

Kublovsky Lajos

1933.

1799

xvi — *Dik Lajo-mah a maga
Familiájától való el búcsúzása.*

Jos. Antrop. sc.

XVI. LAJOS

Szerentsétlen Frantzia Király'

Életének Le-írása.

Magyarra Fordította

Berta György,

a' Győri Királyi Oskolákban a' Szelíd
Tudományoknak Ifjabbik Tanítója.

KASSÁN, Felső Magyar-Országban.

Nyomtattatott Scheibler Károly
Krisztiánnál.

XVI. 1. A.

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

1832

A' kegyes Olvasónak minden jókat kíván a' Fordító.

Sok féle Európai nyelven olvastatik már, a' szerentsélen Frantzia Király' XVI. Lajos' életének le írása, melly hogy Mi, és Maradékink által is Hazai nyelvünkön olvastassék, illendő; mivel ebbül elegendőképpen ki tetzenek nem tsak azon okok, mellyekbül az Európai Fejedelmek öfzve szövölkeztek, hogy mind addig le ne tegyék kezekbül a' fegyvert, méglen józanabb elmére nem hozzák a' mostan uralkodó Frantzia országi felekezetet: hanem egyfzer'smind tanító példa helyyet is szolgálhat, melly nagy veszedelmeknek örvényében esik az em-

beri Nemzet, hogy ha a' Hittül, és a' jó erköltsöktől eltávozik. Ki hitte volna, hogy valaha a' finom Frantzia Nemzet az ő törvényes Fejedelmén olly hallatlan alacsonyító, és keserítő dolgokat végben vigyen, hogy azoknak tsak hallására is, valakiben még emberi érzékenység vagyon, borzadozzon, és végtére, hogy ugyan ezen Frantzia Nemzet, az ő jó tévő Királyának ártatlan vérével magát meg fertőztesse. Mind ezek olly indító okok, mellyek minden jó lelkű kerefsztényt a' Király ölö Frantziák ellen méltán bosszúságra indíthatnak; és ez, az egész munkának leg főbb tzélja, mellyet ha el érek, fáradságomnak jutalmát már meg nyertem.

*Tizenhatodik Lajos szerentsétlen Fran-
tzia Király életének le írása.*

Oh koronás Martir! rád olly Fejedelmek örömmel
Nézhetnek, kiket a' fors' dühödése gyötör:
Itt koronát vesztél, ott nyertél; melyet az Isten
Néked az érdemidért Angyalok által adott.
Testedet a' fene vass sérthette, de fenn marad híred,
Ezt még gyilkosid-is majd magasabbra viszik.
Így szólván: oda vagy! bár élnél! század időknek
Folytáig, méltó vólt koronánkra Fejed.

Lajos Augustus, annakutánna XVI. La-
jos 1754-dik esztendőben, Kis Alfzony Ha-
vának huszonharmadik napján, Versália

nevezetű királyi mulató helyén a) születetett, és Berry Hertzegnek neveztetett. Az ő Attya Lajos vala, a' XV. hasonló nevezetű Királynak fia, és akkorában *Dauphin*, az az: a' Frantzia koronának örököse. Az ő Anyja Mária Jó'séfa III. Augustus Lengyel Ország Királyának, és Sakszonia választó Hertzegének leánya volt.

1757-dik Esztendőben Szent Iván Havának huszonhatodik napján a' Kármélus hegyéről neveztetett Bóldogságos Szüz tiszteletére fel-állíttatott királyi, 's egyfzer'smind Jerusalemi Lázár Vitézi rendének mint fő mestere bé-iktattatott, mellyeknek gondviselését, a' királyi Hertzegnek gyermekségében a' Szent Florentin nevezetű Gróf magára válalta. Nem sokára elnyerte a' Klunyiai Apáturságot is, és 1761-dik esztendőben, ezen kívül Szent Jakab Havában a' Spanyol országi arany gyapjas Vitézi rendnek tagjává lett.

---

a) Ezen helynek ékesítésére huszonhat esztendő alatt, XIV Lajos, kilentzven kilentz millió forintokat költött, szépsége ki mondhatatlan vala.

Jól lehet pedig Lajos mindgyárt szü-
lése után a' Szent Keresztséget fel vette,
mindazonáltal ennek nyilván tartó tzeremo-
niái életének hetedik esztendejében tartat-
tattak, melly rend-tartás átallyában a' Fran-
tzia Hertzegeknél szokásban vala. Meg-
történt ez ő véle, és az Öttsével a' Provin-
tziai Grófal 1761-dik esztendőben, Mind
Szent Havának tizenennyóltzadik Napján, és
ennekutánna való napon a' leg ifjabb Öttsé-
vel is, az Artéziai Gróffal, és Mária Ade-
lede Klotildis nevezetű Hugával.

Ugyan azon az esztendőben, Bőjt más
Havának 22-dik napján ki múlt e' világ-
ból az ő leg öregebb Lajos, József, Ksza-
verius nevezetű Báttya, 1765-dikben pedig
Karátson Havának huszadik napján az At-
tya, ennekutánna Lajos az ő ölsétül az
akkoron uralkodó XV. Lajos Királytól az
ország örökösének neveztetett.

Már egynéhány esztendővel ennekelőt-
te köttetett azon tudva való frigy, melly
az Ausrria, és Frantzia uralkodó Háza-
kat, mellyek több száz esztendők folyása

alatt ellenkezésben éltek, öszve kaptsolta. Ezen barátságos frigy, hogy az atyafiság által még annál jobban öszve szerkésztettség, Lajosnak házas társúl el jegyefztett az Auszriai Fő Hertzegné Mária Antonia, Első Ferentz Tsáfszárnak, és Mária Theresiának leg ifjabbik leánya a' ki azon időben leg szebb, igen éles elméjű, és minden szeretetre méltó Hertzegné vala. Ezen el-jegyzés végben ment Bétsben 1770-dik esztendőben Szent György Havának tizenkilentzedik napján az erre a' végre el-rendeltt követek által, és Pünköft Havának 26-dik napján Versáliában tartatott a' menyenyegző.

Azon Ünneplések, mellyek ezen menyenyegzőnek alkalmatosságával Bétsben, Versáliában, Párisban, és minden helyeken, mellyeken a' Hertzegné által utazott tartattak, renden kívül valók, és éppen a' környül álló dolgokhoz, és ezen eggyesülésbül származott reménységhez vólak szabva. Ezen Ünneplésnek bővebb le-írását nem engedi ezen munkának kitsinsége, és fel-tett tzejllye, de egynéhány nevezet-

e' féle eszközök valának helyhez-tette, ez olly nagy rendetlenséget, és izgagát okozott, az igen számossan öszve gyülekezett nézők között, a' XV. Lajos piattzán, és a' mellette lévő útzán, hogy két órának el-folyása alatt huszonkét fő rendű személyek, hét Papok, száz és ött városi lakosok, négy száz tizenhét Paraszt emberek szerentsétlenekké lettek, a' kik vagy halálra tapodtattak, vagy meg-sebesítettek, másoknak karjok, vagy lábok öszve törettettek, némellyek agyon nyomattattak, és ezeken kívül nyoltzvan nyoltzan hal-tak a' Sekvana vizében. A' meg-tett vizsgálás után ki-tudódott, hogy ezen rettenetes rendetlenségnek egy sereg zseb-met-tző tolvajok voltak az okai, a' kik ezen alkalmatosságot magok hasznára akarván fordítani, az utzákon törköket vetettek, mellyekben az emberek meg-akadván, el-estek.

Midön Lajos az ő Hitves-társával leg-először Párisba ment, és ottan pompás bé menetelét tartá, ki-mondhatatlan vala a' Népnek öröme, mellyet minden ki-tel-

hető módra meg-mutatni igyekezett, az egész napot, és az arra következő ejtőzárakat vigaságban töltötte-el. Ez után való reggel az új házafoknak egy ékes virágokkal telles kosaratska, egy kis kenyérrel, a' minémű akkor Párisban egy *Sous a)* nevezetű pénzen vétetett, ajándékkul adatott. *Éj* (mondá Lajos maga Hitvelségnek) *ezek a' jó emberek hozzák a' mi főlöftökömünket!* De Lajos mindjáraft más gondolatokat forgatott elméjében. Észben vette tudni illik, a' kenyérnek kitsinységéből, hogy ezen élésre való szükséges eledel akkor igen drága áron volna. Ezen tapasztalás arra vitte őtet, hogy mihegyest Versáliában vissza tért, az öreg Atyát kérte, igyekezne a' népnek ezen elkerülhetettlen szükségén segíteni. Ez meg is történt, és mindjárt olyan rendelések tétettek, hogy rövid idő alatt a' kenyérfokkal meg nagyobboda.

---

a) *Sous*, vagy Szol, annyit ér mint két Magyar kis-péna.

Nem tsak Antoniának szépsége, melly a' világot tsudálkozásra indította; hanem az ő különös szívesége is, és a' körülötte valókhöz nyájas maga viselése vonta magához a' Frantzia Ország lakosinak szívét, falukon lévő külömbbféle királyi mulató palotákban való léttekor, gyakorta a' falusi munkások közzé egyelítette magát, kérdezősködött tőlök a' munkájok iránt, egyszer aratot is tulajdon kezével, a' meg érett gabonából, gyakorta meg ajándékozta a' falusi népet, és külömbb külömbbféle módon igyekezett azoknak panaszin enyhíteni.

El méne egyszer Hitves Férjével a' Versáliai kertekben sétálni. Elő találta őket egy gyermek, a' ki egy edént fehér ónból tsináltt kalánnyal vízf vala, *Te kis gyermek (kérdé az Hertzeg Asszony) mit víszel? Levest, (úgymond a' gyermek) szülemnek és testvéreimnek. — De kitsoda tehát a' te Atyád? Nap-számos itten a' kertben. — Hányan vagytok? ... Hét testvérek, az Atyám, és az Anyám. És mit keres az Atyád naponként? — Huszonnégy*

de az addsnak módját igen kevesen értik, a' mi hozzánk hasonlók között.

A' Király vadázásának alkalmatosságával 1773-dik esztendőben, Mind Szent Havának tizenhatodik napján *Aseres* nevezetű falunál nem messze *Fontaine bleau a)* (szép forrás névű) vártúl történt egy szomorú eset. Eggy a' kutyáktúl kergetett szarvasok között által ugorván egy Szőlös kertnek a' falán, mellyben éppen a' Vintzellér munkálkodott vala, 's ennek a' vállát veszedelmessen meg döfte; a' vintzellérnek felesége, két gyermekeivel, és a' faluból való két más Asszonyokkal, ugyan azon szőlőben foglalatoskodott. Alig hallotta a' Király a' kivel a' korona örököse annak Hitvesse, és a' Provintziai Gróf valának, hírét ezen szerentsétlenségnek, azonnal végben szakasztotta a' vadázást, meg üzenie a' Vintzellér feleségének, 's gyermekeinek, hogy kegyelmessége fe-

---

a) Dél szinre fekszik Páristúl, az *Aseres* fala, Fontene-blóval.

löl ne kételkedjenek és azon kerületbéli királyi seb orvosnak meg parantsoltatta, hogy a' meg sebesítetett bé kötné, 's szükséges gondot viselne reá, és gyógyításának ki meneteléről tudósíttást küldene. Ennekutánna nem sokára hintóban arra vitetett Antonia is, a' Provintziai Grófnéval, és látván a' Vintzellérnek feleségét sírni, kérdezték, mi vólna az oka, és minekutánna meg értették, ki szállottak a' hintóbúl a' Vintzellérnének vigasztalására. Antonia mindjára néki ajándékozta pénzes erfényét, és szívének nagy meg indulásával olyas szavakkal vigasztalta ötet, melyek annak bánatit enyhíthették. Bizonyosá tette ötet oltalma felől, és el vitette két gyermekeivel, és más két paraszt Affzonyokkal egyyüt, a' maga hintóján Aseresbe. A' meg sebesítetett Vintzellér is nem sok idő múlva a' seb orvosnak szorgalmatos gondoskodása által meg gyógyúlt, és tselédgyeinek szüksége meg szűnt.

Elő számlálhatnánk még mi itten több jeleit is ezen Nagy-Fejedelmű Hertzeg-Afszony nemes szívétségének mellyek által

valóságosan meg mutatta, hogy ő a' mi el felejtethetetlen Mária Thereziánknak érdekes leánya; de ez igen messze vinne bennünket, a' mi fel tett tzelunktúl. Elegendő az, hogy Antonia szerettegett, és méltó is vólt a' szeretetre.

Melly igen tudta Lajos Hitvessét becsülni, meg mutattja hívsége, mellyek életének minden napjaiban hozzá viseltetett. Tudva vagyon, hogy a' Frantzia Udvarnál, mint egy része az Ország okos kormányozásának úgy tartották, az uralkodó Királynak az ágyasokkal való foglalatosságát. Midőn erre való nézve külömbbféle szép szemelvények által, ezen mód szerént őtet is meg akarták hódítani, az e' féle ajánlásokat nem kevés bánattyára némelly udvari Tisztviselőknék, mindenkor meg utálván, magátúl el-parantsolt.

1774-dik Efstendőben, Pünköft Havának 10-dik napján, XV. Lajos himlős lévén, meg halálozott, életének hatvannegyedik efstendejében, uralkodásának pedig ötvenkilentzedikében, és végét szakasz-

totta egy nevezetes idő jártának, két egymásután következő uralkodásoknak, mellyekhez szokatlan hosszúságok miatt, alig vagyon a' történetekben hasonlóló. Ezen idő járta XIV. Lajos uralkodásának kezdetétől, az az: 1644-dik éltendőitől fogva, nem keveslebb, mint száz harminzt egy éltendőket foglal magában, melly egyszer'smind nagy, 's fontos történetekkel tellyes idő szakassza vala, mellyben a' közönséges dolgoknak, és magának, Európának is egész minémüése szokás kívül meg változott.

XVI. Lajos tehát, életének huszadik éltendőjében, belé ült a' Frantzia királyi székbe. A' betegség, mellyben az ő Ötse meg halálozott, és ugyan azon időben annak három meg maradott Herizegnéire is rejá ragatt, félelemben ejtette mindjárt eleinten az egész népet, az ifjú Királynak élete miatt. Ezen Izerentsétlenségnek el távoztatására, ugyan azon éltendőben Szent Iván Havának tizennyóltzadik napján, magába, és két testvér Ötseibe, az Arteziai Grófnéba, ifjabbik Ötisének Hítvés társá-

ba, belé oltatta a' himlőt. Mind a' négyen igen könnyen, és szerentséffen átalmentek a' betegségen. Ezen példa megszerettette mindenütt a' himlőbe-oltását, és igen sokat használt ennek, az emberség gyámolítására szolgáló nevezetes találmánynak ki terjesztésére.

Az ifjú Király, semmit el nem mulattott, melly által az Alatt valóinak szeretét magához vonzhatta. Annakokáért mindjárt uralkodásának kezdetin, sokan a' felette gyűlölt Ministerek, (Fő udvari Tisztek) közzül el botsájtattak. és ezek helyet Gróf Maurepas (Morepa) az udvarhoz hivatott, mellytől már huszonhárom esztendőök folyása alatt távúl vala.

Az Udvarnál mindjárt eleinten, némmelly dolgokban nagyobb kéméllés hoztatott-bé, és Párisban olyan rendelések tétettek, mellyek által a' kenyérnek az ára alább szállott.

Midőn az ifjú Király *Müettebe* való utazásakor Párison által méne, és az iszo-

nyú nagy számú népnek seregétül környül
vétetett volna, melly az Egeket ezen kiál-
tással: *Éljen a' Király! bé töltötte, fejét*
hintójából ki-tartván több számba kiáltá:
Éljen az én Népem! A' ti szerentsétek az
én leg nagyobb gondom.

A' Parlamentomoknak (a' leg főbb tör-
vény székeknek) mellyeket XV. Lajos nem
fokkal halála előtt erőszakosán fel bon-
tott, újlag való helyre állítása vala azon
nevezetes dolog, melly akkorában az egész
Országnek figyelemettségét magához von-
zotta. XVI. Lajos bé töltötte ezen buzgó
kívánságát a' népnek, Szent András Ha-
vának tizenkettődikén, úgymint a' régi tör-
vény székeknek újra való fel állításokra
el rendelt napon. A' Királynak a' fő város-
ban való bé ménetele, a' Királynénak, a'
Király testvéreinek, és a' Királyi Nemből
született Hertzegeknek véle való létele, az
előbbeni, el erefztett törvént.-szolgáltató-
szék Tagjainak szemlélése, a' kiket mosta-
nában minden ki telhető pompával előb-
beni hivataljokban bé iktatni kellett, a'
katonaságtól egyenes rendbe el foglaltatott,

és a' szám nélkül való népnek sokaságával még rakott útzák, mellyel minden házak egész telejig tele valának, egy diadalmas pompának fényességivel tündöklöttek, és nagyobb vigaságot indítottak, mint a' leg nagyobb diadalom okozhatott volna. A' Királynak ezen a' napon, az a' szerenise szolgált, hogy az előtte uralkodók között, még a' leg híresebb, és kedvesebb se be-tsültetett ő nála nagyobbra.

XVI. Lajosnak koronázása még tsak a' következő esztendőben, t. i. 1775-ben Szent Iván Havában Kampaniának *Remi* nevezetű városában, úgymint a' Frantzia Királyok koronázásának szokott helyén, ment végbe. Azt mondják, hogy ezen halasztás azért történt, mivel az igen nagy pompás rend tartásoknak készülétei annyi időt kívántak. A' Királynak utra való indulása előtt, a' korona *Aubert* (Obert) Úrnál, a' királyi drága kő áro-snál, nyóltz napokig látás véget ki vala téve. Ez tizenennyóltz milliomra be-tsültetett. A' *Regens* és *Sántzy* nevű két leg drá-gább gyémántok, különböztették ki leg

inkább magokat. A' koronázáshoz tartozó többi eszközök állottak egy drága Misét mondó ruhából, melyet *Rikhellő* Kárdinális szerze; *első Ferentz* Királynak, nevezetes Sz. eszközeiből, és az ország tzimereiből, (mellyeket Szent Diénesnek Apátúrsága költsönözni szokott) t. i. a' Koronából, Királyi páltzából, Nagy Károly kardjából, az Evangyéliom könyvből, 's a' többiből, melyeknek érdemek, inkább a' régiségben, mint magokban vagynak.

Szent Iván Havának ötödikén, útra indúlt az udvar Versáliából. Minden hida, és utak Páristúl, Remi várossáig egészen újak vóltak, és a' pósta útra húsz-ezer lovak rendeltettek. A' Király a' fennemlített hólnapnak kilentzedikén, délután négy óra felé Remi Várofsában érkezett, és az Érsektől egy rövid köszöntő beszéddel fogattatott. A' Város bé nyújtotta szokott ajándékait, melyek egy kosárban lévő kenyérből, és gyümölsökből állottak. A' Fő Káptalan hozott XVI. tuztat Kampániai borral töltött palatzkokat. A' Városnak fel ékesítése, a' győzedelmi

kapuk, és több e' félék ezen nagy ünnepléshez vóltak szabva.

Maga a' koronázás ennekutánna tizeneggyedikén végbe vitetett, a' kilentzven esztendő's meg élemedett Remi Kárdinális Érsek Úr által, a' ki ugyan tsak a' Királyt meg iskeresztelte születésekor, és idő jártával leg először meg áldoztatta, 's Hitves társával öszve is adta. Az egész pompás foglalatosság reggeli hat óratúl fogva, délutáni két óráig tartott.

Reménlem, hogy érdemes olvasóim ezen hosszú, és igen nagy számú környál állásokkal öszve foglalt pompás szokásnak bővebb le íratását tölem nem kívánják, és meg fognak ezen mondásommal elégedni: hogy a' koronázás, és a' felkenés az Érseki temp'omban, a' nagy óltár előtt, melly arany lánnával vala bé vonva, végbe vitetett; hogy a' Király azon nevezetes Evangyeliom könyvre, melly Tót nyelven mondatik írva lenni, Hitét le tette, hogy a' kenő olajhoz egy kevés véletett azon már el száratt olajból, melly

azon nevezetes olajos palatzkotskában tartatik, mellyrül az mondatik: hogy a' Szent Remigius által végbe vitt *Klodvig* Királynak kerefztelésekor 496 elztendőben, egy galamb által az égből hozattatott; hogy a' Király meg koronáztatása után, a' szokásban vett gelyva gyógyi ást a' Sz. Remigius Apáturságában el végezte, mert a' mint tudva vagyon, a' Frantzia Királyoknak ezen hatalom tulajdoníttatik, hogy kezeiknek reá tétele által a' gelyvát meg gyógyíthattyák, és több e' féléket.

Ezek helyet mi más jeleket fogunk elő hozni, mellyek a' Király szívének ditséretére szolgálnak.

A' Király eleinten azt akarta, hogy koronázásának ünneplése más időre halasztásék, mivel az Egyházi rendtől Szent Iván Havára rendeltetett; tehát épen az aratásnak közepére, midőn a' szántó-vető embernek az idő leg drágább. De a' Papság meg maradt az első végezése mellett, és a' Király annál inkább kénytelenített reá állani, mivel néki a' Papi-Rend ezen al-

kalmatossággal kész akarattyából husz millió livrát ajándékozott. Ennekutánna azt rendelte, hogy nem az egész királyi Sereg, a' mint máskor szokásban vólt, egyszerre, hanem csak osztályonként Remiben mennyen, és egymást fel váltsa; hogy kár ne essék a' rétekben, és szántó földekben, melyeket a' katonság táborozván, el foglalt vólna.

Azon a' szempillantásban, melyben a' koronázásnak alkalmatosságával az Érsek ezen szókat ki mondotta: *Vivat Rex in aeternum. Éljen a' Király örökre!* az ajtók meg nyittattak, és a' bé rohanó nép olly nagy elme indulással utánna monda ezen szókat, és olly különös örömmel kiáltá: *Vive la Roi! Éljen a' Király!* hogy a' Királynak szemeiből a' könnyek lefelé hömpölygöttek, félbe hagyták a' Király két testvérei is tiszti hivatallyokat, hogy a' szemekből meg indúlt sűrű könnyeknek szabad utat nyithassanak. A' Királyné pedig rosszul lett, és friss levegőre vitettetett.

Egynehányszor a' népnek öszve tódolása miatt a' Király uttyában meg állapodott,

az Ifrázsák mindenfelé a' puska tokjával
 tafzigálván a' népet, helyet tsinálni igye-
 keztek. *Doucement.* — Tsendessen mon-
 dá a' Király ne gátollyátok őket személ-
 lyemnek látásátúl.

Midőn a' szokott gelyva gyógyítást
 Szent Remigius Apáturságában végbe kelle-
 tett vinni, némely éktelen gelyváfokat az
 udvari Tisztek ki akarták parantsolni,
 ezen szin alatt, mivel ezeknek tekéntete
 nem illenék egy Felséghez. De ezeket is
 vissza hivatta a' Király: *Emberok ők is*
(úgymond) nekik is azon iussok vagyon
melly másoknak.

A' koronázásnak végbe vitele után
 ismét Versáliába tért a' Király, és egye-
 dül az ország dolgában foglalatoskodott,
 hogy az ország kormányozásának minden
 részeit jól által láthassa. Az ő leg főbb
 tzielja vala, az alatt való néppel, az Or-
 szág javára hajló Atyai szívességének egész
 érdemét meg ismértetni. Az erre szolgáló
 első elzköz vala, a' kenyérnek még
 mind szüntelen való drágasága annak-

okaért a' tápláló eledelnek olyan árát szabni iparkodott, hogy semmi némű renden lévő Alatt valóinak nehézségekre ne esne. Minden személlyekhez valógatás nélkül magát kegyelmesnek, és szeretettel tellyesnek mutatta. Minden embernek meg vólt engedve szabadoffan hozzá bé menni, mivel a' szászsa fenkit sem igazított vissza, nem a' fényes pompa, és nagy költség által igyekezett királyi székének méltóságot szerezni, sőt inkább eleinten mindjárt arra tzeloztak az ő szándékai, hogy ezen Méltóság nemes jámborságon, erköltsön, jó renden, és illendőségen, a' kötelelségnek szorgalmatos meg tartásán épüljön; olyas erköltsökön, mellyeket ő maga betsületben tarta, 's annakokáért a' Fő Rendektől úgy; mint az alább valóktól is meg kívánta.

Mind ez ideig az országnak lakosi, azon jövedelemtől, mellyet különös szorgalmatosságok által magoknak szerzetek huszad résznek neve alatt valami adót fizettek. A' Király által látta; hogy ezen adó a' szorgalmatosságra, és serénységre

való iparkodásnak akadályja légyen. Ezen huzadónak tehát fizetésétül a' falusi lakosokat egészlen fel szabadította, melly által a' szántó vető embernek szabad vólt szorgalmatosságának, 's munkájának gyümölsit maga hasznára fordítani.

Frantzia Országnek hatalma a' két utolsó fok ideig tartó uralkodásoktól fogva, olly nagy póltzra lépett, 's Európában minden polgári dolgoknak folytatásiban közben vetése által olly hathatós, és nevezetes vala; hogy a' többi Hatalmaságok töle tartanának; de a' számos hofzfas, és igen sok költségben kerekedő hadakozások és közben vetések miatt, mellyeknek segítségével ezen Országok' kormányozásait illető méltóságra kapott, és az Udvarnak renden kívül való költségei által ezen országnak jövedelmi igen nagyon meg vesztegetődtek. Ehez szterkélzkedett még az' jövedelmeknek igen rossz gondvisellete is, mellynek párját más országokban találni lehetetlen. XVI. Lajos arra intézte mindjárt uralkodásának elein leg főbb gondját, hogy az országnak ezen nagy hi-

báját mellynek rettenetes következései lehetnének, a' mennyire lehetne, ismét helyre hozhatná. Annakokáért az Udvarnál, és a' többi ország' kormányozó helyeinél számos haszontalan költségeket meg tiltatott, és mindenüt szűkebb költést hozattatott bé. Ebből a' kéméllésből származó haszony, mellyet Lajos az udvarnál rendelt, esztendőnként egynéhány milliomra ment. A' járák, és vadászó helyek, ló istálók, 's több e' félék rész szerént meg változtattak, rész szerént másra forditattak. Ide tartozandó, a' többi között, a' Muskatéros, és egynéhány nemes seregnek el botsájtása, melly 1776-dik esztendőben történt, mivel ez inkább a' pompára, mint sem a' Király személlyének őrzésére szolgált, és több költségbe került, mint az országnak használhatott.

Leg inkább azon gondoskodott XVI. Lajos, hogy az ország jövedelmi bé szedésének jobb rendet szabhasson. Annakokáért mindjárt országlásának kezdetin, t. i. Kis Asszony Havának huszonnegyedikén 1774-dik *Túrgot* nevezetű nemes, és nevezetes

Urat tette kints-tartóva. Ezen Férfiúnak köszönheti Frantzia ország, a' többi jeles rendelései között az ország Bankóját, vagy is fizető tár házát, (Caisse d'Escompte) melly ennekelötte nem vala. *Türgot* után következet, más két tzudar férjfiú, a' kik is mind a' ketten nem tovább, mint egy esztendeig viselték gondját az országjövedelmének. 1777-dik Esztendőben lett *Nekker*, egy született Svajtzer, vallására nézve Evangyelikus, közönséges kints-tartó, a' ki mind azon tulajdonságokkal bira, mellyek az ő hivatallyát illették, ő egy okos kémélést hozott bé, szerzett egy új ország kasszáts is, és olly szép rendeléseket tett, mellyek által arra vitte a' dolgot, hogy a' nem sokára támodott Amerikai, igen sok pénzben kerekedett hadakozásnak idején, mellyben belé keveredett, új adót a' lakosokra vetni szükséges nem vólt. Ez *Nekker*nek halhatatlan nevet szerze, és ollyan példa, a' minéműt az el múlt uralkodásoknak idején még tsak egy kints-tartó sem adott.

XVI. Lajos mind eddig tellyefséggel szerentséffen éle; 's jobban szeretettet

Alatt-valóitúl, mint akármellyik az előtte való Királyok közül, békesség vala a' külső hatalmasságokkal, békesség uralkoda mindenütt az országnak kebelében: és egy közösséges szerezte vala következei ezen Király, bölts, és mértékletes uralkodásának. De a' külső békesség nem foká tarta.

Anglia Ország ezen időben hadat viselt Amerikával, mert az éjtszaki Amerikának tizenhárom tartományai ki vetették az Angliai igát a' nyakokból, 's öfve álván, 's tulajdon gyülekezettét tartván. *Tizenhárom öfve foglalt Tartományoknak* neve alatt, magokat szabadoknak lenni hirdették. Anglia ország igyekezett fegyver által ezen tartományokat ismét maga hatalma alá venni; de Frantzia ország ezekkel igen jó barátságban éle, és igyekezett a' világnak ezen részén maga kereskedését a' mennyire lehetséges vala elő mozdtítani.

1777 - dik Efstendőben Párisba jöve *Franklin* orvos, az Amerikabéli Gyüleke-

zetnek tagja, ezen szin alatt, mint ha ottan külömbbféle írásait nyomtatásban ki adni szándékoskodna. De nem sokára ki tezett, hogy éppen más szándékok voltak ez himezés alatt el rejtve. Nem sokára el érkeze, egy *Dedne* nevezetű Amerikai Szószóló is. Ezen dolog figyelmettséget okozott az Angliai udvarnál, és külömbbféle nyughatatlanságot szerzett.

A' Párisban lévő Angliai Követ *Lord Stormont*, erre a' Királyának nevében panaszt tévén, hogy a' Frantziák az Amerikabelieknek igen kedveznének, és hogy panaszai annál fontossabbak lennének hozzá tette, hogy az Amerikabéli hajóknak, Frantzia országban minden ki kötő helyek tiltatnának meg; más külömbben, a' reá nem állást Anglia ország úgy fogja tekinteni, mint egy annak módja szerént való had hirdetést, és a' szerént fogja maga dolgát intézni. A' Frantzia Udvar azt felelte reá: hogy a' kereskedő hajók előtt soha se lehet a' ki-kötő partot bé zárni, hogy a' fenyegetés leg kissebb gondot sem ad nékiek; végtére, hogy Frantzia ország Ang-

liának mindennemű rendelkezéseit kézben várja.

Erre, mind a' két részről meg tett választra ezen esztendőnek vége felé a' Frantzia részről igen nagy hadi készülétek tétettek, mellyek mind arra tzelozni láztattak, hogy Frantzia ország az Amerikai hadban részesülni akar.

Ez után, a' következendő 1778-dik esztendőben, ezen hadi készülétek még nagyobbak lettek, az is ki tettzett, hogy a' fenn-emitett személlyek az eggyesültt XIII. Amerika Tartományoknak valóságos teljes hatalommal bíró Birtosi valának, a' kikre vala bizva egy kereskedésre, és vízfonyt-barátságra szolgáló kötést, Frantzia országgal szerezni. Mind a' kettő valósággal végben is vitetett, és Böjt első Havának 6-dik napján neveknek alá való írásával meg is erősítetett.

Mihelest a' Frantzia udvar, ezen kötött frigyét az Angliáinak tudtára adta, az Anglia követ, *Lord Stormont*, vég bútsút sem vévén, Párisból mindjára út in-

dúlt. Hasonlóképpen tselekedett a' Londonban lévő Frantzia Követ is, a' *Noailles Markgróf*.

Nem sokára ennekutánna el küldött a' Frantzia Király egy tulajdon Minisrt, a' tizenhárom Tartományoknak közönséges gyülekezetekben. Ezen dolog még nagyobb vissza vonásra gerjeztette az Anglia udvart, a' hadi készületek is mind tsak gyarapodtak, és kiki minden szempillantásban tartott a' valóságos hadakozásnak kezdésétül. Erre való alkalmatosság nem is sokára taláztatott, és e' következő vala:

Egy a' Frantziák hadi serege közzül a' Brest^{a)} ki kötő helyen fegyverkeztetetefel. Ez huszonegy hadi hajókbúl, és sok Fregátákbúl (vadász hajókbúl) állott, ennek Vezére *d'Orvilier* nevezetű Gróf vala. Ezen hadi Seregnek vígyázására, és egy-

---

a) Brest, Frantzia Országának kis Britannia nevű Tartományában fekszik nap nyugott felé a' tenger parttyán, a' szélességnek 48, és 49 gráditsa között.

fzer'smind az Anglia, és Frantzia ország között lévő tenger szorulatján az ide, 's tova való hajókázás véget, meg indult az Angliai hadi Seregnak Admirálja (Fő Vezére) *képpel*, huszonhét hajóból álló Seregével, Szent Iván Havának tizenkettődik napján a' *Portsmouthi* a) névű ki álló helyből, és tizenhetedikén a' most említett hónapnak messziről meg látta a' *Frantzia Belle poule* (szép tsirke) nevezetű vadász hajónak, melly huszonhat ágyús vala, Vezére, az említett Angliai hajós Sereget, nem igen messze a' Bresti ki kötő helytől. Nem sokára látta egy Angliai vadász hajót maga felé hajókázni, melly is elsőre felé mint egy piftoły lövésre hozzá közelít. Ezen vadász hajó *Aretuza* névű vala, és azt kívánta, hogy a' Frantzia vadász hajó menne el vele az Angliai Fő Vezérhez. A' Frantzia Vezér világosan, nemmel válaszola, erre az Angliai vadász-hajó minden ágyúit a' Frantziákra ki sütötte.

---

a) Portsmouth, Angliai nevezetes ki-kötő-hely, dél szinre az 50 és 51. szélesség gráditsa között.

Ennekutánna semmi szél se fujván egy igen véres alközet esett közzöttök, melly estvéli hetetfél órátúl fogva ejfél előit tizenkettetfélíg tartott, ez időben szél kerekedvén, ezzel az Aretuza magát a' többi Sereghez vissza vonta, a' Frantzia vadász hajó pedig ismét a' ki kötő helyre tére, ötven holt, és öttvenhét meg sebessített katonákkal. Ezen eset adott alkalmatosságot az hadakozásra.

Ugyan azon a' napon ött Anglus hadi hajók által el foglaltatott az *Egyszarvú* névű, tizenkilentzedikén pedig a' *Pallás* nevet viselő, vadász hajó, és a' hadi Sereghez vitettetett. Ennekutánna Képpel, a' Fő Vezér a' Portsmouthi ki álló helyre vissza igyekeze, hogy hadi Seregét hat hajókkal meg erősíthesse.

Alig érkeze az Angliai hadi sereg a' Portsmouthi parthoz, a' midön ellenben a' Frantzia Sereg Szent Jakab Havának 3-dik napján a' Brelli tenger partjátúl hajóival ki indúlt, és nem igen messze evedzván azokat vass matskákban aggatta, 9-dikén pe-

dig bellyebb ereszkedett, a' mély tengerbe; és vitorláit szélnek eresztvén lassanként *Queffant* felé vette magát. Azonba a' Képpel már Seregét meg erősítette, és a' tengerre ismét ki-indúlt 23dikán, mind a' két Sereg egyik a' másikának szemébe tűnt, 26-dikán hadi rend szerént közelgettek egymáshoz, és a' következő napon Dél-felé el kezdődött az ifzonyú ágyúzás, melly Dél után való három óráig tartott. A' Frantziák többnyire az Angliabéli hajóknak vitorla fáit, és köteleit ellenizéloztak, olly szerentséssen, hogy azoknak köteleit nagyobb részint meg veztegetvén az Anglusok, kintelenítették magokat egy kevelsé vissza vonni, és a' szenvedet károkat ismét helyre hozni. Azonban söltétedni kezdett, és a' következő napon egyik Seregnek sem vólt többé kedve az ütközet meg újítására. Nehéz meg határozni, melyik félé vólt valóban a' diadalom, egyik a' másikának szemére hánta, hogy magát vissza vonta, és a' győzötelmet magának tulajdonította. Mindazonáltal lehet mondani, hogy mind a' két rész vitézül harczolt,

ló hajókat, és a' *Foks* nevet hordozó Frégátát fogta el, és Szent Mihály Havának 18 dik napján újólág Brestben érkezett.

A' Képpel Admirál is meg járta a' Frantziák részén fekvő tengeri partokat, Szent Mihály Havának huszonhetedikéig, 's ezen a' napon egynehány kapott t prédájával a' *Spitchadi a)* ki kötőben érkezett. Tsudálatos dolog vala, hogy a' két hadi hajós Sereg egymást keresvén fel nem találta; jól lehet mindenkor egymás mellett jártak.

Még a' hadakozás kezdete előtt, t. i. Szent György Havának tizenharmadik napján ki indúlt vala a' *Touloni b)* rév partúl, *D'Eftaing*, (D'Efteng) Gróf egy tizenhét hadi hajókbúl álló Sereggel, melly tizenhat ezer emberbül álla: Amerika felé intézvén útját, a' hol is az említett hólnap-

a) Spitehad Portsmouthhoz közel vagyon.

b) Toulon, Frantzia országi erősség, és kikötő hely.

nak 20-dikán szerentséssen *Bostonban* érkezett. a)

Ezután méne az Angliai Sereg, melly tizenhárom hadi hajókon utaza, Biron, és Parkér Tengeri Fő Vezérek kormányozása alatt, de midőn Amerikátul már nem messze volna, egy hatalmas szélvész úgy annyira egymástul el széllyesztette, hogy egy része Kis Asszony Havában Halifaksnál, a' másik új Eborákumnál meg szállani kényszerítettnek. De öszve jöttek ismét, és újra seregessen a' Hove Admirálnak népéhez kaptstolták magokat, nem messze Sandy-Hoóktul.

A' Frantzia Admirál szerentsét próbált Rhode - Islandián; de nem szolgált neki; azon időben az Angliai Admirál más vidéken kereste őtet, úgy, hogy egyik a' másikat nem láthatta.

C 2

---

a) Boston, egy az egyesült XIII. Tartományoknak Varosai kozzul.

szonnégyszáz réz mozsarak, 's több nagy szá-
mú hadakozásra szolgáló eszközökön, és
sok puska-poron kívül.

Ellenben majd csak nemugyan azon
időben el vettek az Anglusok két kiss,
's nem is sokat érő szigeteket a' Frantziák-
tól *Sz. Pierret*, tudni illik; és *Mikvelont*.
a) A' Vitze Admirál. (Fő Vezérnek hely-
tartója) Ezen dolognak végben vitelére
el küldötte a' *Kommodore Evaint*, három
hajókkal, ágyúkkal, és két száz férfiúval
Szent Jon szigetjéből az új b) nevezetű föld-
re, a' ki Szent Mihály Havának közepet-
te felé érkezett ezen szigethez, és azt ki-
vánta a' Frantzia Kormányozótól *Esperan-
tza Bárótúl*, a' ki mind ez ideig a' hábo-
rú felől semmit se tudott, hogy adná meg
magát; az alkú egy kiss idő múlva tse-
kélly kötések alatt végbe is ment. Ezen

---

a) Mind a' kettő a' kissebb Antillinak között
való.

b) Kanáda mellett fekszik, itten számosan
fogják a' Tőke halat.

szigetnek lakosi, (a' katonákkal együtt) a' kik feleségeikkel, 's gyermekekkel alig mentek ezer számra, hajókra parantsoltattak, és új Skótzia^{a)} a) Halifaksra vitet-
tettek, minden ingó 's bingó jószágaikkal,
's annakutánna a' házokat, 's épületjeke t
meg gyűjtogatták.

Sokkal károssabb vólt a' Frantzia rész-
ről a' *Szent Lutz* b) szigetjének el vesztése. *Klinton* Generális t. i. el küldött tiz
Angliai Regementeket a' *Grant* Generál
Major vezérlése alatt, kiknek védelmezé-
sé e hét hajókat rendelt, melyeket *Ba-
rinton* Generális kormányoz vala, hogy
ezek szállanak meg a' *Szent Lutz* sziget-
jét. Ez meg is történt, Karátson Havá-
nak tizenharmadik napján. A' Frantzia
Admirál *D'Esteng* Gróf, a' ki akkorában
Martinikában vala, mindjárást hajóba szál-

---

a) Új Skótzia, egy a' XIII. Amerikai eggye-
sült Tartományok között.

a) St. Lutz, Amerikai sziget, egy a' kisebb
Antillinak között.

lított négy ezer ött száz katonát, egy ezer
 kősz akarattól tsatázót, és sietve Seregével
 ezen szigetnek segedelmére, oda érkezett
 a' fön említett hólnapnak tizenötödikén.
 Itt állta az Anglia hadi Sereg a' tengernek
 nagy kerületében, melly a' szárazon tsi-
 nált sántzokban ki lizegett ágyúk miatt
 olly bátorságos hely vala, hogy az ellen-
 ség meg nem támadhatta, tizenhatodikán
 ki szállottak a' Frantziák a' hajóból, de
 semmi előmenetelt nem tehettek; mivel az
 Angliabéliek már akkor a' leg jobb ör-álló
 helyeket el foglalták, tizennyolczadikán
 két nevezetes ütközetek történtek vala,
 mellyekben a' Frantziák meg veretettek,
 és száz hetvenkét hólnak vesztességével,
 négy száz hetvennégy sebben esett kato-
 nasággal kényszerítettek vissza menni, a'
 midőn az Angliabéliek között az ő mon-
 dások szerént tsak tizen fosztattak meg
 életektől, és száz harminczan kaptak se-
 bet, D'Esteng Gróf ugyan tizenkilentze-
 dikén ismét szembe akart állani, az Ang-
 liai Sereggel, de lehetetlen vólt, mivel az
 bátorságos helyen vala. A' következő
 napokon is mind haszontalanúl tett próbát.

Annakokáért a' Frantziák ismét hajóra szállottak, és D'Esteng Gróf Karátson Havának huszonkilentzedikén, éjjel harminzadikra virradóra a' szigetet az Angliabélieknek hatalmokban hadni kényszerítetvén, vissza indúlt Martinikába. Mihelyest a' Frantzia hajós Sereg el méne, azonnal alkudni kezdé a' sziget kormányozója, *De Micaud* (Mikódi) Úr, mint egy száz katonákkal, és a' többi lakosokkal. Vólt ezen szigetben öttvenött ágyú, a' nagy számú golyóbitsokon, kártátsokon és más hadi eszközökön kívül,

Nem tsak Európában és Amerikában, hanem Asiában is tartatott az ellenségeskedés a' Frantziák, és Angliabéliek között. Mert alig bontakozott meg Európában a' békesség ezen két Nemzet között, mindjárt rajtok törtek az Anglus katonák a' napkeleti Indiában lévő Frantziákon, a' kik úgy is kevés számúak valának ezen a' részén a' föld kerekiségének, t. i. a' Malabáre Koromonde, és Bengale tartományoknak tenger mellet fekvő szélein. Mind ezek a' kereskedőknek portékákat tartó házak

kal együtt nem sokára az Anglusoknak kezekben kerültek. A' Pondikéri fő város leg továbbig védelmezte magát, Szent Mihály Havának hatodik napján az ostromló árkokból ágyúzni kezdte ezt a' várat a' tiz ezer, öt százból álló Anglia Sereg, és a' szárazon való részről egészen bé kerítette. A' tengeren is történt egynehány tsata mind a' két ellenkező felek között a' hol a' Frantziák meg győztettek, és végtére ezen vidékről el széllyedtek, erre az Angliai hajók a' városhoz közelitettek, és a' tenger felé fekvő részét is környül vették.

A' várban lévő segítő vitézi Sereg derekassan védelmezte magát a' *Belle Combe* Úrnak vezérlése alatt, a' ki a' nap-keleti Indiában lévő Frantzia katonaságnak Fő Előjárója vala. Az Angliabélieknek minden lépést, mellyet előre tettek, vérrel kellett meg venni, és az ostromlás Mind Szentek Havának felinél tovább tartott. Végtére meg adták magokat a' várban lévő Vitézek tisztességes alkuvások alatt. Az Angliabéliek Pondikériben igen nagy számú hadi

szerszámokat találtak, mellyek (a' hasznosokat és haszontalanokat öfzveséggel vévén) három száz darab ágyúra mentek.

Ezek valának a' hadi esetek, mellyek 1778-ban Frantzia, és Anglia országok között történtek. Mostanában a' mi kötelefségünk, XVI. Lajosnak némelly rendelkezéseiről, mellyeket ezen esztendőben kiada, és egy szerentsés esetről, melly ötet személyje szerént illette meg emlékezni.

Mindjárt ezen esztendőnek elein kiadá Lajos egy parantsolatot, melly által az igen számos Ünnepe-napoknak száma Frantzia országban alább szállítatott, a' kereskedésre, és kézi mesterségre szolgáló sörénységnek előbbre való mozditása véget.

Egy nem sokára ki adatott királyi rendelkezés arra tzelezott; hogy a' népnek szorgalmatosságát, és elmésségét hathatós indító okok által fel ingerlené. Ajándékok t. i. tétettek fel, mellyek azoknak meg jutalmazásokra valának el szánva, a' kik a'

gazdálkodás' valami részének tökéletességét leg inkább elő mozdítanák, és ezt, vagy amazt az új találmánt lelnék fel. Ezen ajándék álla huszonnégyszáz latot nyomó arany emlékeztető pénzből, mellynek egy oldalán a' Királynak képe, a' másikon pedig ezen dologhoz illő írás vala. Egyfeszemind az is meg volt határozva, hogy ezen ajándékok minden új esztendőnek első hónapjában az ország tanácsainak, és a' kalmárok Előjáróinak a' renden kívül tartandó Gyülekezetben azoknak adattassanak, a' kik meg érdemlették.

A' Páris lakosinak erköltse is, okot adott ezen esztendőben a' Lajos figyelemességére. Ezen város, mellyben hat száz ezer embernél többen laknak, és leg nagyobb részét a' Frantzia ország kintseinek el pazarlója, már igen régi időtől fogva lakó helye vala mindenféle fesletségnek, és pazarlásnak, és ezekből származandó rendtelenségeknek. Ezen okból külömbb külömbbféle rendelkezések tétettek az illetén gonofszagoknak valamennyire való meg zabolázására. Ide tartozandó a' többi között egy,

melly a' feshalt életü Affzony'ok miátt, a' kikkel a' város temve vala, ki adattatott.

Kis Affzony Havában ki hirdettetett, egy egész országot illető parantsolat, mellynek tzélja vala, háború idején is az ország jóvedelmének be szedésében a' leg jobb rendet meg tartani; a' számát, és költségeit a' ki fizető kasszáknak alább szállítani, a' tartományokban lévő többi kasszákat pedig hasonlóbb lábra állítani, és az ország kintsének gondviselését eggyesebb, és kevesebb költségben kerülő rendbe hozni. Mi történt áttallyában Frantzia ország kintse bé szedésének jobbításában egynehány esztendőktül fogva, Lajosnak uralkodása alatt, annak jeleit lehetett látni ebben az esztendőben; mivel sok korona jószágok, kik sok esztendőktül fogva zálogban valának ismét kiváltattak.

De ezen környüállás, hogy Frantzia ország Angliával hadba keveredett, szükségessé tette, hogy új módok téteffenek a' jóvedelmek bé szedésére nézve. A' költségek, mellyeket a' nagy tengeri hajóknak

Anglia 's Amerikabéli hadnak idején új adó vettetésék a' népre, és végbe is vite, az ő híres Tármesterének Nekker Urnak segítségével, hogy az egész háborúnak idején nem vólt szükséges. XVI. Lajos vala telát az első Frantzia Király, a' ki számlálhatatlan idő jártátúl fogva, igen költséges hadat viseltt, az Alatt valóinak új teher által való szorongatása nélkül. Ez helyet Szent András Havának huszonhetedik napján egy királyi rendelés adat-tatott ki, melly által négy millió livra vétetett-fel nagy usora fizetésnek terhével; de olly módon, hogy az a' költsönözönek halálával ne tsak meg szünnyön, hanem a' Mag pénz is a' tárházban maradjon, és ezen segítség a' királyi jövedelemnek bölts, és mértékletes gonviselése mellett, elegendőnek lenni tartatott, a' jövendő esztendő-béli hadi költségnek ki pótolására.

Ezen esztendő Lajos részérül igen örövendetes történettel végződött; t. i. az ő szeretett Hitves - társa első szülötjét hozta e' világra. Ezen szerentsés eset Karátson Havának tizenkilentzedik napján történt vala,

melly napon a' Királyné egy Fejedelmi Kis-afzonykát szüle. Hírré adatott ez mindjárt a' Párisi népnek az ágyúknak dörgeése által, annakutánna a' Királynénak különös rendelésébül, mind azon rabságban fínlődő személlyek szabadon ereztettek, a' kik azét estek vala fogságba; mivel a' magzatjokat szopató dajkáknak meg nem fizethettek. A' kereszttelésnek pompás arása, még azon a' napon végbe vitetett, és Mária Therezia Károlinának neveztetett. A' Fejedelmi kereszt Atyák valának, a' született Hertzeznének Nagy Anyja, a' Felséges Tsálfárné Mária Therezia, és III. Károly Spanyol országi Király; a' kiknek személlyekben kereszt vizre tartották Lajosnak öregebbik öttse, és ennek Hitvessé. A' Király született Leánykájának ezen méltósági nevet ada : *Fille du Roi*. (a' Király leánya)

A' Királyné az Isteni Felségnek hála-
kat ada, egy nevezetes, és az ő nemes
szívének érdemet szerző rendelés által,
mellyel az új esztendőnek kezdetét, és
avatásának idejét nevezetessé tette. Azt

kívánta tudni illik: hogy azon pénz, melyet Páris várossa a' közönséges öröm mutatására el szánt vala, száz leánynak ki házassítására fordítassék, a' kik közzül kiki ött száz livrát Férjének adandó jegyajándék fejében, ruhára pedig két százat nyerjen. Meg igérte a' Királyné ezen új házasoktól származandó első szülötteknek szoptatásokért a' dajkáknak adandó fizetést is, és kétszer annyit, hogy ha az Anyák magok fogják szoptatni. Ezen szép, és jeles tselekedet Bőjt elő Havának nyolctzadik napján 1779-dik Páris várossában, a' *Notre Dámdk* (Mi Asszonyunkról nevezett Apátzáknak) templomába vitetett végbe, a' hol a' száz számú leányzók a' völegényekkel kettős rendet tsináltak, melly között a' Király, a' Királyné, és a' királyi vérből származott Hertzegek, és Hertzek Asszonyok végig mentek. Az egybeadást a' Párisi Érsek vitte végbe. Egyszer'smind ezen a' napon tartotta egy pár meg élemedett Házas személy ötven elzötenbéli Menyegzőinek jubileumát.

gatákból, és három Korvet nevű kisebb hajókból álló Seregével, harmintheadikán vass matskáknak aggatta hajóit a' Sz. Lajos szigetjé előtt, és az abban lévő hasonló nevezetű várra ágyúzni kezdett, e' meg lévén az Angliai kormányozó Tiszt *Stenton Robert* mindjárt ki tette a' fejer zászlót az alkuvásra. A' következő napon ki szállottak a' Frantzok a' hajókból, és el foglalták az erőtséget, a' kalmároknak vagyonit tartó házakat, és az Angliabélieknek Senegáliában lévő új lakó helyeit. A' várban találtak hufzonhat réz, és ötvenhat vass ágyút, tíz mozsarat, és nyóltz számszerijet. A' mellette fekvő *Goreé* szigetet is el foglalták, de ismét elhagyták, minekutánna minden erősségeket semmivé tették a' katonaságot pedig az ágyúkkal, puska porral, és golyobitsokkal együtt belőle ki szállították.

Ennek végbe vitele után el küldé a' Vödröil Márkgróf, a' *Pontovetz* nevezetű lovas Tisztet két Fregátával, és két kisebb hajókkal a' *Gambia* vize mellett lévő János (Jakab) várának meg vételére,

melly Bőjt Elő Havának tizeneggyedikén, jól lehet negyvennyóltz ágyú, három mozsár, és külömbbféle védelmezésére szolgáló hadi eszközök benne valának, még is az ellenségnek emberségére meg adta magát, melly alkalmatossággal tizenhét hajó esett a' Frantziák kezében, mellyek szeretsen rab szolgák, és Elefánt tsonital terhelve valának. Ennekutánna le rontották az Angliai portékát tartó házokat, és helységeket. A' fenn-emplített Tifzt el méne az alatta való válogatott Vitézekkel, Bőjt más Havának hatodikán, a' *Siera Leona* folyó víznek tengerben való szakadásához, és hasonlóképpen meg hódította a' *Los*, *Tasso*, *Loobs*, és *Bense* nevezetű szigeteket, mellyeknek erősségeit elrontotta, tsüreit semmivé tette, ágyúit rész szerént meg repedeztette, rész szerént be szegezettette, és a' vízben vettette, 's külömbbféle hajóit el vitette, mellyek rablott ragado-mányokkal mind terhesek valának.

Illy módon rövid idő alatt az Angliabélieknek Afrikában a' tenger szélein fekvő birodalmi a' Frantziák hatalmába ke-

rültek. Egyedül csak a' Goreé szigettjét a' Frantziáknak el menetele után vették ismét oltalmok alá az Angliabéliek.

Az Európai hadi történetek ebben az esztendőben nem igen nevezetesesek voltak, és mivel Spanyol ország az 1761 esztendőben Kis Aszony Havának tizenötödik napján Frantzia országgal tett Nemzetség kötése szerént, tartozott vala háborúságnak idején ezen országot mind vizen, mind szárazon védelmezni; annakokáért egy Spanyol hadi Sereg, melly harminthzhat első nagyságú hajóbúl; tizennégy Fregátábúl, hat égető, két ostromló, és ugyan annyi könnyű, és egy betegek számára készített hajóbúl állá fel fegyverkeztetett, melly *Gordovai* vitze Marschalnak vezérzése alatt, ezen esztendőnek közepe felé Kádikszbúl, a) az Anglia és Frantzia országok között lévő tenger szorulatjára vitorláza, és az

---

a) Kádiksz (Cadix) Spanyol ország szigeti Andalúsiába, a' szélességnek 36. és 37. dik gráditsa között.

ettan lévő, 's a' D'Orvilliers (Orvillieri) Gróf gondviselése alatt harmincz hajóból álló Frantzia Sereghez magát kaptsolta. Ugyan azon időben ki indúla a' Plymouthi a) ki kötőből *Hardi* Admirálval, az Angliai Sereg is, melly negyvenkilentz első nagyságú hajót, szükséges Fragetákon, és kisebb hajókon kívül számlált vala, és fel 's alá evezvén szemléelkedett a' fellebb említett tenger szorulatján. Az egyesültt Sereg fel kereste az Angliabélit; de látván hogy nem tanácsos volna az Angliabéliekkel szembe állani, máskorra hallasztotta az ütközetet, és így egész elszendő folyása alatt semmi nevezetes dolog nem történt. Az alatt midőn mind a' két hadiSereg egymásra vigyázni kényszerítetett, két nagy kereskedő hajók, t. i. egy Frantzia Szent Domonkos, másik pedig Angliai, Jamaiká szigetekből minden akadály nélkül szerentséffen hazájokba érkeztek.

---

a) Plimúth Angliai ki kötő hely, a' szélességnek 50, és 51-dik gráditsa között.

Sokkal nagyobb serénységgel folyt a' dolog Amerikában: D'Esteng Gróf el küldötte a' *Romain* nevezetű Tisztet egy Fre-gátával, három kisebb hajóval, és három száz hat, szárazon viaskodni szokot katonával szerentsét próbálni, a' Szent Vintze szigettjére, melly kis Sereg Szent Iván Havának kilentzedikén szélnek eresztvén vitorláit, tizenhatodikán, az említett szigethez érkeze; a' katonák ki szállottak a' szárazra, a' kikhez mindjára a' szigetnek lakosi közül hat száz Karabita szövetezett, 19 - dikén már az egész sziget a' Frantziák hatalmába völt, és az Angliai védelmező katonaság, melly két száz nyóltzvan hét főből áll, meg adta magát, mint hadi fogoly.

Hasonló veszedelem érte a'következendő Szent Jakab Havában *Granáda* szigettjét is melly előtt csak a' most mondott hólnapnak másodikán maga a' D'Esteng Gróf hadi Seregével meg jelent, és a' *Moleniér* nevezetű tenger hajlása előtt vass matskákban aggatta hajóit, ennekutánna mindjárt ezer, három száz Frantziák ki takarodtak

völdözték, alig történt ez; azonnal megadta magát az Angliai kormányozó hét száz katonával, három zászlóval, száz, és két ágyúval, tizenhat mozsárral, és az egész szigettel.

Azonba hír futamodá, hogy a' Szent Vintze szigettje tájékán egy Angliai Sereg látzatott légyen; annakokáért minden idő hallasztás nélkül jel adattott a' Molenieri tenger hajlásában lévő Frantzia Seregnek, hogy készülne fel az ütkezetre. Mihelyest a' fen említett hólnapnak hatodikán az Anglia Seregnek közelgetéséről jel adattott, ki indúla az Angliabéliek eleibe a' Sereg, és mivel ezek egyenesen Granádra menni szándékoskodtak, szükségképpen egymással öfzve jöttek. A' Frantziák, a' kik húfzonött hajóbúl (melly között húfz első nagyságú vala) álló Sereget számláltak, egy hosszú rendet formáltak; az Angliai Sereg pedig, melly húfz első nagyságú, és egynehány kisebb hajókbúl állá, 's Biron Admirál által vezetett, elevedzett a' Frantziák mellett, semmit nem hajtván azoknak puskák és ágyúkbúl va-

ló tüzelésekre , és annyira közelített Granáda szigettjéhez, hogy ottan a' Frantzia zászlót lobogni meg láthatta , és abbúl meg tudhatta, hogy már ezen sziget ellenségének kezében vagyon. Tehát vissza térvén , a' tengeren meg ütközött az ellenséggel , a' hartz mint egy ött óráig tartott , mellyben mind a' két Sereg fok kárt szenvedett, de hajót eggyet sem vesztett. A' Frantziák közel egy ezer , és két száz embert halva, és sebesítve küldöttek Granádába, minekutánna az Angliabéliek is, kiknek ött száz és hatvan holt és sebes katonái valának magokat hátra vonták, és az útjokat Szent Kristóff felé vették, hogy egynéhány terhet hordozó hajókat bátorágos helyre viheffenek, mellyekkel ennekelötte Sz. Lutza szigettjébül arra a' végre indulának útra, hogy az ottan lévő Seregeknek segítségével a' Szent Vintze szigettjét ismét meg vehessék, de ezt a' szándékot a' már meg esett ütközet ezen időben semmivé tette. Egy az említett terhet vivő hajók közzül száz emberrel a' Frantziák kezébe esett a' többiek pedig Szent Jakab Havának tizenötödik napján

szerentséssen Szent Kristóf szigettjéhez érkeztek.

Szent Mihály, és Minden Szentek Havában próbát tett a' D'Esteng Gróf Savannán *Georgiában*, a) ezen okbúl, hogy az Amerikabélieken segítsen, és ismét ezeknek hatalma alá vethesse a' tartományt, melyet az Angliabéliek tőlök el vettek, Sz. Mihály Havának elején érkezett húsz nagy hajóval, tíz Fregátával, és ezer Frantzia katonával, a' kiket Szent Domonkos szigettjébül magával hozza, az *Ossabou* víznek tengerben való szakadásához, a' hol katonái a' hajókból ki szállván, az Amerikabéliekkel *Linkoln* Generális alatt egyesültek, e' meg lévén az egész Sereg tábornok nem messze Savannától, tizenhatodikán fel kértetett a' város, de mivel egy felül a' hasonló nevezetű víz mosta oldalát, és egy motsár tóval vala körül véve, következendöképpen, a' természetül is meg

---

a) Egy az egyesült XIII. Amerikai Tartományok közül.

kinszerűtetett magát hátra vonni. A' Frantziák részéről száz, nyóltzvannégyen estek el, négy száz ötven négyen sebet kaptak, 's ezek között vala maga is a' D'Esteng Gróf. Ezen hartz után a' Frantziák hajókra vették magokat, 's az Amerikabéliek is visszaférték, D'Esteng Gróf a' Seregnek egy részével Európába igyekeze: a' hol is (nagy tengeri szélvészeken által menvén) Karátson Havának hetedikén a' Bres-ti ki kötőben érkezett. A' hadi Seregnek többi hajói rész szerént Grasse Úrnak vezérlése alatt Szent Domonkos; rész szerént pedig *de la Mothe Piquet* kormányozása alatt Martinika szigettjeiben vették magokat.

Karátson Havában el indula az Angliai Admirál *Hyde Parker* egy hadi Sereggel Szent Lutza szigettjéből, hogy a' Martinikai vidéken fel 's alá hajókáshasson, a' ki is olly szerentsés vala, hogy nem tsak négy Frantzia Fregátát; hanem külömbb-féle kalmár hajókat is el fogott, mellyek közzül némelleyek a' Király nevezetű erősséghez, mások pedig Mártinikában men-

ni igyekeztek. Ezek hufzonhat hajóbúl állottak, mellyeknek ugyan de la Mothe Piquet Úr, három hadi hajóval az említett erősségnek ki kötőjébúl eleibek ment vala; de nem menthetett meg tizenkét hajónál többet, mert tizet el fogtak, négyet pedig el égettek az Angliaiak.

Midőn illy formán Frantzia országnak hadi hatalmassága a' föld kerekiségének három részén viaskodott, XVI. Lajos szüntelen az ő Alatt valóinak javait elő mozditani iparkodott, 1779-dik esztendőben ismét meg szabadította a' népet külömbbféle terhektől, mellyek annak nehézségére szolgáltak, és a' kereskedést hátráltatták.

Pümköst Havában ki adattatott egy parantsolat, melly a' Frantzia országban lévő kézi mesterségeknek gyarapítására tzélozó külömbb külömbbféle szép rendelkezéseket magában foglalt vala. Szent Jakab Havában meg engedtetett, hogy a' gabonát egygyik ki kötő helybül a' másikba minden adó nélkül bé leheffen vinni. Más parantsolat által egészen meg tiltattattak

azok a' vámok, melyeket régi időtől fogva az ország útjain, és a' nagyobb folyó vizeken fizetni kellett, mivel ezek az országban való kereskedést meg gátolták.

Ugyan ezen az esztendőben ki hirdettette egy más királyi rendelés is, melly tagadhatatlan új jelei valának, XVI-dik Lajos igazság és ember szeretetének. Igen régi időtől fogva szokásban vólt Frantzia országban egy törvény, melly *Hóltt kéz hatalomnak* neveztetett, ez az említett országnak némelly tartományiban mind ekkoráig fel maradott, és ebben állott: hogy a' földes Uraságnak midőn jobbágyaiközül valamelly nemzetségből a' leg időssebb meg halálozott, szabad vólt a' meg hóltnak ingó bingó maradott házi jószágiból a' leg szebb darabot ki választani: hogy ha pediglen a' házi eszközökből szája ize ízerént való darabot nem talált vólna a' Földes Úr, a' meg hólttnak jobb keze elvágattatott, és néki adatott, annak meg mutatására, hogy már többé Urának nem szolgálhat. Mivel tehát ezen szokás az említett tartományok lakosinak egy részét

jól lehet rabságos jobbágyok nem voltak ; még is örökös szolgálatra kötelezte , annakokáért a' Király Kis Asszony Havának tizedik napján ki adott parantsolatja által , nem tsak az említett Hólt kéz hatalmát , és az örökös jobbágyságot ; hanem az innen következendő személyekre , és jószágokra izélozó határozásokat is tellyességgel meg tiltott , és semmivé tett , mivel : (a' mint maga rendelésében mondá) leg nagyobb ditsőséget , egy szabad Nemzetségen való uralkodásában keresi .

Hogy Lajos , a' hol érdemet talált , még az ellenségben is nagyra betsülte ; meg mutattja eztet azon közönséges levele , mellyet a' tengeri dolgokra ügyellő Minister *Sartine* Úr a' Király parantsolatjára az egész országnak ki kötöiben a' Frantzia hajókat vezérlő tisztekhez íra azon nevezetes *Cook* , Angliai Kapitányra nézve , a' ki azon időben az éjtzaki tengeren Amerika , és Asia között új utat keresvén , hajókáza ; ezen levélben keménnyen megvólt parantsolva minden hajós Kapitányoknak , hogy Cookkal úgy bánnyanak , mintha ő

eggyik résszel se tartó, vagy a' Frantziák-
kal barátságban élő hatalmasoknak hajóit
kormányozná. Ez valóságos ditséretére
szolgált a' Királynak, mint a' közön-
ségesen hasznos találmányok' elő mozdító-
jának.

Ezen esztendőben újonnan ött millió
vétetett fel az immár említett mód szerént
való usorára, a' hadi költségeknek ki fi-
zetésére.

1780-dik Esztendőben el kezdődtek az
ellenkezések a' Frantziák, és Anglusok
között mindjárt Bóldog Asszony Havának
elein. Minekutánna az Angliai Admirál
Hyde Parker, az el múlt esztendőnek vé-
ge felé, a' mint említettük, Mártiniká tá-
jékán egynehány Frantzia hajókat el vett
vólna, el ment az alatta való Sereggel,
és a' nyertt zakmánnyal a' Barbada né-
vű szigetbe, a' hol az Angliabéli kalmár
hajóknak segítségével, és a' *Baughan* Ge-
nerális vigyázása alatt lévő Seregnek ré-
szével Angliából jövőndő Parker Péter Úrra
várokozott, hogy ötött Jamaikába való

hajózásában egész Antigua (régí nevezeiül) szigetig kísérhesse. Azomban meg hallotta Hyde Parker Úr, hogy Martinikából lett el menetele után de la Mothe Piquet Úr egy hét első nagyságú hajóból, egy Fregatából álló Sereggel a' Király nevet viselő erősségnek partjául el evedzett; és Quadeloupéba ment. El küldötte tehát a' *Collingwood* tiszti-viselőt kilentz hajóval, hogy Quadeloupe, és Martinika között fel, 's alá hajózzon, és de la Mothe Piquet Úrnak úttját vissza jöttében el zárna. De mivel azomban 1780-dik esztendőnek kezdetével nem tsak Grasse a' Frantziák Generálissa, egy kis hadi Sereggel, hanem Guichen Gróf is tizenhét első nagyságú hajóval, négy Fregatával, három *Lougres* névű, és nagy számú terhet hordozó hajókkal, mellyeken négy ezer katona vala; Frantzia országból Martinikába el érkezett, kényszerítetett *Collingwood* ezen vidéket el hagyni, és de la Mothe Piquet minden akadály nélkül vissza tért a' Király névű erősségben.

Majd tsak nem azon időben, midőn a' Frantziák Admirálja, Guichen Gróf az ő hadi Seregével Mártinika eleibe érkezett, hajóra ülven az Angliai Admirális *Rodney* Úr ki indúla Európából az alatta való hadi Sereggel. Amerika felé, hogy ottan az egész hajós Seregnek fő kormányzóát magára vegye. Mielőtt Szent Lutz szigettjéhez érkezne, ott termett a' *Guichen* Gróf egy tengeri Armádával, melly huszonhárom első nagyságú hajóból, három Fregátából állott, a' mondott sziget előtt; és szerentse, hogy ha aztat vissza nem vette volna, ha *Hyde Parker* Admirál, és *Baugban* Generális szándékának végben vitelét meg nem gátolták volna. Tehát üres kézzel tért vissza *Guichen* Gróf Mártinikába, és a' következő napon t. i. Pünköszt Havának tizenhetedik napján *Rodney* Úr Szent Lutz szigettjében érkezett, a' ki is mindjárástrendeléseket tett, az egész hajós Seregével a' Frantzia Admirálnak vissza adni a' költsönt. Ez meg is történt a' következő Hólnapban *Rodney* ingerlette két napok el-folyása alatt a' Grófot az ütközetre, de ez nem tartot-

ta tanácsosnak lenni: a' Király. névű vár-
nak tengeri kerületéből ki menni, méglen
Rodney a' maga állását el nem hagyná;
és a' nagy Isle névű kis kikötő helyen
ül, el nem venné magát, e' meg- lévén
Guinchen ki évedze a' mély tengerre, 's
Rodney-is hasonlóképpen tselekedde.

Szent György Havának tizenhetedik
napján mind a' két hajós Sereg öszve ta-
lálkozott, 's hadi rendben álván meg üt-
között; melly ütközés délelti egy órától
fogva öttig tartott vala. Nehéz meg-món-
dani mellyik rész vólt a' nyertes. Rod-
ney albatatossan azt állította; hogy a'
Frantziák vonták magokat elsőben vissza;
és Guinchen-is a' Királyt bizónossá tette
hogy az Angliabéliek fordítottak leg elő-
ször hátat, ő pedig az alatta való egész
hajós Sereggel helyben maradott, 'sa' kö-
vetkezendő egész ejtzakán égette a' lám-
pásokat, és szokás szerént jelt is adatott
az ápyúk által; de az Angliái hajós Sereg
erre semmit nem hajtván, Mártinika előtt
meg szálla, hogy a' Frantziáknak vissza-
jövetelét ott várhassa.

Ennekutánna Guinchen Gróf Quadeloupe felé evedze, a' hol a' sebbe esett vitézeit a' szárazra ki tétette, és Pünköst Havának kezdetin Mártinikába vissza evedzeni szándékoskoda, Rodney, a' ki azonban meg sebesítetett vitézeit Szent Lutz szigettjében küldötte, várokozék vala mind addig reája, a' nagy Isle nevű tengeri hajlásban. Mind a' két hajós Sereg meg ütköze még kétszer egymással, elsőben Pünköst Havának tizenötödikén, másodszor tizenkilentzedikén de mind a' kétszer az ellenkező feleknek kevés hasznokkal.

E' meg levén, a' Guinchen Gróf a' maga hajós Seregével a' Király nevezetű várhoz; Rodney Admirál pedig az ő tulajdonival Barbada szigettjében lévő *Karlisle* nevet viselő tenger kerületében takarodott, és egy tellyes tsendesség lett 1780-dik esztendőben ezen a' vidéken. Annál többet kellett mind a' két feles résznek az íszonyú szélvélssel vesződni, melly Minden Szentek Havának tizedikétől, tizennyóltzadikig ezen a' vidéken szüntelen dühösködött, és nem tsak mind a' két egy-

mással hadat viselő hajós Seregnek hajóiban, hanem a' Frantzia, és Angliai szigetekben is igen nagy károkat okozott.

Ezen kívül tudni kell, hogy *Terney* névű Tiszt, egy Frantzia lovas Rezermenttel, és más osztály vitézekkel *Rochambeau* (Rocshambó) Generálisnak kormányozása alatt Szent Jakab Havának tizenhetedik napján Rode Islandiába érkezett, 's vitézeit, a' Generálissal együtt a' szárazra ki szállítván, ezen szigetet az Amerikabélieknek részére el foglalta.

Az Európai tengeren igen szolgált a' szerentse a' Frantziák hajós Seregének, melly a' mint fellyebb említettük a' Spanyol országgal közönségesen munkálkodott. Egy igen nagy rész szerént napkeleti, rész szerént nap nyugoti Indiában igyekező Angliai kalmár hajós Sereg, melly több mint hatvan hajóból állott, és három hadi hajót őrizetül magával vitt vala, Sz. Jakab Havának huszonnyóltzadik napján meg indúlt Angliából, és Kis Asszony Havának nyóltzadik napján a' világ vége ne-

vezetű tengerben fekvő magos hegy tájára érkeze. Más napra kelve messziről meg látták az Angliai hajósok az egyesült Sereget, és mivel aztat ellenségnek nem tartották, gondatlanul feléje hajóztak, és így egynéhány hajókat ki vétén, mellyek a' három hadi hajóval sietséggel el evédzettek, a' többiek mindjárt az ellenségtől körül vétettek. Az el fogott hajóknak száma öttvenhét vala, mellyeken a' sok eledeleken, vitorlákon, köteleken golyóbitsokon, puskaporon, lovakon 's több efféléken kívül egy ezer, két száz, öttven Mátrótz (hajós legény) hetvennégy fegyvert viselő Tíz, egy ezer, két száz, öttvenöt köz katona, száz negyvenkilentz asszony, száz, harminzhét utazó, mind öfzveséggel két ezer, nyóltz száz, hatvanött személy fogattatott-el. Ezen kalmár hajó Sereg, mellynek veszteségét magok az Angliabéliek egy millió, két száz, hetvenhét ezer, kilentz száz, hatvanhét font Sterlinget érő kár, (mintegy tizenegy millió Tsászár forintra) betsülték, Kis Asszony Havának huszadik napján szerentséfsen a' Kádiksz szigettjének ki kötő helyére vitettetett.

Ezen ellenkező tsatázáson kívül, történetek ezen elztendöben igen nagy számú, szokatlan, kemény, és sokáig tartó ütközetek is, az Angliai, és Frantzia egyes Fre-gáták között, mind a' régi, mind az új világ részeinek tartományaiban. Majd tsak nem lehet mondani, hogy a' tengeri történetekben, ugyan azon időnek jártában, egy században sem lehet annyi egyes hajóknak, a' másikkal való ütközetekről olvasni, mellyekben kiki a' maga népének, és állapotjának hírét, s' nevét, olly ditséretesen védelmezte, és annyi sok vitézi tselekedetekkel ékesítette volna, mint ezen háborúnak folyása alatt. De ezen ütközeteknek elő beszéllése igen messze vinne minket a' fel tett tzelunktól, annakokáért mi vissza térünk ismét XVI. Lajoshoz.

1787-dik Elztendöben ismét nagy változásokat tett vala a' Király, az ország gazdálkodásában. Ezen elztendönek eleit az által tette hírefsé, hogy egy nevezetes parantsolator ki adván, a' Fukaroknak hatvanig való számát, negyvenre le tette, és ezeknek tsak a' sötül, dohánytúl bé-

és ki-menéstül adandó vámot adta ki árendába; a korona jószágainak, és más adóknak jövedelmit pedig magának tartotta, és azokat egy különös gondviselőre bízta. A Tisztjokból le tett húsz Fukarok, harmincz millió livrát nyertek az ország tárházából károknak helyre hozására. Ezen rendelkezés által az ország jövedelmének bé fedése egészen más formába öltözött, és a Királynak jövedelme esztendőnként tizennégy millióval szaporodott, az adózó népnek minden új terhe nélkül.

Az udvari pompához tartozó Tiszteknek számát is igen meg ritkította Lajos ebben az esztendőben; mivel egyszerre négy száz hat illyes Tisztviselőknél kiadott.

Az illyen rendelkezések mind azon okból származtak, hogy az Angliai hadnak iszonyú nagy költségeit ki lehessen fizetni, az adózó népnek terhe nélkül. Ennek módját Nekker tette fel, a ki szüntelen abba foglalatoskodott, hogy a Királynak ezen

Alatt valóihoz szeretettel tellyes szándékát végbe vihesse.

De a' le tett Fukaroknál, 's ezekkel tartóknál, és mind azoknál, a' kiknek tulajdon hasznok az illyes egész országnak javára tzelozó rendelések által meg tsükentek, engeszhetetlen gyölölségben ejtették Nekker Urat. Minden lehetséges módon igyekeztek a' Királynak hozzá való birodalmát füstbe hajtani, és ezen ritka példájú Tár-Mesternek érdemeit a' Fejedelelemnél gyanúságban hozni. Erre a' végre külömbb külömbbféle akadályokat tettek leg jobb rendelkezéseinek is, és azon vólak, hogy a' köz népnél gyölölségben hozván fokféle módon hetsületében, 's hírében meg sérthetnék.

Ennekutánna ott hagyván Nekker Páris várassát, egész háza népével Versáliába költözött, mivel reménlette, hogy a' Királyjának közellétében, a' kinek kegyelmessége, és bizodalma felöl nem kétkelkedett, bátorságossabb lehet. De nem sokára észben vette, hogy az álnok prak-

tikások még az Udvarnál is utánna ólálkodnak, és minden módon igyekeznek ötöt a' Király bizodalmátúl meg fosztani.

Tehát hogy magát a' Király, 's nép, és az egész világ előtt védelmezhesse feltette magában, hogy az ország jövedelmének általa lett gondviseléséről számot fog adni, és a' Frantzia ország királyi jövedelmeinek tellyes mi vóltát a' világ eleibe terjeszteti. Foglalatoskodott ennek okáért egy nevezetes írásban, mellyet még ezen esztendőben a' Királynak be is nyújtott, és ez a' Királynak parantsolattjára a' következő esztendőben ki is nyomtattatott, ezen homlok írás alatt: *Comte rendu au Roi par Mr. Necker Direct. Gerner. des Finances, imprimé, par ordre de Sa Majesté.* Számadás, mellyet az ország jövedelmét kormányozó Nekker Úr, bé adott a' Királynak, és Ő Felségének parantsolattjára ki nyomtattatott.

Mind eddig hallatlan dolog vólt Frantzia országban, hogy a' királyi jövedelmek gondviselőjének elméjében tünjön.

Tisztviselésének mi voltát dobra ütni, 's még hallatlanabb volt, hogy Frantzia ország jövedelmének állapotja az egész világnak tudtára adattassék. Mind a' kétőt végbe vitte Nekker ezen írásában. Az egész munka általlyában igen helyesen vala írva, és nagyra betsülendőnek, s' ritka példáúnak tette Nekkert a' tudós világ előtt.

Ezen írásban fel jegyzett számvetés szerént, a' Frantzia Királynak jövedelmi (tizenegy millió, három száz, huszonhat ezer, hat száz, hatvanhat livrán kívül, mellyek az adosság ki fizetésére valának rendelve) még két száz, hatyannégy millió, 's száz ötvennégy ezer livrára ment, a' rend szerént való költség pedig tsak két száz ötvenhárom millió, kilentz száz, ötven kilentz ezer livrára; következendöképpen esztendőnként meg maradt a' tárházban, tiz millió, és két száz ezer livra, a' fellyebb említett tizennégy millió kívül.

XVI-dik Lajos olly módon inneplette ezen esztendőben születése napját, melly

miát az ő. neve el-felejtethetlen marad, olly ajándékot mutatott - bé Alatt valóinak, melly ezen nagy érdemű, 's értelmű Felségnek emberségéhez, és méltóságához illendő vala. Kis Asszony Havának huszonharmadik napján t. i. ki adá egy parantsolatott, melly által az életet vesztő törvényes ügyekben a' tsigázás meg tiltott, melly szokás, a' fok száz éltendő. béli véle élés által, úgy annyira el hatalmazott, hogy egy fő, és el-választhatatlan Törvény székek részének lenni látzattatnék. Hijába látták által ennek a' kegyetlen kínzásnak haszontalanságát a' nagy böltsességű, 's igazság szerető, törvénytudó bírák; hijába panaszkodtak ellene az értelmes böltselkedők. Ezeknek nem tsak a' meg rögzött szokások engedetlenségén kellett diadalmaskodni, hanem több e' félekén is, mivel ezen bé vett mód az ország nyugodalmára olly hasznosnak látzattatott lenni; hogy az ennek fel bontására tzelező igyekezetek nem tsak haszontalannok, hanem veszedelmesek is lettek volna. De Lajosnak emberhez, és igazsághoz vonzó szeretete mind ezeket felül hal-

lakták, és illy módon a' vadságnak ezen maradványa Frantzia országából ki vettetett.

A' tömlőzőket illető más rendelkezése által nem különbben szeretetet érdemelt ezen jó szívű Felség. A' fogság helyek sok száz esztendőktől fogva Párisban olly állapotban voltak, melly a' benniek lévőek egészségének, és életének ártalmára szolgált, a' foglyokkal való bánás pedig irtóztató vala, külömbbség se tartatott a' vétések között, azokkal is, a' kiknek vétkek még valóságosak nem valának, avagy csak azért vettettek a' tömlőzre, hogy el ne illantsanak, úgy bántak mint a' többiekkel. Erre való nézve Lajos parantolatot ada a' fogságok épületeinek meg nagyobbítására, hogy szükség ne lenne, számosabbban a' rabokat együve zárni; ezen kívül az el zárlott helyeket a' tisztaságira, és más tulajdonságira nézve úgy elrendeltette, hogy ennekutánna az egészségnek ártalmára ne lennének, a' betegek iránt különös rendelkezések tétettek, a' rabok a' vétésnek külömbbféle nemére nézve, és azok, a' kik csak a' tett adósságok miatt fogva

don igyekezett Lajos a' népnek terheit mindenképpen könnyebbíteni.

De az ő tulajdon terhei a' háborúnak idején mind csak szaporodtak. Annak-okaért kintelenítetett ezen esztendőben ismét pénzt költsönözni; és ez mostanában a' *Loteria* módjára történt: a' fel vevendő, és új esztendő napjára vissza fizetendő somma harmincz hat millió vala; melly harmincz ezer (eggyenként ezer két száz livrát érő) tzedulákból álla, ezeknek mindenike, a' leg kisebb nyereség is a' magpénznek vissza fizetésén kívül, három száz livra hasznot hajtja.

1781-dik Esztendőben Amerikában a' hadakozás arra jött, hogy a' fegyver által válnék meg a' dolog, ki volna a' nyertes. Ennek az esztendőnek elein új Eborákom (*Newyorek*). Új Hollandiának Fő városa; az Angliabéliek birtokába vala, nem különben *Potawon* Virginiában, *Károlyvára*; Károlinában, és mivel nem sokkal ennekötte Anglia, és Hollandia között a' hadakozás kezdődött, reá ütött a' Rodney

Admirál; Hollandusbéliek Szent Leüllák (*Eustach*) Essequebó, és Demmerari nevű szigettjekre, és szerentséssen meg is hódította. Ezen győzödélem által olyan állapotban léptek a' világnak ezen a' részén az Angliabéliek, melly jövődöben igen hasznosnak lenni láztattatott.

Washington az Amerikabélieknek Generálissa a' had viselésnek le rajzolt módját (planumát) által adta a' Frantzia udvarnak, melly derekassan ki vólt dolgozva, és ennek végben vitelére ki kérte magának a' Frantziák segítségét; és következendőképpen ment végbe.

A' Frantzia hajós Sereg Gróf *Grossé*-nak vezérlése alatt, melly Pümköst Havában *Tabagó* szigettjét maga hatalma alá vetette, és Szent Jakab Havában egy kalmar hajós Sereget Szent Domonkos szigettjében vezetett, olly formán rendelté az éjszaki Amerikának tenger partjai mellett való utazását, hogy Kis Asszony Havának harminzadikán a' *Chepedki* ki kötöbén érkezne: ottan meg állapadtán; hogy

ezer három száz, negyven Vitézzel, a' többi Sereg pedig hátra maradt, hogy az Angliabélieket új Eborákomban bé szoríthassák, ezek olly nagy sietséggel utaztak, hogy ámbár sok akadályokon kellett által menni, még is Szent Mihály Havának negyedik napján *Filadelfia* várossába, hatodikán pedig az *Elk* névű vízhez, melly a' Chesapeaki ki állónál a' tengerbe szakad, el érkeztek. Az elő ménő Sereg, mellyet *Kustine* Generális vezet, Amerikabeli salykákon Williams várába által vitetett, a' hol a' fen említett Hólnapnak tizenkilenztedik napján meg szállott. A' Seregnek többi része szárazon utaza, 's annakutánna egyesüle a' de la Fayette Seregével.

Ezen idő táján érkeze egy Anglia hajós Sereg is *Grates* Admirál gondviselése alatt új Eborakombúl, *Grasse* eleibe ment néki a' maga hajós Seregével, és eképpen a' felyebb mondott Hólnapnak ötödikén, és azután való következő napokon számos ütközetek estek, mellyek a' mint a' szél már egyik, már másik résznek szolgált változó szerentsével végeződtek; még-

Ien tizedikén az Angliai Sereg vissza nem tért új Eborákomba, ennekutánna a' Frantzia is Chesapeákba méne, a' hová az alatt Gróf *Barras* egy hajós Sereggel el érkezett, a' ki az Amerikabélieknek ostromló eszközeit magával hozzá. Báró *Viomcnil* is oda ére a' szárazon vezetett Seregével, és így a' fokszor említett Hónapnak huszadik napján az egész Sereg egyesüle.

Huszonnyóltzadikán az egyesült Sereg Yorktown felé indúla, és zen várnak környül vételéhez foga, melly más napra kelve végbe is ment. *Lord Cornwallis*, a' ki hét ezer emberrel vólt, mivel azon reménységben vala, hogy segítséget fog nyerni, iparkodott a' várat minden ki telhető módon védelmezni, és az ostromlásnak idejét fokáig hátráltatni. Erre a' végre két ezer fekete rab szolgál a) által

F 2

---

a) Így nevezettnek a' pénzen vett, és Ásiából vagy Áfrikából, Amerikába hozott Szere-
tsen szolgák.

igyekezett a' szárazon lévő erősségeket meg szaporítani, a' York vizének folyását egy-nehány el süllyesztetett hajók által el is fogattatta, és az ellenségnek útjait le vágott fákkal el rekesztette.

Szent Mihály Havának huszonkilen-
zedikén az ő külső sántzait még támadta
az ellenség, mellyeket a' következő
éjtzakán üressen hagyott Lord Cornwallis,
hogy az alatta való katonaság egymástúl
mészire ne lenne. A' Frantziák az el ha-
gyott sántzokban mindjárt ör-álló helyet
fogtak magoknak, és Minden Szentek Ha-
vának hatodik napjátúl fogva hetedikre
virradóig, a' várak ostromlásának helyes
módja szerént ostromló árkokat készítettek
mellyek a' várnak kint való erősségeitől
hat száz rőfnyire hányattattak vala.

Tízennegyedikről, tizenötödikre vir-
radóra el vóltak rendelve az Amerikabé-
liek részéről la Fayette, és a' Frantziáké-
ről Báro Viomevil Generálisok két féle
sántzóltt helyeknek meg-vételére, mellye-
ket fegyveres kézzel meg is vettek, jól

lehet az Angliabéliek magokat igen vitézzül védelmezték: a' következendő éjtzakának idején reá ütöttek a' várban valók az ellenségre, vissza nyertek egy fel sántzolt helyet bé szögeztek négy ágyúkat, és harmintzkilentz Frantziákat a' más világra küldöttek, de mindjárt ismét vissza vették.

Ennekutánna még egyszer meg kérték a' várat Lord Cornwallistúl, a' ki hadi tanácsot tartván, mivel által látta, hogy semmi segítség sem jönne, ezen kívül hogy tsak egy napra való puska pora volna, el szánta magát az által adásra. Az alkú meg is lett tizennyóltzadikán, és tizenkilentzedikén, Cornwallis az alatta való Sereggel meg adta magát mint hadi fogoly.

De igen nehezen esett Lord Cornwallisnak, hogy midőn a' kardját a' Gróf Rochambeaunak nyújtotta; ez illy mentegetés színe alatt el nem vette; mivel az ő Királyjának népe, itten tsak segítségképpen volna, és maga meg hajlásával a'

Lordot meg tisztelevén kezével értésére adta, hogy *Washington* Generálisnak kellettük által adni, a' kinek is ortszáját el fordítván oldalán viselt kardját által adta, de *Washington* mindjárt vissza adá néki, és meg engedte minden Angliai Tiszteknek, hogy oldalakon kardot viselhesse.

A' hadi foglyoknak, és Mátrótzoknak száma nyóltz ezer, egy száz, tizenkét férfiúból álla, a' kik közül egy ezer, nyóltz száz, hetvenött beteg, és sebben esett vala. A' nyereség száz negyvenkét réz, száz huszonhárom vass ágyúból, és huszonkét zászlóból állott. Az Angliabeliek több, mint negyven nagyobb, és fok kisebb hosszú keskeny hajókat süllyesztettek el, a' víz ki folyásának el rekesztésével, két vadász, és egy úgy nevezett *Corvette* hajót vett el Gróf *Grasse*, ezen kívül negyven kisebbet.

Mivel ezen Had *Washington* Generális alatt, *Rochambeau*, és *La Fayette* *) segítségek által olly szerentséssen végbe vitetett, a' téli Kvartély iránt tanácskoz-

tak, és azt végezték, hogy a' Frantzia Se-
reg Virginiába telessen, Yorktowomban pe-
dig, és Gloucesterben őrizetek rendeltessenek.

*) De la Fayette Markgróf a' ki mos-
tani pártos Frantziák között igen ne-
vezetes személy vólt, akkor egy hu-
szonött esztendő's ifjú, gazdag gavallér
vala, és a' Frantziáknál mint Ober-
ster (Ezeres Kapitány), az Amerikabé-
lieknél pedig, mint Generális szolgált.
Azl ő természeti kézsége, és betség
után való vágyódása, arra vitte őtet,
hogy életének tizenkilentzedik eszten-
dejében Frantzia országot el hagyván,
szolgálatba állana az Amerikabéli
Községnél, melly akkorában pártúlt
el az Angliabéliektől. Olly kevés hi-
telben vóltak még akkor Európában
az Amerikabéliek, hogy Párisban az
ő Agenseinek (ügyésszeinek) még tsak
egy hajót sem akartak költsönözni
Mihelyest ezen dolog la Fayette ér-
tésére esett; azonnal maga költségén
vett egy Fregátát, azt fel készítetttvén,
az Amerikabélieknek ügyésszeit minden

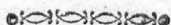
hozzájok tartozandó írásokkal, 's más egyebekkel szerentsésen hazájokba vitette. Midőn Filadelfia várossába érkezett, arra kérte az Amerikabéli gyülekezetet, hogy ajándékul vennék bé ezen szolgálattját. Hálaadásul Generál-majorrá tétetett, és ezen Tifzti névvel ment a' hadi Sereghez. Itten okossága, és vitézsége által sok alkalmatosságokban úgyannyira ki mutatta magát, hogy nem sokára mint az Egyesült tartományoknak fő Védelmezője el hiresedett. Mihelyest Francia Ország ezen tartományokat szabadoknak lenni meg ismérte, azonnal el ment Párisba, a' hol az ő közbenvetése olly hathatós vólt, hogy nem sokára pénzzel, és segítség katonákkal Amerikába vissza térhetett. Ő vólt tehát azon munkálkodó eszköz, melly által az Amerikai Egyesült tartományoknak szabadsága talpra állított.

Az Yorktowni vérontás után, az Éjtzaki Amerikát az Angliabéliek tellyesség-

gel el vesztették. Ezen időtől fogva nem volt Angliának módja, hogy Seregével mint másra ütő ellenség úgy bánhasson; a' Délszini tartományok' meg hódításáról való szándék is tellyességgel félre tétetett, az ellenkedés mind a' két rész között tsupán tsak rablódásból, apró tsatákból, és bé-tsapásokból állott; és az eddig való meg vett várakból, tsak Savanna, Károly vára, és új Eborákom maradt az Angliai Seregnek hatalmában.

Az időben, midőn Virginiában a' háborúság tartalott, próbát tett a' Bouille Markgróf, a' Szent Leusták szigettjén, hogy ezt ismét el vegye az Angliabéliektől. Meg halván, hogy az oda való kormányozó a' vígyázásra szolgáló szükséges rendeléseket mindenütt meg nem tette; annakokáért sietett, hogy egy ezer, két száz, szárazon viaskodó férfiú hajóra mehessen, a' kiket ő három Fregátára, egy úgy nevezett Corvette, és más négy fel fegyverkezett terhes hajókra fel osztott, 's azt hirjesztette; mint ha ő néki a' Grafse Gróf nagy hajó Seregének eleibe kellene menni, és ennek elejbe való menés színe

alatt az elintézett hajózás által végbevitte; hogy Szent András Havának húszonkettődik napján a' Szent Leuflák Szigettjéhez érkezne, és még is észre ne vétetődnék.

Meg szállította a' hajóit hufzonötödi-
kén éjtzakának idején, olly részén a' szi-
getnek, melly felől azt tartották, hogy
ottan nem lehet ki szállani, de tsak három
száz katoná vihetett ki a' szárazra, mivel a'
többieknek ki szállítását a' szél hátráltat-
ta. Ezen kevés vitézekkel virradta előtt
el indúltt egyenessen a' vár felé, melly
egy mértföldnyire fekütt vala a' tenger
partjátúl. Midőn a' várnak lapossára ér-
kezett, látta, hogy egy része a' vár ör-
zőknek magokat fegyverben gyakorollyák,
ezekre midőn egy Kompániával rajtok
ütött, a' többiek pedig az el futóknak a'
várba vezető útjokat igyekeztek el fogni,
a' vagy vélek egygyütt a' várban erő ha-
talommal bé rontani, de a' fel vonható hid
azonban fel húzattatott, és a' kapún kí-
vül valók kintelenítették fegyvereket le
tenni, a' várban valók is hasonlóképpen
meg adták magokat, a' kiknek nagyobb

része még akkor az ágyban alutt vala; és semmit sem tudott a' felől, a' mi történt.

A' Frantziák vesztessége csak tiz hólt, és febben esett vitézből állott, az Anglusok részéről pedig sokkal nagyobb volt a' vesztesség. Rabságban esett hat száz hetvennégy fegyvert viselő, és hatvankilentz ágyú vétetett el; ennekutánna a' Hollándiai községnek nevében, a' kiktől az Angliabéliek ezen szigetet erőszakossan el ragadták, oltalmok alá vették, és védelmezésére, a' várban Frantzia vitézeket hagyván, mindeneket óltalmazására el rendelték.

Mindjárt Leuflák meg vétele után el küldötte Bouille Márkgróf a' *Damas* nevezetű Grófi Tifztséget viselőt (Vicontét) három száz legényekkel, hogy Saba, és Szent *Mártony* szigettjeit venné meg. Mellyeket meg is vett szerentséssen. A' kéz pénzből, melly az Angliabéliekké vala, azonkívül, melly a' három meg hódólt szigetekben el nyertt prédáknak el adásából

bé vétetődött, Bouille Markgróf tizenhét ezer livrát magának tartott, a' többit a' Frantzia katonaság között fel osztatta. Az egész somma egy millió, és nyóltz száz ezer livrára ment. Azon pénzt pedig, melly a' Hollandusoké volt, és itten különösen tartatott, azoknak, a' kik meg tudták mutatni, hogy az ő tulajdoni volnának, vízfizá fizettette.

Ezek voltak 1781-dik esztendőbéli hadi történetek Amerikában, mellyek a' világnak ezen a' részén, a' békefényt helyre állították. Közönségesen láthatók voltak, mind a' két részről ebben az esztendőben, ezen veszedelmes hadnak szomorú következései.

Az Amerikai Gyülekezet bajlakodott a' fokáig tartó hadakozás miatt származott közönséges panaszokkodással, a' napról napra gyarapodó pénzből való szükséggel, és ezekből eredett nehézségekkel, innen történt, hogy a' hadat csak maga védelmezésével viselte, és nem csak az egyesült tartományokban, hanem a' ha-

di Seregnél is veszedelmes zenebonák uralkodtak.

Amerika, melly már a' háború előtt pénz dolgából szükségét látott, a' hadakozás, és kereskedésének egészen való meg szűnése által nagyobb szegénységére jutott. Az Angliabéliek ellen való hadi készületek fokkal felül haladták, a' tsak mostanság kezdődött, és még el nem rendeltetett birodalomnak ereit, annakokáért mindjárt a' háborúnak első eftendeiben igen nagy rendellenség esett a' közönséges jövedelmeknek bé szedésében. A' papiros pénznek (Bankótzédulának) mellyel az el kerülhetetlen hadra való költséget fizetni kellett, nem vólt semmi becsülete, és tsak a' költsönözés, és az adók vóltak egyedül a' hadnak további viselésére szolgáló eszközök. De a' közönséges Gyülekezetnek olly kitsiny vólt hitelessége, hogy Frantzia országot ki vétén, a' külső Tartományokból tsak tsekélységet kapott költsön fejében; a' háborúra szolgáló adó olly fok akadályokon, és ellen mondásokon ment által fok tartományokban, és

olly helytelen fizetődött, hogy a' szükséges ki fizetésekre soha sem voltak elegendők.

A' hadakozó seregeket tehát nem lehetett ruházni, az éles házakat majd csak nem üressen kellett hadni, és még csak a' szokott zsoldjok sem fizetődött ki a' viaskodóknak. Illy formán gyakorta mezteláb mentek a' katonák, és kényszerítettek, zsold, 's fizetés nélkül szolgálattjoknak idején fellul is a' Seregnél maradni; mert az illyes állapotban az új katonának szedése csak lassan vitetett végbe, és egynéhány tartományok még csak a' reájok vetett számú fegyver viselhetőket sem akarták ki állítani, seregessen ott hatták tehát az ő zászlójokat, vagy pediglen öszve befzélvén erőszakoskian ki présöltek a' hátra maradott zsoldjokat.

Igy történt 1781 efsztendőnek kezdetén, midőn a' Pensilvániai ezer három százból álló Sereg, egyszerre ott hatta a' tábort, és tulajdon Tisztjei ellen, a' kik ötet le

akarták tsillapítani fegyvert fogot, pénzt, ruhát, és eledelt kívánt. Magának védelmezésére ágyúkat vévén el ment egynehány mértföldnyire a' fő kvártélytól, és egy Anglus szökött katonát, a' ki mint Strá'sa-Me-ller az Amerikabélieknél szolgált, választott maga Vezérjévé. Nem tsak a' közönséges gyülekezet, hanem az új Eborakomban lakos Angliaiak is alkuban eredtek ezen pártos katonákkal, és az utólsók igen hasznos kötések alatt. Meg ígérték nékik a' hátra maradott zsoldjokat, ha mindjárt nem állanának is az Anglusoknak szolgálattjokban. De nem vólt nékik szándékjuk Hazájok ellen hadakozni, mert midőn a' közönséges Gyűlés az ő kívánságokra állott, és mind azokat, a' kiknek idejek ki telt, szabadon botsájtotta, ismét vissza tértek a' fő kvártélyra.

Anglia már hét elztendők folyása alatt haszontalanúl foglalta öfve hatalmát a' fortélyssággal, Amerikának meg hódításában; mivel Cornwallisnak fogva vétele után nem tsak az ellenkező felyes része Angliának; hanem ma'd tsak nem az egész or-

szág köz akaratúl azt rendelte , hogy ezen Amerikabéli veszedelmes hadnak vége szagadjék , 's ellenben a' Bourboniai Ház ellen minden tehetségeket öszve vennék. Az Amerikabéli had miatt kedvetlenkedőknek zajgó beszédjek , a' kik a' háború folyása alatt mindenkor a' Minis-terek ellen valának ; naponként közönségessebbekké lettek , mivel az Amerikai újságok többnyire vagy vér ontást , vagy pediglen Amerikának győzhetetlenségét foglalták magokban , és a' renden kívül való hadi költségek a' népet elztendőnként új adóssággal , és adóval terhellék.

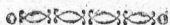
A' leg nevezetesebb tagjai tehát a' hadakozás ellen való résznek 1782-diknek elein kérdésben vették az Amerikabéli községgel való Békesség kötését , és a' hadi Seregnek Amerikából való ki szállítását , melyet az Alsó tábla helyben is hagyott. A' had mellett álló rész el vesztette ez által a' feles számat , és mivel nem sokára azok , a' kik a' hadat mindenkor ártalmasnak tartották , első Méltóságra léptek ,

minden tehetséggel ezen szándéknak végben vitelére járni igyekeztek.

A' hadakozás csak új Eborakomnak védelmezésére határoztatott, Savannát, és Károly várát ott hagyván, és az Amerikabelieknek még az alkú előtt a' szabadság ígertetett.

1788-dik Esztendőben vólt az utolsó hadakozás, de ez már nem Amerikában, (a' hol csak védelmezőképpen folyt a' dolog, és már az alku is el kezdődött) hanem Európában, Anglia ország, és az egyesült Hatalmasságok között viseltetett. Leg főbb tzélja ezen hadakozásnak Gibráltárnak ostromlására irányozott, a' melly ostromlást helyessen lehet a' leg nevezetesebbek közzé számlálni, mellyekről a' hadi krónikák valaha emlékeztek, 's mellynek alkalmatosságával a' várnak védelmezése által az Angliai kormányozó Elliót Generális halhatatlan nevet szerze magának.

Gibráltár vára, a' mint tudva vagyon, egy magos kö-fiziklán a' hasonló nevezetű

tenger szórulattja mellett, melly Európát Afrikától el hasítottja, fekszik, ezen vár az Angliai részről igen nagy érdemű, mivel fekvésére nézve, mint egy kúlsa a' közép tengernek; ennekokáért Spanyol ország, mellynek régenten tulajdona vala, iparkodott mindenkor az Angliabéliekkel viselt hadaknak alkalmatosságával ezen közsziklás fészeknek újra birtokába jutni. Mihelyest tehát az Amerikai hadban avatkozott Spanyol ország, azonnal ennek első, és legnagyobb gondja Gibráltár volt Európában, annakokáért a' Frantzia hatalom is idővel mind vizen, mind szárazon öfve gyülekezett.

A' vár meg szállása már 1779-dik esztendőben Kis Asszony Havának elein kezdődött, a' Spanyol Sereg mind vizen, mind szárazon körül vette Gibráltárt, olly ífzonyú készülétek tétettek erre a' végre, mellyhez hasonlók alig láztattak vala, melly ostromlásnak alkalmatosságával. A' következő esztendőnek kezdeteig igen tüzelsen rajta vólt a' váron az ellenség, és jól lehet Elliót Generális vitézül

védélmezte, még is felette rossz állapotra jutott volna, hogy ha Boldog Affzony Havának tizenhatodikán 1780-dik esztendőben Rodney Admirál hajós Seregével el nem érkezett volna. Ezen tengeri Vitéz azonnal meg támadta a' Spanyol hajós Sereget, ezt meg vervén, egynehány hajókat el fogott, másokat puska porral fel vetetett, és a' Gibráltárban lévőeknek friss Vitézeket, elegendő puska port, és golyóbitsokat, 's eleséget adván, mindjárt hajós Seregével Európát el hagyta, 's Amerikába indult, hogy a' mint már említettük a' Frantzia hajós Sereget ottan fel kereshesse.

Ezen tengeri ütközet után, melly Spanyol országra nézve szerentsétlen vala; csak a' szárazon tartatott egész esztendő alatt minden ki telhető erő hatalommal, 's ki mondhatatlan költséggel, és mind a' két részről szüntelen való agyúzásokkal, a' vár ismét utolsó szükségét látott volna, hogy ha 1781-dik esztendőnek elein, *Durbi* Admirálnak az egész hajó Seregével a' ki kötő helyre való jövetelre nem szolgált

vólna a' szerentse ; és így újra a' várba fris Sereget , 's mind azokat , mellyek az erősségben lévőknek táplálásokra , és védelmezésekre szükségesek valának , nem vitethetett vólna.

Ennekutánna kettőztették az ostromlók igyekezeitjeket , és naponként közel két ezer bombát , és golyóbitsot vetettek a' városba , méglen az egész hely rakás kövé nem változott vólna. De az által meg nem tsökkent a' várban lévőknek bátorságok , sőt egész nyáron védelmezésekre szolgáló rendeléseket tettek , Szent András havának huszonhatodik , és huszonhetedike között való virradóra ki ütöttek a' várbúl , el égették az ostromlóknak batriáit , bé szegezték egynehány ágyúit , meg ölték számos Vitézeit , 's fogságban is ejtván némellyeket , nyertessen tértek vissza az ő győzödelmes lakó helyekre. Ennekutánna egész jövőendő esztendőbéli Szent Ivány Haváig semmi nevezetes dolog nem történt.

1782-dikben Szent Ivány Havának tizenennyöltzadikán fris hadi Sereggel el ér-

kezett a' Grillon Hertzeg a' Spanyol táborba, és nem sokára a' Frantzia részről is egy segítő Sereg. Ennekutánna egész Szent Mihály Haváig az ostromlás olly ifzonyú módon tartatott, hogy a' várnak végső romlása el kerülhetetlennek lenni látszattatnék.

Szent Mihály Havának tizenharmadik napján közelített a' vár oldalához tiz úszó-
talpra tsináltt bateria, melly egy újdun
új találmány szerént tsináltatott, és a' bom-
bák, 's ágyú golyóbitsok ellen kettős fe-
dél által védelmeztetett. Ezeken öszve-
séggel közel három száz ágyú vala, melly-
nek mindenikéhez harminzhat férfiú ren-
deltetett.

Olly nagy, és bizonyos vólt ezeknek következései felől, azt hiszem, hogy egy a' Frantziák közzül midőn meg látta, felkiáltott, mint valami Proféta: *és ha Gibráltár (úgymond) gyémánt lántzokkal volna is az egekhez kötözve, még is meg kellene most néki magát adni.*

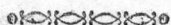

Midőn ezek az el rendeltt helyekre értek, különbbféle Spanyol városokból származandó gonosz tévők által, a' kiknek esztendőnként két száz livrát ígértek, különös mesterséggel a' tengerbe meg erősítettek. Ennekutánna minden ágyúkból olly keményen kezdettek lövöldözni, hogy hozzája hasonló példát az ennek előtte történt ostromlásoknál alig lehet találni. De Elliót már ezen esetre is el volt készülve, és hasonlóképpen parancsolatot adott, hogy az akkori új mód szerint minden ágyú golyóbitsok rostélyon előbb meg tüzesítesse, 's annakutánna olly helyesfen tüzeltetett az úfzó bateriákra, hogy mindjárt dél után egy, és nem sokára több is égni kezdett, és jól lehet szüntelen oltották, még is éjeli egy órakor minden bateriák egészen tűzben voltak. Az ostromlók közzül el veszett ezen alkalmatossággal egy ezer, ött száz Vitéz, a' többiek úfzás által igyekeztek magokat meg menteni. melly igyekezésejekben magok a' meg szállottak is, jól lehet életeknek nagy veszedelmével, mivel a' puska portúl fel vetetett bateriák az egész körületet ve-

szedelmessé tették, még is ellenségeket segítették.

Ennekutánna az eggyesültt Sereg tsak a' szárazról való részzen határozta meg az ostromlást, de Minden Szentek Havának tizedik napján új szerentsétlenség érte őket, mivel egy ifzonyú szél-vész nem tsak a' táborban lévő katonaság' minden sátorait ell vitte; hanem ötven salyka is, melly ágyúkkal meg vala rakva a' tenger habjainak prédájáva lett. Más napra kelvén ezen történet után el-érkezett *Howe* Admirál egy nagy hajós Sereggel Gibráltárhoz, hozott a' bent valóknak elegendő eleséget, és hadi eszközöket. Ennekutánna az ostromlás a' várnak meg szállásává változott, és végtére el szállottak alóla. És így ezen győzhetetlen erősség, mellynek három esztendeig, 's ött hólnapig tartott ostromlása közel hetvennégy millió Tallérba kerekedett, az Angliabélieknek hatalmába maradt.

Szükséges még, hogy egy nevezetes történetéről ezen hadnak, meg emlékezzünk,

mellynek ki-menetele az Anglusok részéről szerentsétlen vala; tudniillik: a' *Minor-ka* névű szigetnek meg vétele, mely Spanyol országnak napkelet felé való részéhez közel fekszik. Az igen erős, és sok külső bástyáú Szent Filep várát, melyet a' *Maon* nevezetű ki kötő hely videlmezőjének, és a' sziget kultsának lehet nevezni. 1781-dik Esztendőnek vége felé meg szállották a' Frantzia, és Spanyol egyesült Seregek *Crillon* Hertzegnek vezérlése alatt. Az osiromlás igen tüzeffen tartatott, Böjt elő Havának kezdeteig, és a' várban való katonaság Murats Angliai Generálisnak vezérlése alatt igen derekassan védelmezte magát. De végtére az eledelbéli szükség, az igen el hatalmazott betegség, és az ostromlóknak ifzonyú ágyúzások kintelenítették az Angliabélieket Böjt elő Havának negyedik napján alkura lépni. Ezek feleségekkel, gyermekekkel, együtt harmintz ezer, harmintzkét személyből állottak, a' kik között egy ezer, hét száz, 's hét betegek voltak, ezek mint hadi foglyok magokat meg adták, de minekutánna esküvéssel fogadták, hogy mind addig nem

fognak az egyesült Sereg ellen viaskodni, méglen ki nem váltattnak, szabadon botsájták Angliába. Az ágyúk között két száz, huszonkettő vólt haszonymra való, száz, harminzhárom haszontalan, ezek többnyire mind vas ágyúk valának, ezen kívül huszonegy mozsár, és kerek rövid ágyú. (haubitz) Ennekutánna a' Minorka sziget a' Spanyolok birtokába által adatott.

Végtére 1783-dik esztendőben Bóldog Álfzony Havának huszadik napján Párisban békesség tétetett. Anglia ország ezen ártalmas békességnek pontomiban megismérte a' tizenhárom egyesült Amerikai tartományoknak szabadságát, 's megígérte azt is, hogy mind azt, a' mit ezen tartományoknak határiban bir vala, általadja. Az egyesült tartományok leg jobb részét fogták el Kanádának a' Mississippinévű folyó vizig, melly darab föld tizennyóltz ezer, négy szegletű mért földet foglal magába. Ezen kívül meg engedtetett nekik az új föld névű sziget, és a' Szent Lőrintz vizének ki folyása mellett lévő

tenger hajlásban a' szabad halászat. a) E' miatt a' háborúnak idején igen nagy terhet okoztak országoknak, melly hetvenkét millió papiros pénzből, és ötvenhét millió költsönözött tallérból állott, és szabadságokat több mint száz ezer ember vesztéséggel, és vólt kereskedéseknek semmivé tételével szerzették meg. Spanyol ország, melly Gibráltárnak ostromlására kintseit el vesztegette, csak Minorka szigetjét nyerte el, Frantzia ország pedig Tabágot nap nyugoti Indiában, két más kis szigetekkel Sz. Pierre, és Mikvelonnal együtt, a' halászás kedvéért pedig az új föld névű szigetnek zátonyos helyeit, és Afrikában Senegál b) folyó vizét a' Gorrevárral.

---

a) Annyi itten a' tőke-hal, hogy némellykor a' hajok is alig mehetnek el közöttök, ez-tendönként több mint 600,000 mázsát vizsnek el innen.

b) Felső Szeretsen országban fekszik, a' szélességnek 15-dik, és 20-dik gráditsa között.

Éppen ezen elő-beszélllet had vala nagy renden kívül való hathatosságú XVI. Lajos Sorsára nézve, mivel eztet helyesen lehet mondani a' későbben ki fakadt zenebonás változás' első kút fejének, következendőképpen ezen szerentséllen Király minden szomorú történeteinek. Az Amerikabélieket szabadságra segitette Lajos, és ez által fenék követ tett a' maga szabadságának el vesztésére.

Az Amerikai hadból vissza tért Franzia Tisztek, és Katonák, a' kik olly fok ideig, és gyakorta az Amerikabélieknek társaságában tsatáztak, ezen világ részének újdun új kormányozó módjával, és a' nem jól értett szabadságnak képződésével meg tölt fejjel tértek vissza. Ezek közül vala leg inkább de la Fayette Márkgróf, egy fiatal tüzrül pattant ifjú, a' ki ezen kívül a' szüntelen való ditséretek miatt, mellyekkel a' háborúnak idein égis fel magasztaltatott, magát el bírta. Ezek által vettetett el az első magva a' szabadságról álmodozó szédelgésnek, melly jövőben Franzia országnak olly nagy veszte-

delmére szolgált; ezen kívül a' felettébb nagy számú Frantzia írók el nem múltak ugyan eztet napról napra ismételtebbé, és hathatósabá tenni.

A' Frantziák tengeri hatalma ugyan ezen hadnak alkalmatosságával a' tengeri ügyöket kormányzó *Sartine* Úrnak gondviselési által leg nagyobb tökéletességre lépett, és az Angliabéliek már kezdettek tőle tartani: de a' költségek, mellyeket a' tengeri készületek okoztak, szörnyű nagyok valának. Ezek, és más hadi költségek, a' hová gyakorta való pénz költsönözések is tartoznak, mellyet Frantzia ország az Amerikabélieknek adni kényszerítetett, vóltak okai, hogy jól lehet a' Király mind enféle pénz kéméllésre, és tulajdon udvarának szükössebben való költsére kész vólna, és Nekker Úr az ország jövedelmit jobb lábra állítani igyekezne, még is a' hadakozásnak idején Frantzia Ország adósság három száz millióval szaporodott.

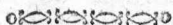
Nekkernek el botsájtása gyógyíthatatlan sebet okoz a orfágnak, és az orfág jövedelmeinek. Nekker csak az utánna valóinak látzatott gazdálkodni; de a' mi az ő gondviselése alatt, úgy mondván elegendő vala, az a' következő Tár-Mesternek csak annyi vólt, mint egy tsep a' nagy tengerhez képest. Nekker maga fzeméllýére nézve is tudott az orfág jövedelmének hiteleséget szerezeni, melly az ő Tiszt le tetele után mind csak inkább alább szállott.

A' második szerentsétlenség, melly ebből származa, a' népnek zugolódása vala, mivel a' nép tellyes reménységét Nekkerbe helyhezteite. A' Királyi Háznak ellenségei, a' kiknek fő ingerlője az *Aurelianomi Hertzeg*, Lajósnak közelről való Rokonyja vala, igen örömet éltek ezen alkalmatossággal, 's a' népnek kedvellenységét ösztönözések által még gyarapították. Ez mind csak öregbedett a' *Joli* (Jóli) *Flóri* névű Tár-Mester alatt, a' ki Nekker után következvén igen gyűlölséges, és népet terhelő módokkal élt.

Azon esztendőben, mellyben Nekker bútsút vett, XVI dik Lajosnak nagy öröme Versáliába érkezett az ő sógora, II dik Jó'sef Tsáfszár. Ezen nagy Feedelem, már 1777-dik esztendőben *Fulkenstein* Gróf név alatt Frantzia országban utaza, és az ő jeles tulajdonsági, és leg inkább a' köz Rendhez való nyájassága által a' Frantzia népet tsudálkozásra, és maga szeretetére fel indította.

1781-dik esztendőben, nem sokára az Ausfirai birodalomhoz tartozandó Tartományokban való uralkodásának kezdete után, Alsó Német országban tett utazásának alkalmatosságával meg látogatta másodszor Versáliában királyi Húgát, de itten kevés időig mulata.

Minden Szentek Havának huszonketödik napján bé tellyesedett Lajosnak egy korona örökösi íránt sok időktől fogva nevelt nagy szíves kívánsága. A' Királyné ezen a' napon szült egy fejedelmi fiat, a' kinek Lajos, és Jó'sef nevek adattattak.

Ezen szerentsés történet közönséges örömet okoz, 's ennekokáért Versáliában, Párisban, és más Frantzia városokban szépen kedveskedő inneplések, 's viasságos napok tartattattak. Jó'sef Tsáfszár is meg mutatta, hogy ő néki is része volna ezen örömben, a' többi között az által, hogy Bétsbe három napig minden komédia (víg játék) jádzó helyeket a' népnek mulatságára fizetés nélkül fel nyitatta.

Ezen kívül egynéhány napok múlva a' Práter névű Bétsi hófityában lévő erdőben egy gyönyörű tűzi játékot tartata, mellynek nézésére kiki személy válogatás nélkül bé erefztetett. Nem messze a' Práterba való bé meneteltül vóltak két néző állások tsinálva, mellyekről borfolyott-le, ezen kívül kenyér, és hús hányattatott le a' népnek. De nem tettez a' Felséges Istennek ezen fejedelmi fiút sokáig életében tartani, mert Szent Ivány Havának negyedik napján 1789-dikén, életének nyóltzadik esztendejében meg halálozott.

1782-dik Esztendőben XVI. Lajos ismét nagy költség kimillést vitt be udvarába, leg inkább az udvari énekesek, muzsikások, és tántzolókra nézve, melly által esztendőnként két száz ezer livra marada meg a' Tárházban.

Ezen elzúzóban állítatott fel Lajosnak első kép-öfzlopa az Alatt-valóitúl. Ez történt *Dóléban* Burgundia (szabad vármegye) nevet viselő Tartománynak városában. Ezen emlékeztető kép öfzlop a' Királyt álva ábrázolta, a' ki újjaival a' föld kerekességét jegyző, és a' nagy tengertől körül vett golyóbitsra mutata. Ez alatt ezen szavak valának. *Szabadság a' tengernek.* Ezen faragott-kép idő jártával a' mostani mindeneket fel dülő pártos Frantziáktól öfzve törettetett.

Lajos Király uralkodásának ezen elz-
tendeje jelessé tétetett egy lelemény ál-
tal, melly az ő tartományiban fel talál-
tatott, és fok elztendőkig nem tsak a' Pá-
ris, és Frantzia országnak más városbéli
lakosit, hanem fok külső országbélieket is

tsak nem lehetetlen vólt. Egy öll fának az ára fel ment ezen időben Párisba nyóltzvan németh forintra, ehez képest való drágaság vólt a' többi eledelekre nézve is. Minden nap mintegy harminzig valóra ment azoknak a' száma, a' kik vagy meg fagytak, vagy pediglen meg haltak.

A' minémű nagy vólt a' szükség, olly nagy vólt a' királyi adakozás is. A' Király minden méltóságához illendő, és mulatságára szolgló különös költségeit a' szegények hasznára fordította. Mellyekbül e' következendő nevezetes haszon tetetett. Minden második napon kenyér, és bizonyos időkben ruha is osztattatott ki a' szegények között. A' dolog nélkül való munkás emberek mindennap a' városi rendre vigyázó Generális Vitze-Marschaltól két livrát kaptak, mellyekért a' nagy havat az út félélkrül el hányi tartoztak. Illy módon húsz ezer embernek minden nap vólt foglalatossága. A' kenyér, s semlye sütökre, mézfárosokra, és más eledelt áruló személlyekre, szoros fenyíték alatt vigyáztatott a' Király, hogy ezen nagy

Egy udvari Gavallér bizonyos alkal-
matossággal említést tett a' Királynak ,
hogy a' közelgető szép , és alkalmas
időkben nem fog annyi mulatsága lenni a'
vadázásban, mint az el múlt efsztendőben,
mivel a' vadak a' nagy hóban többnyire
el vésztek. *Jobban szeretném* (úgymond
az ember szerető Lajos) *hogy minden va-*
dak, melyek vadázásomnak területiben tar-
tózkodnak, el vésznének, mind sem hogy
csak egy ember is prédája legyen az izzo-
nyú nagy hidegnek. Nem is büntettetett
meg senkit is azok közül, a' kik ezen idő-
ben a' királyi vadnak meg lövésiért el fo-
gattattak. Tudtára adták néki , hogy a'
szegények igen sok vadakat el lönek. *Ah!*
(úgymond) csak elegendőt kaphatnának,
még a' szükség el mulik.

A' szokott vadászásban vólt mólatsága helyet, különös nemét hozta bé a' vadá-

szásnak, melly méltó, hogy az emberi történeteknek kronikájában fel jegyeztesék, t. i. a' szerentsétleneket kezdette vádászni. Gyakorta közönséges ruhában, gyalog, két, vagy három személlyeknek társaságában el járta Versáliának vidékét, hogy maga szemével láthassa azon nyomorúságokat, mellyeket az ilzonyú nagy hideg okozott, és a' szükölködőkön segíthessen.

Nem külömbben a' Királyné is adakozó volt: Ő is bizonyos időkben a' környül fekvő vidéki Plébánosoknak nevezetes somma pénzt küldött, hogy ezek, a' szükölködők között, a' mint leg jobbnak fogják tartani, olly módon ki osszák. Ezen példát követték az udvari fő Rendek, és más vagyonos személlyek is. A' nagy Úrak Palotái előtt tűz rakattatott, mellynél az által menők melegedhetek; ezen végre sok klastromokban, és ország épületiben nagy szobák fütettettek. Így igyekezett kiki a' királyi személlyeknek példájára, a' közönséges szükségen tehetsége szerént valamennyire enyhíteni.

A' Fejedelemsnek jó téteményitől indit-
tatván emlékeztető ofzlopot állított fel a'
fzegénység — — egy ifzonyú nagy rakás
hóbúl, *Piramist* (négy fzegű, vagy láng
szabású hegyes alkotmányt) tsinála Páris-
ba, a' *Louvre*, vagy is *Lupara* névű ki-
rályi palotánál. Mind egyyik, a' ki há-
la adó szívességét meg akarta mutatni,
a' hóba rajzolt fel írásokat. A' fok ver-
sek közül tsak e' következendőt említsük:

*Louis ! les indigens , que ta bonté protège,
Ne peuvent t' elever q'un monument de neige ;
Mais il plait d'avantage a ton coeur généreux
Que le Marbre paye du pain des malheureux.*

M a g y a r ú l .

Lajos ! a' fzegénység ád, a' mit adhat,
Jóságodért, hóbúl tsinált jellel magasztalhat;
De inkább tetszik néked ez a' szívesség,
Mint márvány ; mellyet fizetne fzegénység.

Egy ezen város részén álló házaknak
Urai közzül igyekezett, ezen természet sze-

rént való emlékeztető jelet a' nép igaz hálaadóságának , és szeretetének az utóbbi időkben éők emlékeztetire fenn tartani: annakokáért házának udvarában hasonló alkotmányt márvány kőből tsináltatott, és a' leg nevezetesebb felírásokat, melyek a' hóban valának írva, erremetsette.

Ezen Pyramis, hat egész hétig állott, mint valami szentelt hely, jól lehet nem őriztetett, sérelem nélkül. De ezen idő után lassanként el olvadott, és az által jelentő képe lett a' nem sokáig tarttó Frantzia hálaadóságnak.

XVI. Lajos a' békességnek kötése után örömet kissebb számra vette volna a' katonaságot; de az Austria, és Hollandia között támadott ellenkezés kinszerítette őtet, hogy azt hadi állapotban meg hadná, II dik Jó'sef Tsászfár t. i. a' Hollandiabéliektől azt kívánta, hogy a' *Skáldis* vize nyitva légyen minden Austriai Alatt valóknak, és a' szabad hajózás engedtesék meg; illyes hozzá tétellel: hogy ő ezen kívánságát olly igazságosnak tartja,

A' Tsáfszár eztet, mint valóságos békesség fel mondását úgy tekintette, és nem csak az Alsó-Német országban lévő katonaságát a' Hollandia határra gyűjtötte, hanem nagy számú Német regementjeit is fok ágyúkkal Alsó Német országba rendelte. A' Hollandiabéliek védelmezések végett leg jobb rendeléseket tettek, határjokat ázott tsatornák által víz alá vették, és a

A' Tsáfszár eztet, mint valóságos békesség fel mondását úgy tekintette, és nem csak az Alsó-Német országban lévő katonaságát a' Hollandia határra gyűjtötte, hanem nagy számú Német regementjeit is fok ágyúkkal Alsó Német országba rendelte. A' Hollandiabéliek védelmezések végett leg jobb rendeléseket tettek, határjokat ázott tsatornák által víz alá vették, és a

Frantzia Királyhoz folyamodván tőle segítséget kértek.

XVI. Lajos pártjokat fogta a' Hollandusoknak, jól lehet rokonyságban vólt a' Tsáfszárral; mivel Frantzia országnak haszna azt kívánta, és egyszer'smind ajánlotta magát közbenjárónak, és békesség szerzőnek. Jó'sef Tsáfszár jóva hagyta ezen közben járót, és Páris várossa választott ki alkuvó helynek. A' Hollandiabéliek fókára akarták a' dolgot húzni, de a' Tsáfszár tudtokra adta, hogy Szent Mihály Havának huszonegyedik 1785. ben az utolsó meg határozott nap, mellyen el kelletik végezni, hogy had lesz é, vagy békesség?

Szent Mihály Havának huszadik napján Gróf *Verennesnek* jelenlétében, a' ki Lajos személlyében közben járó vala, a' békességnak tükkelei mind a' két ellenkező résznek követjei által fel tétettek, és előre való kéz írások által megerősítettek. A' valóságos helyben hagyás Szent András Havának nyóltzadik napján lett meg

a' Fontainebleau-i várba. A' Tsászárnak a' Hollandiai Község tized fél millió forintokat fizetett, ezen kívül oda engedte a' Berle névű vártúl fogva, egész Saftlingenig fekvő kerületet, 's Lilló várát a' hozzá tartozandó vidékkel, reá állott arra is, hogy a' hajóval való járás szabad legyen a' Skáldis vizén, de csak ennek tengerben való szakadásáig. Ezen kívül hogy örökre megszünjenek a' vámok, és az adók, mellyeket ennek előtte a' Hollandiabeliek a' Skáldis vizén hajózóktúl venni szoktak. Végtére le mondtak némelly fejedelmi jószágokrúl, melly által kerekesebb lett a' Limburgi Hertzségben az Auszriai birodalom.

Bőjt más Havának huszonhetedikén 1785-dik esztendőben ismét egy Hertzeg fiat szült a' Frantzia Királyné, a' kinek a' Szent keresztségben Lajos, 's Károly nevek adáltak, a' Király pedig *Normándiai Hertzegnek* nevezte. Ezen Méltósági nevet XI dik Lajos uralkodásátúl fogva egy Frantzia Királyfi se viseltt, Berri Károly Hertzeg viselte akkori időben, de tu-

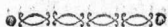
lajdon bátyjátúl, a' mondott XI. Lajostúl (a' ki még mint korona örököse 1439-dik esztendőben VII. Károly édes Attya ellen pártot ütött) Konstantziában (Normándiának várossában) tartatott alkuban kinszerített ezen névrül le mondani, és e' helyet *Guyenne*, vagy *Aquitaniai* Hertzeg nevet fel venni. Ezen királyi Hertzegetskének születésekor is, mint más e' féle alkalmatosságokkal fok féle vigasságok tartattak, 's az öröm annál közönségesebb volt, mert békességnek idején történt. Minnekutánna 1789-dik esztendőben az első született Hertzeg életétül meg vált, Lajos Károly lett a' korona örököse, és szerezett Attyának 1793-dik esztendőben történt szereztsétlen halála után, életének nyolczadik esztendejében születésére nézve Francia országnak törvény szerént való Királya XVII. Lajos nevezet alatt.

Jó'sef Tsászárnak példája, a' ki örökös országait mind rendre járta, hogy tulajdon szemeivel látván, meg tudhassa a' tartományoknak mivóltát, hasonló szándékra hozta XVI. Lajost is, hogy Fran-

tzia országban szintén úgy tselekedjék. Első próbát tett *Cherburgba* való utazásával, melly város Normáundiában a' Britanniai tenger szorulatja mellett fekszik, hogy a' ki kötő helynek munkáját meg láthassa, mellynek tsinálására ifzonyú nagy készültek, és költségek nagy serénységgel tettek. Az Angliabéliek, midőn XV. Lajos uralkodása alatt 1758-dikban Cherburgot meg vették, a' ki kötő helyet, a' várat, Magazinokat (tsürök) 's több efféléket, mind a' városban magában, mind a' tenger vidéki mellett lévő erősségeket semmivé tettek. Es mivel a' Frantziák tengeri hatalma az utolsó Amerikai hadnak alkalmatosságával igen nevezetessé lett; Cherburg pedig mind a' tenger szorulatja mellett lévő fekvésére nézve, a' kereskedésre; mind pediglen az Angliaiak ellen, hadakozásnak idejében igen hasznosnak tartatott. XVI Lajos fel tette magában, hogy a' békesség után mindjárt a' ki kötő helyre fogja hoztatni.

Erre a' végre harminzhét millió livrát ada a' Király, a' melly somma a' sza-

bolt betse szerént kívántatott, hogy a' hajós Seregnek bátor, és szép ki kötője lehessen. Minden esztendőben hét millió költetett reá, és egynehány esztendőben egymás után nyóltz, vagy tíz ezerig való ember, többnyire fegyver viselők munkálkodtak rajta. A' leg nevezetesebb munka vólt, egy nagy töltés, melly a' tengerbe készültt, hogy ez által a' tenger hajjai meg erőtlenítettvén, a' nagy szél-vésznek idején a' hajóknak, a' vass-matskákon való állásra bátorságos helyek lehessen. Ezen töltés felette nagy láda forma rekeszek által ment végbe, mellyek kövekkel vóltak meg rakva, és az alsó részek hárántékosan végződtek, annakokáért tekének (Cones) neveztettek. Ez illyes tekének magossága hatvanhat, által mérője pedig száz ötvenkét lábnyi vólt, és meg töltésére nyóltz száz, hatvanhárom ezer, négy száz, kilentzven má'sa kő kívántatott. Leg költségesebb, és fáradságossabb vala ezen údon új vízben való épületnél az említett tekének által vivések, és a' vízben való le eresztések.

ország jövedelmének gondját. 1783-dik
Eszterházyban *d'Ormesson* lett Fő Tár-Mester,
a' ki, a' Türgóttól fel állitatott ország
Bankóján (ez már *Caisse d'escompte* neve-
zet alatt esmérletes) leg először olly fe-
bet ejtett, hogy majd csak nem véletlenül
bankrotáltt volna, ha módot nem talált
vólna a' Király ezen Bankó hitelességének
ismét fel állítására. *D'Ormesson* még ab-
ban az esztendőben Szent András Havá-
nak negyedikén le mondott Tisztségéről,
és *Calonne* Úr következett utánna. Már
ez a' gyakorta való változása a' kints tar-
tó Ministereknek magában; és azon kí-
vül a' jövedelmeknek gondviselésére nézve
is káros vólt; mert minden Ministerrel
változott a' jövedelmek bé szedésének
módja, melly nem egy állandó Társaság-
nak egyesültt okos rendelkezésétől, mint más
országokban függ; hanem egyedül egy
ilyes Ministereknek szabad rendelkezésre
vólt bízva, a' kik közönségessen a' magok
dítséretét abban helyhezítették, hogy ha
Tiszt-viselőjeknek kezdetit az előttök va-
lónak rend-tartásai fel forgatásával éke-
síthették.

Calonne Úr volt gondviselője az ország jövedelmének 1786. dik esztendőnek végezetéig, a' ki valóban csak arra látzatott választva lenni, hogy annak rendetlenségeit öregbitse. Végtére kitettzet, hogy az esztendőbéli ki adás, és bé vétel között kilentzvenhárom millió hibázik, és az ország adóssága már többre megy, ezer, két száz milliónál. A' kints tartó ládák üressen voltak, és a' közönséges bankrótálás közel vala.

Ezen utolsó kétséges állapotban, minden módok közzül a' leg orvosolhatatlannabbat javasolta Calonne a' Királynak, t. i. hogy az országnak válofztott *Nagygyait*, a' vagy az úgy nevezett *Notablékot* gyűjtené öfzve, 's a' Király, a' kinek mind az, a' mi az országnak ezen veszedelmes állapotból való ki szabadítására hasznosnak lenni látzatott, kelemetes volt; reá állott. A' Notablék tehát öfzve gyűlek Böjt elő Havának huszonkettedikén Versaillesban. Ezek a' királyi vérből származott Hertzegeken kívül, az országnak legnevezetesebb, száz, negyven férfiaból

állottak, a' kiket minden Tartományokból maga a' Király választott. Ehez hasonló Gyűlés tartatott száz kilentzven esztendőök előtt, tudniük: 1617 dik esztendőben. Ezen Gyűlés volt az első lépés az ország felzendülésére.

Calonne abban a' vélekedésben volt, hogy a' Notáblék az ő fel tett elintézésait könnyen bé fogják venni; de ezek alhatatossan ellent - állottak, és azt kívánták, hogy kemény vizsgálás alá vétessek az ő Tiszt - viselése. Ennekután a' Király ki adott rajta, és el szökött Angliába, hogy a' fel háborodott népnek dühösségétől meg menekedheessen. Ezután az ország jóvedelmének gondviselése egyik kézről, a' másikra ment, *Fourcux*tól *Willedeuilre*, ettől *Lambertré* méglen Kis Asszony Havának harminzegyedikén a' Tolosai Érsek, *Brienne* Úr, mint fő Minister által nem vette volna.

A' Notáblék az ország adósságának ki fizetése módjával foglalatoskodtak, de végbe semmit sem vihettek, ki vévén ezen -

két tanácsot; hogy a' rézre metzett képekre, és jószágokra adók vetessenek; mellyek minden éftendőben harmincz millió tallerra számláltattak. Ennekutánna Pünköst Havának hetedikén el eresztette őket, a' Király.

E' meg lévén, mindjárt által adattak a' Párisi Párlementnak (fő Tanátsnak) az ország gyűlésétől helyen hagyott adónak módjai, hogy jegyezné fel Laistromában, de ez ellent állott, és meg vetette mind a' két rendelkezéseket. Erre a' fő Tanács Versáliába hivattatott, a' hol a' Király, a' mint ennek előtte az illyes esetekben szokásban vőlt, Királyi gyűlést (Lit de Justice) tartá, mellyben az ország fő igazgatóinak parantsolatjára az említett Tanátsnak jelenlétében mind a' két rendelkezés a' Laistromba bé íratott. A' Tanátsnak hazamenetele után, Párisban a' fő Tanátsnak többi tagjai törvény szerént való ülést tartottak, mellynek alkalmatosságával a' Laistromokban bé írt Versáliai rendelkezéseket ki törölték, 's ennekutánna a' Királynak írásban ki adott parantsolatjára (Lettre

tres de Cachet) minnyájan Hampániának Troyes névű várossába számkivetésbe küldetettek.

A' Párlément, számkivetésében is átalakodva meg maradt az első végzése mellett, a' népnek kedvetlensége pedig, a' ki a' Párisi Parlemlentnak forsát úgy tekintette, mint valami egész országot illető dolgot, napról napra látzatossabb lett. Mivel tehát a' Király ezen számkivetés által leg főbb tzeljáját el nem érte, tudniillik: egy nevezetes somma segítség pénzre szert nem tehetett; nem sokára vissza hivatta a' Párlémentomat. De ezen kegyesség annak tagjait még vakmerőbbekké tette, és leg inkább az Aurelianomi Hertzeg vala egy azok közzül, a' kik minden királyi rendeléseknek ellent állottak. Ezen férfúnak a' nép' fel zendítésére arányozó szándéki mind tsak inkább, inkább ki tetztettek, ezen fel háborodásra hajló időben, mellyben ő azon vólt, hogy ennek alkalmatosságával nagyra vágyódásának eleget tehesse, és a' lok pazarlás által rendetlenségben hozott vagyonit helyre ál-

lithassa, a' vagy ha a' szerentse szolgál XVI. Lajost királyi méltóságátúl meg foszthassa, és annak Fejedelmi székére léphessen. Erre való nézve, már fokkal ennek előtte örökségit nem kimilyén a' véle tartó pártolkodókkal azon vólt, hogy a' királyi vérséget mindennémü alkalmatossággal a' népnél gyűlölségbe ejtvén, maga személlýét kellemetessé tehesse.

Végiére a' Király meg únván, a' Párlamentomokkal való szüntelen viszálkodásokat, az egész országban el törölte azokat. Ezek helyet rendelt egy ország táblát, (Courpleniaire) mellynek hatalmat adott az új adóknak ki vetésére. Ezen kívül a' vétkes ügyekben új Törvénykönyv, a' pör folytatásnak új módja, és több más közjóra tzelezó dolgokban fokkal helyesebb törvények hozattattak bé; mint azok vóltak, a' mellyek szerént ennek előtte kormányoztattak. Ezen munkának szerzője nagyobb részént a' nagy Petsétnek örzője *Lamoignon* vala, a' ki idővel magát pisztollal agyon lötte.

Ezen törvény adandó Táblának, Pünköst Havának nyóltzadik napján 1788-dik esztendőben kelletett volna fel állani; de ez meg nem lett, mivel minden felől iszonyú nagy akadályok láztattak. Végére le mondott a' Király erről a' szándékról.

Kis Ásszony Havában, ugyan ebben az esztendőben az ország kintsére vigyázó fő Minisler ki hirdettette a' valóságos Bankrótot, mivel a' Tárház, se a' fel vett mag pénzeknek el rendelt vissza fizetését, se pediglen az ország adósságaitól adandó kamatot (interest) tellyességgel le nem tehetette. Ezen iszonyú kétséges állapotban minnyájan rajta voltak a' Királyon, hogy híná vissza a' Nekkert. Ez meg is történt, és Nekker igen tiszteséges kötések alatt Kis Ásszony Havának huszonhetedikén ismét fel válolta az ország kintsének gondviselését.

Közönséges vólt az innen szármozott öröm a' nép között, melly minden ki telhető módra magát nyilván ki mutatta. Nekker azon tudósító levelet, melly a'

Bánkrotárúl ki adattatott, semmivé tételte, és a' Királyt arra birta, hogy a' Párlámentokat ismét helyre hozná. A' papiros pénz is (Bankotzédula) újra hitelesé lett. De ezek tsak palástoló, nem pedig elegendő módok valának, mert az országának bődolgtalanságát töviről kellett orvosolni.

XVI-dik Lajos már az el múlt esztendőben egy Párlámentomi ülésnek alkalmatosságával, mellyben személlye szerént jelen vólt, meg vallotta, hogy az országának Rendeit egybe hini szándékoskodik, 's mostanában midőn Nekker ismét az ország kormányja mellett vala, ezen Ministernek tanálsa, a' Királynak szándékát valóságossá is tette. Lajos maga mellett akarta látni a' Nemzetnek Biztosit, hogy eköppen az ország hiedelmét helyre állíthassa, a' nép szabadságát mozdíthatatlan fenéköre építhesse, és minden vissza éléseket le ronthatson, mellyeket maga végbe nem vihetett volna. Mint ha ezen szavakkal hitta volna a' népet: *Járuljatok ide, véletek akarom közleni hatalmomat, tsak mustassatok hozzám nagyobb szeretetett!*

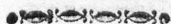
Karátson Havának huszonhetedikén 1788-ban tartatott tanácsban ki jelentette a' Király ezen szándékát, és a' bé vett szokás szerént nyilván értékre adta a' Tanács tagjainak, hogy ő ezen nevezetes időt, egy állandós rendnek bé hozására, melly a' józan elmével, Frantzia országnak kívánságával, és a' községnek javával nem ellenkezne, akarná fordítani; és hogy kész vólna királyi méltóságából mindeneket félre tenni, mellyek ezen szerentsés tzél-
nak elérésére szükségesnek lenni láztat-
tatnának. Nem elégedett meg ezen okra nézve közönséges mondásokkal élni, különösen ki hirdettette, hogy ő a' Nemzetnek kép viselőivel azon módokrúl fog tanácskozni, mellyek által az ő szokott ideig tartó idéztetések, és gyülekezetek bátor-
ságosak legyenek, azt is világossan tudtára adatta a' népnek, hogy ennekutánna, semmi adó, semmi költsönözés, és terhelő parantsolat az ország Rendeinek akarata nélkül nem fog ki adattatni, és minden közönséges költség úgy annyira fog fügni azok végezésétül, hogy még azon külö-

nös költségek se vétetnének ki ezen rendelkezésből, mellyek az ő személljét illetik. Végtére nyilván ki nyilatkoztatta ezen kívánságát is, hogy minden szabad akarat szerént való hatalom semmivé tétessék.

Ezen ki jelentéseket abban az időben tette a' Király, midőn még az ő Hatalma határozatlan volt, és minekelőtte az ország Rendjei öszve gyűltek; minekelőtte az ország Gyűlésére hivattattak. A' történetekbe nem lehet illyes példát találni, hogy egy Király valaha szabad akaratjából maga hatalmát ennyire meg kisbebitette volna, egyedül arra a' végre hogy országának, 's Alattavalóinak szerentséjét talpra állíthatná. Semmit se halladja fellől ezen szabad áldozatnak nagyságát, melyet XVI. Lajos a' Frantzia népnek bé mutatott, ki vévén azon iszonyú háláadatlan-ságot, mellyel ő néki ugyan azon nép fizetett.

Ennekutánna ki hirdettetett a' Nemzetnek, hogy a' Király Pünköst Havának ötödikére 1789-ben szándékoskodik az or-

szág Naggyait öfzve hivatni. Az egéfz or-
szágnak minden tartományiban Bifztosok
válaftattak, a' Papi Rendbül ugyan há-
rom százan, a' Nemességbül, három százan,
a' harmadik Rendbül (a' Polgárságbül) hat
százan, tehát öfzveséggel tizenkét száz fze-
méllyek, és el vólt végezve, hogy Gyü-
léseket nem a' három Rendnek külömbb-
sége fzerént, különös három palotákban ;
hanem tsak egybe tartásák.

Pünköst Havának ötödikén 1789-dik.
ben öfzve gyülekeztek az ezer, két száz
fzeméllyek Versáliában, és nagy pompával
bé mentek a' Gyülés tartására el rendeltt
Palotába. A' Kárdinálisok és Püspökök
tulajdon, a' Nemesség pedig Spanyol ru-
hában, fejr toll lévén a' kalapjok mel-
lett. A' harmadik Rend pedig fekete ru-
hában, 's le eresztett hajjal. Egéfz Páris
ki rohant Versáliába, ezen egynehány száz
esztendőktül fogva nem látott Pompának
nézésére.

A' Király el kezdette az Ülést egy ol-
lyas beszéddel, melly tellyes vólt attyai

érzékenységekkel. Rövideden le rajzolta a' dolognak mi vóltát, és meg magyarázta minémü végre hivattatta őket öfzve; utoljára ezen kívánsággal végezte: *Vaiha uralkodjék ezen Gyűlésben egy szerentsés tsendes meg eggyezés; maradjon fel örökké el felejthetetlen ezen időnek emlékezete Frantzia országnak szerentséjére, és ekésségére. Ez a' kívánsága szívemnek, és buzgó ohajtása lelkemnek; ez az, az ajándék, melyet az én gondolatimnak ő szinteségiért, és a' Népemhez való szeretetemért el várok. Melly kevés foganattja vólt a' jó Király e' fele kívánságának, majd meg látjuk.*

A' helyet, hogy ezen Gyülekezet mindjárt eleintén az ország izerenisétlenséginek fel keresésiben, és annak helyre hozása módjában foglalatoskodott vólna, egynéhány heteket el töltött a' szüntelen való vizsgálkodásban. A' Polgárság általtyában nem akarta meg engedni, hogy az ország Rendei egymástúl külömböztesse nek, és azt kívánta, hogy az, ez íránt leendő végzés, nem az ország Rendei; hanem az egyenként vevendőfzemélyeknek számofsabb

voksolási szerént mennyen végbe. Illy módon kétség kívül a' Polgárság győzedelmeskedett a' más két Rendeken; mivel tagjainak számára nézve kétfzer annyi vólt. A' Nemesség pedig, és a' Papság ellent állott, 's úgy szármoztak a' vízfálkodások.

Szent Iván Havának tizenhetedikén 1789 dikben a' Polgárság a' Nemzeti Gyűlésnek nevét magának tulajdonította, és mivel a' Nemességnek, és a' Papságnak egy része nem fokára ezekkel eggyesüle; azt tartotta ez a' Gyűlés, hogy ő az egész Frantzia népnek kép viselője. Egy azon Nemések közzül, a' kik magokat a' Polgárokhoz adták, vala ama' nevezetes *Mirabeau* (Mirabó) is, egy nyughatatlan, férfiú, az Aurelianomi Herizegnek leg főbb munkálkodó eszköze, a' ki ezen alkalmatossággal a' maga nagyra vágyódó kívánságát is meg elégíteni igyekeze.

Mivel a' Király által látta, hogy az ország Rendeknek Gyülekezete az ő ditséretes szándékának mind eddig meg nem felelt, és mind tsak világossabban ki tetzett,

lés ellen szollgáló ellen mondáson dolgoz-
hasson, 's midőn ezeknek még egyszer a'
királyi parantsolat fel olvastatott, Mi-
rabó a' Gyülekezetnek nevében azt felelte,
hogy őket másként ülésekből ki nem le-
het vetni, hanem csak a' puska késeknek
(bajonétoknak) erejével.

Szent Iván Havának huszonötödik nap-
ján által ment az Aureliánomi Hertzeg, [a'
Nemességnek negyvenhét Tagjaival a' Nem-
zeti Gyűlésben. Ezen Hertzegnek az ural-
kodásra tzelozó szándékjai mind csak vilá-
gossabbak lettek. Semmi módot nem ha-
gyott próba nélkül, hogy azoknak segít-
ségekkel, a' kik az ő oltalmában vóltak,
a' Párisi népet, a' Királynak, a' 'Nemzet
Gyűlésével való bánása miatt, fel zendü-
lésre birhatná. Eztet annál is könnyeb-
ben véghez vihette; mivel az ő tulajdon
Palais Royal (királyi Palota) névű háza
öszve gyűlő helye vólt mind azoknak, a'
kik a' nép lázzasztására szükségesek valá-
nak. Ezen ifzonyú nagy épület már rég-
től fogva lakó helye vala a' feslett élet-
nek, és iskolája a' semmire kellőségnek,

és ezen időben maga keritékében számlált, sok, polgári ügyek felől tanátskozó társaságokat (Klubistákat) és kávé házakat, a' hol mind azok, a' kik az akkori ország dolgaiban részeseültek, öfzve gyűltek.

Az úgy nevezett Nemzeti Gyűlés, megrem izűnt a' többi ország Rendeitől különösen tanátskozni, és a' jó Király igyekezet közöttök az egyességet ismét helyre állítani. Arra vette tehát a' Nemességet, és a' Papságot, hogy kéz akaratiájából egyesülne meg a' Nemzeti-Gyűléssel, és ez által vetett fenék-követ a' maga veszedelmének, mivel ezen egyesült Gyűlekezet ez által igen hathatóssá, és a' királyi hatalomnak is félelmissé vált. Nem javasolták ugyan némellyek ezen veszedelmes tselekedetet a' Királynak; de mivel XVI. Lajos abba a' nagy hiszembe vólt, hogy ezen Gyűlekezet az ország javát mozdíthatatlan köre fogja építeni, mivel ő eztet olly igen kívánta, és Nekker is tanátsolta, a' ki ő néki azt mondá: hogy az ország Rendeinek egyesülése tellyességgel izűkséges.

Ezen egyesülés valóban meg is lett, és három egymás után következendő napokon, az evés, 'sivás, és a' Versáliei, és Párisi házaknak meg világosítási között ünnepek tartattak. A' Párisi népnek öröme ezen három napok alatt igen vad, és rettentő módon mutatta ki magát, mivel minden jeleivel birt a' mindeneket meg vesztegető tébolyodott elmének. Magok a' Fejér népek elő-kötőjökben, és más elveszettek puska töltést hordottak a' katonáknak, hogy az ifzonyú nagy láрма a' puska pornak el fogyta miatt meg ne szűnjön. A' Király semmi erőszakot sem akart tétetni, hanem ezen napok alatt a' házakra fel ragasztott tzedulak által kérte a' népet, hogy tsendesedne le, és térne vissza előbbeni foglalatosságára : de a' nép, a' kinek minden mértékletlenségek tetzettek, nem sokat hajtott a' kérésre.

A' rendetlenségek Párisban napról, napra botránkoztatobbakká lettek, és némellykor kegyetlenséggé is váltak. Leg inkább azon személyek, a' kiket a' városi rendre vigyázók kémeinek tartottak,

üldözést szenvedtek. Ime itt egy példa: Egy fiatal férfiú mutata jó barátjának az útzán egy illyes kémlőt, és mondá: hogy ő aztat meg bélegeztetni már egyszer látta volna. Ezen ember meg halván, azt felelte: hogy a' dolog a' mondó felet illetné. Ennekutánna szóba kaptak, és az oda futott nép kinszerité mind a' kettőt a' le vetkezésre. A' fiatal ember ártatlannak leni látzatott, és a' másiknak a' hátán valóssággal a' béllyeg találtatott; eztet a' meg boszorkodott nép körül vévén, taszigálta, verte, húzta, és Páris várofsának egyik útzájáról a' másikára kergette. A' Király névű Palotába futván, ottan új üldözők ragadták meg, a' kik mind addig mártogatták ötet egy ugró kútnak kámvájába, méglen el nem illantott. A' nép nyomba követte ötet, és még két óráig ide's tova kergette, méglen lélegzet, és erő nélkül lévén, fél meztelen, egész testéből vér folyván le nem dőlött volna, és nem kiáltana: „*Oh öllyetek meg már egész-
len.*“ Erre ott hagyták feküdve, de a' kik újra oda jöttek, hozzá tolakodván is-

mét tapodták, és verték ötöt. Eftve felé meg is holt ezen szzerentsétlen.

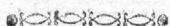
A' nép lassanként hozzá szokott az illyes dolgokhoz, és belé szerezett, azok pedig, a' kiknek hasznos vólt a' népnek ezen indulatját fen tartani, szereztek néki némelly alkalmatosságot, mellyben rendtelenségeket gyakorolhatnák.

Ezen időben Páris torkig úszott a' sokféle futólag írt elmélkedésekben, mellyekben olly nagy elme-indulással a' szabad-ságrúl, emberi egyenlőségrúl, és ezekhez hasonló dolgokrúl tsevegtek az írók, hogy ezek által a' lakosoknak fejek szédelgeni kezdett. Minden kávé házokban, és más közönséges helyeken találkoztak emberek, a' kik az effélékrúl papoltak, és az osto-ba nép, melly az útzákra nyílt ablakokrúl halgatta, mind ezeket Isteni jelentés gyanánt tartotta. Ugyan ezen időben a' Király, Királyné, 's a' Királynak testvérei ellen írt ki mondhatatlan gyalázatos versek, számosan jelentek meg, ellenben égik magasztaltatott ezekben az Aureliáno-

mi Hertzeg, a' ki maga részéről el nem mulatta ezen alkalmatossággal, a' pénz ki osztogatás által, a' népet maga részére édesgetni.

XVI. Lajos, látá az el határozott rendtelenségeket, élfzben vette a' veszedelmet, mellyben a' királyi Méltóság forgott, 's annak okáért katonaságot rendeltetett Páris körül, és meg parantsolta, hogy az országnak határin lévők is közelítsenek a' fő városhoz. Nem fokára harmintz ezer emberből álló Sereg gyülekezett öfzve, melly többnyire Német eredetű Alsátiábúi ki hivott Regementekből állott, és a' *Broglie* Marschal kormányozására bizattatott.

Ezen Seregnek el érkezése mind Párisban, mind a' körülette fekvő vidékén nagy drágaságot okozott az eleségben, mellyet némelly gabonával usoráskodó nagy társaság úgy annyira maga hafzná-ra fordított, hogy a' szükség nem fokára felettébb el hatalmaza. Ezen alkalmatossággal ki mutatta magát ismét Lajosnak ember szerető szíve, tulajdon tellyes nagy-

ságában. Egy millió, és ött száz ezer más-
 sa gabonát osztata ki a' nép között, és
 különbbféle rendeléseket tétetett a' nép
 szükségének mindenképpen való enyhité-
 sére. Nekker írt vala egy levelet a' Nem-
 zeti Gyűléshez, mellyben annak tudtára
 adta, mit tselekedett légyen a' Király,
 a' népnek kedvéért ezen alkalmatossággal.
 Ezen levélben a' többi között e' követke-
 zendő örök emlékezetre méltó dolog fog-
 laltatott: „Könnyen lehetett volna a' va-
 nosnak, és szegényebbnek eledelésben kü-
 lömbbséget tenni, de a' mi Királlyunknak szí-
 ve erre meg indúlt. A' gazdag úgy, mint a'
 szegény, monda, az én Alattvalóim, hason-
 ló jussal egye tehát az én gondviselésemből
 a' szegény is azt a' kenyeret, mellyet a'
 gazdag eszik. Ezzel jelentem, hogy én azon
 esetben, mellyben a' szükség olly nagy vol-
 na, hogy a' lisztnek szaporítására korpát kel-
 lene közéje egyeliteni, az én asztalomon nem
 akarok más kenyeret, mint az illyes kevertt
 lisztből látni. “ Midőn hallotta, hogy
 Versáliába a' kenyér napról napra szűkebb,
 meg tiltotta, hogy semmiféle sütemény az
 asztalára ne tétessék,

De Lajosnak illyes, és ehez hasonlító ditséretes tulajdonságit nem fokára el felejtették az háláadailanok! ők tsak a' közelgető katonaságra függesztették szemeiket, melly tsak a' tsendességnek, és rendtartásnak helyre hozására rendeltetett, és avval vádolták a' Királyt, hogy a' Nemzet ellen fegyvert akár fogatni. A' Nemzeti Gyűlés kérdé tehát, mi légyen az oka a' Páris körül öfzve tsuportozó fegyveres hatalomnak, és e' következendő, írásban foglalt, feleletet ada a' Gyűlés Elő-ülő-jének. (Prezessének)

„Az öfzve-befszélgetéseket, és botránkoztató eseteket, mellyek Párisban, és Versáliában, az én, és a' fő Rendek szemei előtt történtek, és gyakoroltattak, kiki tudja. Szükséges tehát olly módokkal, mellyek hatalmomban vannak, élnem, hogy a' rend-tartás a' Fő városban, és a' körülette való helyeken ismét helyre állitassék, és meg tartassék. Egy a' leg főbb kötelességem közzül, a' közönséges bátoraságra vigyázni. Ezen okból rendeltem a' Sereget Páris körül. El hitetheti, kegyel-

med, a' Fő Rendeknek gyülekezetével, hogy ezen Seregek más végre nem rendeltettek, mint a' nyughatatlanságnak végbe szakasztására, a' vagy inkább, az újaknak, mellyek származhatnának, el távoztatására, a' rendnek, és a' törvénynek ki szolgáltatására, és magának a' Nemzet Gyűlésének is szabadsága fen tartására, melly az ő tanátskozásokra olly igen szükséges. Mindenféle neme a' kötelességnek, sőt még a' nép lázzadása félelmének, és erőszak tételének is el kell távozni tőle. Tsak a' szineskedők, 's ravasz szívük tsalhatják meg népemet azon igaz okokra nézve, mellyek engemet ezen módoknak, és rendelkezések tételére birtak. Én mind szüntelen azon eszközökkel élni igyekeztem, mellyek a' népnek hasznára lehettek, és mindenkor volt okom annak szeretetében, és hívségében biznom."

A' Nemzeti Gyűlés, eztet halván, Mirabó ki vévén, ezen dolog íránt nyugott elmével lenni látzattatott. Azonban a' Gyűlés azon mesterkedett, hogy Frantzia ország előbbeni kormányozásának módját

femmivé tehesse, és e' helyet egészen újat hozhasson bé; 's messzire el távozzon azon tárgyoktól, mellyekre az ötetválasztó Úraktól, és a' Királytól hatalmat véve. Mirabó, 's az éftelen Markgróf la Fayette, 's több effélék, beszédeket tartottak ezen állapot felől, mellyek igen vakmerő mondasokkal rakva valának.

A' Király már által látta, minémű veszedelmes állapotban légyen, és mostában meg bánta, hogy Nekkernek tanácsát követte. Hirtelen tehát Tifztségétül ezen Ministert meg fosztotta, 's meg parantsolta néki, hogy két napok alatt takarodjék ki az országból. Ezen Férfinak Tifzt-viselésétül való meg fosztása, a' kit a' nép, úgy mondván imádott, jele lett az el pártolás kezdetének.

Szent Jakab Havának tizenkettődike vólt az a' nap, mellyen Nekkernek Tifzt-viseléséből való le tétele Párisban meg tudódott. E' miát a' népnek kedvetlensége közönséges vala, és a' pártolságnak tüze láthatóképpen fel lobbant. A' nép öfzve

futott, a' Király névű Palotában, a' hol *Desmoulins*, egy izudar dib-dábság firkáló, mint valami tébolyodott elméjű egy asztalra ugorván, és kezében egy pisztolt fel felé tartván, a' népet ilzonyú nagy kiáltással fegyver fogásra, és párt ütésre ingerlette, és ő tette leg elsöben fel a' bokroffan kötött zöld pántlikát (Kokárdát) kalapja mellé. A' Nép seregeffen tolyonkodott körölette, és ennek következtése' vala, hogy minnyájan kiáltván az útzákon szaladoztak, 's puskával, kardal, és más öldöklő eszközökkel fel fegyverkeztek.

Estve felé nagy seregeffen az illyesdühösködök bé szaladoztak a' komédia házokban, kénfzerítették azoknak Urait, a' néző helyeknek bé tsukására, és a' hol már a' nézők öfzve gyülekeztek, erőszakosan bé tolakodván ingerlették a' jelenvalókat a' fel zendülésre. Mindegyik haza futván fegyvert fogott. Az Affzonyok tele kézzel hánták az által menőknek a' kokárdákat.

tésre méltó gyülelész nép, égő lámpásokkal ment által a' városon, el foglalta az útzáknak végeit, és mind azokat, a' kiket körme közé kaparíthatott, kinfzerítette a' véle való menésre. Fel törték a' fenyték, és rabotozó házokat, ki szabadták az ottan bé zárt rokonyságikat, és kenyeres pajtásokat, fel gyújtották a' városnak külső kerítéseit, erő szakkal bé törték a' klastromokba, el rablották az ottan talált borokat, és eleségeket, 's még a' Templomok se maradtak épen.

Ezen dúlók fülök, némelly puska porral kereskedő kalmároknak fegyver, 's kard tsinálóknak bőljait fel törték, számos fegyvert, puska port, golyobitsokat magokhoz vévén, félelmet okoztak a' városba.

Most már kéntelenek voltak a' Polgárok, a' rablók, és gyújtogatók ellen fegyvert fogni, és a' magok vagyont védelmezni. Párisnak hatvan szakaszban tehát fel oszták magokat a' lakosok, 's biztosokat küldöttek a' város házához, a' kik

ottan tartották tanátskozásokat, és így származott a' Polgári katonaság, melly fundamentoma volt az annakutánna bé hozott Nemzeti testőröknek.

Mind ezen rendtelenségeket, és ezekbül jövőendőben származott szerentsétlenségeket, fegyveres kézzel könnyen el távoztathatták volna, a' Páris körül öszve gyűlt Regementek. De ez által ki öntetett volna a' Polgároknak vére, és az ember szerető Király, a' ki az ő meg tébo lyodott népét, még kötelességének el felejtése, és a' meg lett fel zendülés után is szüntelen igen szerette, tellyességgel nem akarta ezt meg engedni.

A' Lambese névű Hertzeg, a' kinek a' királyi parantsolatot meg kellett tartani, igyekezett ugyan a' népet el széllyeszteni, a' fel 's alá, ló háton tzirkáló katonák által, a' kik a' háborgóknak ijesztésekre, az adott parantsolat szerént a' levegőben sütötték el pifztolyjokat; de ez semmit sem használt, sőt a' sokaság ezen engedelem által még jobban el bizta magát.

Mihelyest a' Nemzeti-Gyűlés ezen történetnek hírét hallotta , azonnal a' fel-lebb mondott Szent Jakab Havának tizen-harmadikán Tanácsot tartott , mellyben az ő Tagjainak az uralkodásra vágyódó szándékai nyilván ki tetzetek , igen bátor mondásokkal említés lett Nekkernek , és egynéhány más Ministereknek le tétélekről. A' Gyűlésnek végzése , egy jelentés vala , mellyben a' Királynak átalijában tör-vént szaba. Ezen jelentés ki nyomtatta-tott , és ki osztogatás véget Párisba kül-deitelt.

A' következendő napon , tudniillik : Szent Jakab Havának tizennegyedikén vakra fordúlt Frantzia országnak kotz-kája. Mint egy ött ezer Polgár vólt már fegy-verben , a' kik rész szerént a' város házánál (Hotel de Ville) rész szerént más Polgá-roknál tartózkodtak : de ezen Sereg még nem vólt elegendő. Annakokáért reá ro-hantaka' ki aggott katonák házára , melly-ről tudva vólt , hogy ottan sok fegyverek készen vólnának. Egy óra alatt sok ezer emberek körül vették a' házat , ki felze-

gették a' vas-rostélyyokat, és a' börtökben talált fegyvereket el ragadták. Hasonló módon el vitték fegyverit, és ágyút a' katonák oskolájának is, ezen kívül egy hajót meg fosztottak, melly a' katonaság részére puska porral vala meg terhelve.

Két óránál rövidebb időnek folyása alatt, mint egy harmintz ezer ember állott már fegyverben. Egy része a' királyi Seregnek, melly a' Márs mezején egynehány ezer lépésnyire azon helytől, mellyen ezen rendetlenségek történtek, táborozott vala, fegyvert fogott ugyan, de helyéből meg nem mozdulván, a' maga rendében, és osztályzaiban megmarada. Ifzonyú lett volna a' vér ontás, hogy ha a' katonaság a' népbe kapott volna, a' ki igen nagy csoportosan álla, és efsztelen hevességében élete el szánásával magát utólsó tsep véreig védelmezte volna. A' nép inkább hasonlított akkor a' kegyetlen vad állatokhoz, mint az emberhez; kurjongatott, fenyegetődöt, és azon ágyúkat, mellyeket a' ki aggott katonák házában talált, az elene indúlt Seregnek fzegezte.

A' Polgárok' kép viselői között ki válogatott személyek, a' város házánál öfzve gyűlvén azt végezték, hogy a' Bastille nevű Párisi erősség, melly az ország ellen vétett foglyoknak tömlőtözök vala, a' várnak fő Igazgatójától, fel kéreztessék, a' Polgári katonaságnak részére; mivel ezen kívül Párisban más fegyver-viselőket nem akarnának meg fzenvedni.

Annakokáért a' várnak fő Igazgatójához *Márkgróf Launghoz* Deputátusok küldettek, a' kik ifzonyú sok emberektől kisírtetvén kilentz órákor értek a' várnak bé tsukott rostélyos kapujához. A' Deputátusok mivel azt mondák, hogy ők a' városi Polgároktól küldetettek, és a' vár fő Igazgatójával szólni akarnának, bé botsájtattak. Ezek azt kívánták tőle, hogy az ágyúkat, mellyek a' tronyokból ki vóltak fzegezve, vetetné le. „*Eztet én nem tselekedhetem* (úgy mond az Igazgató) *ezek az ágyúk mindenkor a' toronyokban vóltak, és én csak a' Királynak nyilván való parantsolatjára vetetthetem le.*“ Ezt halván a' Deputátusok el menének, és azt

mondák, hogy ők az öszve gyűlt Polgárság kép viselőinek a' feleletett hirre fokják adni.

Midön ezek a' Bastillébül ki léptek, az oda gyülekezett nép, melly azonba szokáson kívül meg szaporodott, és már mindenképpen fel fegyverkezett, kiálta a' Deputátusoknak, és azt kívánta tudni, mit végeztek. Mínekutánna a' vett feleletett meg értette, közönségeffen morgolódott, és dühösködött, a' vár őrzőknek fel kiálván: *Mi a' Bastillét kíványuk, jertek le katondk!*

A' Katonák azt felelték, hogy menének el, 's eleibek adák a' veszedelmet, mellyben forganának. De mind ez semmit sem használt. Egynehány felletébb vakmerő gaz emberek fel állottak a' várta háznak tetejére, 's fejsze ütésekkel ketté törték az első fel vonó hidnak lántzait, erre a' bé rohanó sokaság mindjárt a' másik fel vonó hidnak esett, hogy azt is hasonló képpen le huzhassa. Ennek meg gátolására a' várban lévő őrizet tüzet

ada, melyre a' nép magát visszavonta ugyan, de szünet nélkül az őrizetre pusztított.

Ez alatt el érkezett, egy más nagy számmú követség, a' város házául, mely magával egy zászlót, és dobost vivén, új számlálhatatlan fegyveres sokaságtól oda kísértet. A' vár kormányzója kiálta nekik, hogy a' követséget bé fogja erefzteni, de a' nép takarodjon el. Annak jelentése-re, hogy az őrizet nem mint ellenséghez viseltetik hozzájuk, a' katonák meg fordították fegyvereket, és a' vár igazgatója egy póznára kötven fehér keszkenőjét, zászló helyet ki tette.

A' lárma, és a' tolyongás olly nagy vala, hogy rész szerént ezeket nem lehetett meg hallani, és a' követség sem közelített a' kapuhoz, annak okáért egy kevesse hátrább ment. Ennek utánna a' meg bódult sokaság neki esett a' második felvonó hidnak, hogy azt is, valamint az elsőt le ránthassa. Az őrizet, mely ötet még egyfzer, de haszontalanul intette vég-

tére tüzet adott, sokakat le ejtett, és a többieket el széljesztette.

E' vólt a' dolognak folyamotja; de a' hír, melly azon szempillantásban az egész szörnyű nagy Párisban el futamoda, e' vala: hogy a' Bastilleben való őrizet a' Polgárságnak képviselőit a' tétetett barátságnak színe alatt oda tsalta, és annakutánna mind agyon lőtte. E' vólt azután a' jel, a' közönséges pártütésre. Azonnal egy számlálhatatlan sokaság fel fegyverkezett, és *Hulinnak* vezérlése alatt, a' ki a' Királyné mosni való ruhájának gondviselője vala, a' Bastille felé siette. Ehez adta magát egy része a' Frantzia Testőrzőknek, és feles száma a' ki muftirált katonáknak, a' kiket két Strá'sa-Mesterek vezettek vala. Ezeknek vólt ágyújok, és mo'sárok is, mellyeket, a' mint már említettük a' megaggott katonáknak házából, és a' katonaság oskolájából erőszakosan el ragadtak.

Ezek nem sok idő múlva által veredtek az első udvaron, és már a' málo-

dik fel vonó hidhoz érkeztek, innen a' várnak lövöldöző hasadékira ágyúkból, és puskákból szüntelen tüzeltek. Hogy ha a' várnak igazgatója ezen szempillantásban a' fel vonó hidat le eresztette, és a' kaputúl nem mészle ki szegezett egynehány ágyúkból, kártátsával a' sűrűen álló, és igen közel lévő nép fokasága közzé lövöldöztetett volna, könnyű lett volna neki egynehány szempillantás alatt olly ifzonyú vér ontást okozni, hogy az egész zenekonának vége szakadt volna. De illy kemény rend tartásokra nem vólt neki parantsolatja, és meg elégedett a' puskákból való lövöldözéssel.

Végtére az ostromlók, olly szerentsések vóltak, hogy a' fel vonó hídnak lántzait ágyú golyóbittsal ketté lötték. A' híd le esvén, a' nép bé rohant, és ki mondhatatlan nagy dühösséggel széllyel hánta az ottan lévő úgy nevezett Spanyol sorompókat, a) és az utolsó fel vonó híd-

---

a) Ezek fa gerendák, mellyekből ifzonyú nagy vas szegek állanak ki, és háborúnak idején a'

hoz érkeze, melly magában a' várban vezetete, ezen köszikla formájú majd tsak nem győzhetetlen épület, még nagyobb erőnek is ellent álhatott volna, de nem sokára né-melleyek észbe vették, hogy az abból való lövöldözés mind tsak ritkábúlt, és végtére egészen meg szünt. Ennek oka, e' következendő yala.

A' várban vólt őrizet között zenében na támodott; mivel a' ki aggott katonák nem akarták többé védelmezni magokat. A' vár Igazgatója, a' ki szörnyű nagy veszedelembe vala, és attúl tarta, hogy vagy a' maga népétől meg ölettetik, vagy a' vár gyalázatos módra a' rendellen gyűlé-vész népnek által adatik, azt javasolta, a' még mellette híven meg maradott Schwajtzereknek, hogy az egész várat puska porral vettettnék fel. Midőn erre reá nem állottak, előttök térdeire esvén, kial-

L 2

---

a' gyalogság elejbe szokták tenni, hogy a' lovasság olly könnyen reájok ne üthessen.

ta: „*Adjatok tehát nékem leg alább egy puska poros hordót, azt fogom magamnak tselekedni, a' mit el nem kerülhetek, fel vettem magamat puska porral.*“

Vége abban meg egyeztek, hogy a' várat által fogják adni, hogy ha az őrizetnek meg engedik a' szabad ki menetelt minden hadi tiszteleteknek jeleivel, ki tétetett tehát egy fehér zászló, és egy dobos jelt adott az alkuvásra. De a' nép azzal semmit sem gondolván tsak folytában lövöldözött. Tehát egy papiros vettetett ki a' várból, a' mellyen ez vala írva: „*Minékünk húsz ezer font puska porunk vagyon, a' várat, és az egész területet fel fogjuk vettetni, hogy ha a' mi alkunkra nem álltok.*“ Ellenben kiálták az ostromlók: semmi bajok sem lesz az őrző katonáknak, hogy ha a' fel vonott hidat le botsájtják, és a' kaput meg nyitják. Meg lett mind a' kettő, és a' bent való katonaság fegyverit le tévén, a' Tisztekkel, és a' Bastille Gondviselőivel a' várnak belső udvarába meg állapoda.

pedig láboknál fogva hirtizoltatott, és öfz-
ve taposztatott. Egynehány meg aggott ka-
tonák a' lámpás tartó karokra akalztattak,
a' többiek pedig szabadon botsájtattak.

A' vár igazgatójának zsebjében egy
tzedula találtatott, mellyet *Fesselles* (Pre-
vor des Marchand) a' kalmárok birája,
az az: Páris várossának Polgár Mestere íra,
és ebben ötlet öfztönözte, hogy vitézzül
tartsa magát, mivel nem fokára segítséget
fog venni. Ez annyira meg bolizontotta
az öldöklő latrokat, hogy mindjára a' Ta-
náts-tartó palotában rohanván, *Fesselles*
Urat onnan ki ragadták, és a' garaditson
életétül meg fosztották.

Ezen irtózta ó tselekedetek után eljár-
ta a' népnek Serege diadalmi módra a'
városnak nevezetesebb útzeit, e' követ-
kezendő rendben: Előre mentek két dobo-
sok, ezek után méne egy férfiú, a' ki egy
póznára kötött táblát vitt vala, mellyre
nagy betűkkel fel vólt írva: „*A' Bastille*
erő szakassan meg vétetett.“ Ezt más két
férfiú követte, a' kiknek kezekben nyársak

valának, mellyekre a' Bastille Igazgatójának, és a' Májornak fejek vala szúrva, mellyekbül még akkor is a' vér sűrűen foldogált. Ezekkel egyesültt a' népnek számálhatatlan serege, melly minden lépéseit rendetlenségével bélyegezte. Ezen ifzonyú dühösködés egész estvéli kilentz óráig tartott, és ekkor végtére a' fejek a' Sekvana vízében vették, mellyeket a' Párisiak minden útzákból, 's ablakokból nézdegélték.

Mihelyest bé setétedett, azonnal furdálta a' rossz lelki esméret a' Párisiakat. Félték tudniillik: hogy az el követett erőszakos vér ontás, és undok tselekedetekért meg ne büntetessenek. Az a' hir futamoda el, hogy a' Párisi vidékén lévő királyi katonaság három részről fog azon az ejtzakán a' városra ütni, és hogy a' *Mont-matre* névű hegyre mo'sarakat, és ágyúkat húzatnak fel, mellyekbül bombikkal, és tüzes golyóbitsokkal fognak Párisra lövöldözni. Egész ejtzakán fegyverben álván, fok nyughatatlanságok, és félelmek között várták el a' reggelt, meg virradván

tapasztalásból tudták meg, hogy a' hír nem valóság vala.

Midőn ezen gyalázatos tselekedetek P á r i s b a n végben vitettettek, Versáliában semmi se tudódott felőle, mivel a' Párisiak a' város külső kerítésait el foglalván senkinek sem adtak engedelmet a' ki menésre, és a' Nemzeti Gyűlésnek azon tagjai, mellyek mind ezeket jól tudták, és magok voltak okai a' zenebonának, még tsak ezekben sem juttatták, hogy a' Királynak hírül adnák. Gondolhatja az ember, melly nagy bánatban borúlt Lajosnak szíve, midőn mind ezeket az ifzonyú tselekedeteket meg tudta. A' helyet, hogy erő hatalommal bánt volna vélek, azonnal parantsolatott adott a' Seregnek a' vissza való térésre, annak megmutatására, hogy ő néki semmi ellenséges szándéka nem vólt a' nép ellen, és hogy így ismét helyre állithatná a' Nemzetnek bizodalját tulajdon Királyaéhoz, a' ki őtet mindenek feletébb szerette.

Ennekutánna el méne maga minden pompa, és kísérők nélkül két Testvéreinek

társaságában, a' Nemzeti Gyűlésnek Palotájában, a' hol e' következő beszédet tartá: „*Én titeket egybe hittalak, hogy azon dolgokról tanácskozzatok, mellyek az országra nézve legfontosabbak, én pedig nem tudok fontosabbat, nem tudok semmi olyast, melly az én szívemet olly igen érdekelné, mint az én fő városomnak ifjonyú fel bomlása. Én úgy jövök mint a' Nemzetnek Előjárója, tellyes reménységgel az ő kép viselőihez, hogy az én nyughatatlanságimat előttök fel fedezzem, és őket azon módokról való gondolkodásra fel serkentsem, mellyek a' nyugodalmat, és rend tartást újra helyre állítsák. Jól tudom, hogy némelylek a' heltelen való gyanúságokra okot adtak, és hogy azt hirdetni bátorkodtak, mint ha a' ti személlyetek veszedelemben forgana. Szükséges ezen büntetésre méltó képződést meg táfólni, mellynek meg táfóllását az én tudva való tulajdonságimban már előre fel kellett volna találni? Nem de nem én, és az én Népem eggyek vagyunk! az én tellyes bizodalom ti benne-tek vagyon. Segitsetek rajtam mostanában az országot fen tartani; ezt várom én el*

*a' Nemzeti-Gyűléstől , bátorságos túsom
nékem ebben az én Népem kép viselőinek buz-
gósága, mellyel mostanában egy tzelra igye-
kezik, és az én tellyes bizodalmam lévén az
alatt valóimnak szeretetében, és hívségében,
parantsolatot adtam a' Seregnek a' vissza-
menésre. Azt kívánom tőletek, hogy ezen
végzésemet adjátok tudtára a' fő Váro-
somnak.*

A' Gyűlés tellyes örömet, a' tapsolás
által mutatta ki, és el kísérte a' Királyt,
midőn a' Gyűlésből el ment, egész a' vá-
ráig. A' nép is , melly az útközetben öfz-
ve futott , kiálta örömében : *Eljen a' Ki-
rály!* A' jó Király igaz szívességgel vette
ezen jeleit a' nép örömének, és ez által
meg hagyta magát tsalatni. A' katona-
ságnak el távozása után meg tsükkent az
ő királyi székének gyámola , és a' helyet
ki magyarázhatatlan szenvedéseknek lán-
tzai köttettek ezen szerentsétlen idő sza-
kaszhoz XVI. Lajosnak élete folytában.

A' Királynak a' Nemzeti Gyűlésben
való meg jelenése , és az ő békességes

szándéka Páris városának hírül adatott az e' végre el rendelt Deputátzió által, trombiták harsogása között a' város házánál, és külömbbféle útzáin a' városnak. A' de la Fayette Márkgróf vólt az előljáró személy a' Deputátusok között, és ezen szókkal kezdette a' város házánál tartott beszédjét: „*En a' népnek Királyától a' békességnek szavát hírdetem, és reménlem, hogy neki vigasztaló hírt vihetek, melyet az ő szíve olly igen kíván.*“ Minden templomokban hálaadó ájtatosságok tartattak, és a' mind ez ideig nagy szorongatások között való Párisi népnek öröme úgyanynira ki mutatta magát, a' mint az olly fel háborodott néptől lehet várni.

A' Király, még többet is tselekedett, hogy a' nép, és Nemzet Gyűlése kívánságának eleget tegyen. El botsájtotta a' nem igen régen választott Ministereket, és egy igen kegyessen írt levele által Nekkert ismét vissza hitta. Végtére tselekedete által meg mutatta, melly igen bizakodik a' népnek hívségében, mivel személlye szerint el méne Párisban.

Lajos Szent Jakab Havának tizenhatodik napján el indúlt tizenegy óra felé Versáliából hat lovas hinton, és egy nagy számú nép követé ötet, melly mind csak szaporodott, mennél jobban közelített a' fő városhoz. A' hintó előtt tántzoltak némelly részeg halásznék, a' kiknek fejeken virágokból kötött koszorúk, kezekben pedig borostyán ágok valának. A' Király megparantsolta a' kotsisnak, hogy csak lépve hajtsa a' lovakat, hogy az ő követői el ne fáradjanak.

Három órakor érkeze a' Király Párisnak külső kerítéséhez, a' hol ötet a' fel fegyverkezett polgárság szívesen fogadta. Mind a' két részről a' mere menni kelle tett, hármass rendben állott a' polgárság, mellynek egyik része szokás szerént fegyverben álla, a' többiek pedig dorongokat, mellyekre puska kések valának szegezve, vittek magokkal. A' Polgári katonaságnál azon ágyúk valának, mellyekkel a' Bastille ellen éltek. A' Király fiznében meg változott, láthatóképpen nyughatatlan vólt, és fejét el nem fordítván

szüntelen jobb kézre fel felé néze a' fegyvereken, és dorongokon felül. A' fegyveres polgárságnak tekinteté, elzében juttatta azon véres eseteket, melyek Párisban történtek, Azon kívül szívének meg nem szünő fájdalmával kelletett szenvedni, hogy a' nép álhatatossan csak azt kiáltotta: *Éljen a' Nemzet!* és csak igen ritkán, 's eggyes személlyek mondák: *Éljen a' Király!*

Négy óra felé ért a' Király a' város házához, a' hol néki egy királyi trónus készitetett vala. *Baylli*, a' városnak, úgy nevezett *Maire* az az: Polgár Mestere; mert Fessellesnek meg ölése után meg szünt ezen nevezet: *Prevot des Marchand*, által adá néki a' városnak kultsait, ezen szavakkal: „*Felséges Király, és Úr, ezek azok a' kúltok, melyek N. Henriknek által adatnak. Ezen Király akkori időben a' maga népét; most pediglen a' nép a' maga Királyját újra meg hódította.*“ Külömbbféle tartott beszédek után, a' Királyhoz járula a' Polgár Mester, és egy kokárdát adott néki. Lajost annyira vitte az emberség,

hogy a' kokárdát fel emelvén a' népnek mutogatta, és midőn ez, nagy kiáltás, és tapsolás által háládatosságát ezen tselekedetiért jelentette, ülő helyéből fel kelvén, magát tetzését hasonlóképpen tapsolása által tudokra adta.

A' Király valamint a' városban való bé jöttékor, úgy Versáliában való vißzátérésekör is el kísértetett. Ekkor vidámság, és tsendesség látzatott Lajosnak országján, a' néptől sem hallatott más kiáltás, mint: „*Eljen a' Király!*“ három fétál mért földnyire a' városon kívül, kérette a' Király a' Párisi polgárságot, hogy tovább ne köveiné őtet. Ez meg lévén, csak a' Versáliai polgárság méne véle.

Fél útjában lévén Páris, és Versália között, igen meg éhezett a' Király, de nem is tsuda, mert olly hosszú idő alatt egy falat étket sem evett. Egész *Sevest*; melly másként szép, és nagy helység, öszve járták, hogy a' Király kívánságának (egy tsirkét kívánt) eleget tehetnének, de hálzontalanúl. Mert a' Párisban menő, és

onnént vissza jövő sok nép minden eledelt úgy annyira meg emésztett, hogy száraz kenyeren kívül semmit sem találhattak.

XVI. Lajos vévén egy szeletet, borba mártogatta, és e' vólt az ebédje, melly formán IV. Henriket ki. vévén, nehezen ha valami Frantzia Király ebédelt.

Nem előbb, mint dél-esti tíz órakor érkezett a' Király lakó palotájában. Ezen sokáig való távol létében rettenetes nagy félelemben vala a' Királyné. Be tsukta magát szülötjeivel a' szobájában, és sűrű könyhullajtások között várta kedves Férjének vissza jövetelét, annakokáért minden órában folyó követeket küldött Páris várossába, a' kiknek hírrül kellett hozni, hogy nem forog é a' Király élete vezedelembe.

Valóban, azt mondják, hogy némelyek törtek is Lajos életére, de nem vihettek végbe gyilkos szándékjokat. Ennek valósága tsak ebből is ki tetzik, hogy midőn XV. Lajosnak piatzán hintójában vitétt, messzirül egynehány puskák süttettek el,

Mihelyest a' Párisban történt vér ontásnak híre a' többi tartományokban el futamodott, azonnal a' hírrel együtt ki terjedett azokban a' Párisi módinak követe tése is, mellyre, a' minden helyeken lévő klubisták által, a' kik minnyájan a' Párisi társaságtúl fügtek, és attúl rendtartásaiknak módját vették, a' nép szüntelen ingereltetett.

Nem sokára mindenütt látzattatott a' Fejedelem nélkül valóságnak ifzonyúsága az ő tellyes undokságába; minden helyeken fegyvert fogtak a' gonoszok, fel törték a' tömlőtzőket, akasztottak, öltek, és minden némű törvényteleniséget véghez vittek.

Párisban a' Polgárság nagyobb részént a' Bastillének le rontásában, és a' polgári katonaságnak jobb rendbe való fzedésében foglalatoskodott, mellybül az úgy nevezett Nemzeti Teflörzők Serege fel állítatott, és a' de la Fayette Márkgróf annak vezérjévé valófztatott. Azonban úgy annyira meg tétzett már a' népnek a' mindenfé.

le kegyetlenségeknek végben vitele, mind azoknak a' személyeknek, melyekre néki gyanúsága vala, mindjárást a' lámpás karóra való akasztása, a' vagy más módon illetlenséges véle bánása, magának minden helyeken elég tétele, és semmi törvény, semmi polgári rend tartással nem gondolása, hogy egy áldott nap sem múlt el, melyen ne történt volna, valami olyas, melly miat az emberiség ne sohajtozott volna.

„*Mi (úgymond) szabad népek vagyunk,*“ és evvel mentgették minden zabolátlan-ságot. Mi a' fok között csak két példát halljunk:

Egy az ország Tanácsai között való hatvan esztendőös Férfiú, *Foulon*, Páris-ból el takarodott, hogy a' nép dühösségét el kerülhesse; mivel a' felől vádoltatott, hogy ő gabonával usoráskodna, és azt befzellék, hogy egykor valakinek azt mondotta légyen: „*En még a' népet arra fogom venni; hogy egy font kenyeret, vagy ött szolson fizessen vagy szénát egyen.*“

A' Királynak Párisban való léte után, egynehány napok múlva, meg találtatott ezen férfiú valami faluban, és meg fogat-
tatott. Azonnal egy nyaláb széna köt-
tett a' hátára, szalmából, és bogáts kóró-
ból kötött nyakra való akasztatott a' nya-
kába, és így kinszeritetett egy szénás kö-
tsi után Párisba menni. Az út félen tsa-
nállal törülték le az izzadságát, és midőn
a' szörnyű hévségben a' szomjúsága miatt
epedett szívét ital által akarta ennyhíteni,
borssal keverített bor etzetet adtak néki.

Párisba érkezvén a' Polgári katonák-
nak egy oszttálya által vette őtet, és a' vá-
ros házához vezette, a' hová irtóztató
fok nép követte. Alig értek oda, azon-
nal a' nép nem akarván, az hogy áldozat
kezeből ki ragadtassék, bé rohant a' ta-
náts tartó palotába. A' Polgár-Mester
eleibek adá a' bé tódúltaknak, hogy Foulon
ellen törvényes pör fog indítani, és az
ítéletnek ki mondása a' Nemzeti Gyűlésre
fog bizattatni; de ez igen hosszas volt né-
kik, mindjárást meg ragadták a' foglyot,
és a' garáditsokon le hirtzolták.

A' város háza előtt fel akaszták ötöt egy lámpás sinegre, de ez el szakadt. A' szerentsélen meg öfzült ember térdén álva hegyelemért könyörgött, de kegyelem helyet új sineget hurkoltak a' nyakára, 's fel húzván, ismét lábánál fogva le rántották, és a' fejét el tsapták, a' le vágott fonék szájában szénát dugván győzedelmi módra az utcákon hordozták.

Hogy pediglen az ehez hasonló tsé. lekedetekhez az ifjúság is jó korán hozzá szokjon, és idővel meg mutathassa, hogy nemzőire ütött, szörrel tömött, 's emberi ábrázatra tsinált fejeket test finu posztóval borították bé, és ezek szájába is szénát tömtek. Egynehány napok múlva az illyes fejekkel a' gyermekek az utcákon fel, 's alá szaladoztak, és jádzodtak.

Azon a' napon, mellyen Foulon meg öletetett, egy része a' polgári katonaságnak el hozta Párisba az említett Foulonnak vejét is, *Sauvigny Benthier* Urat, a' ki ennnekelőtte Páris várossának Gondviselője vala, 's ez is arrúl vádolttatott, hogy gabonával usó-

ráskodott. Midőn kotsijában ülven a' Sz. Mártony nevű város kapujához érkezett, éppen akkor jött oda azon Sereg nép is, melly az ő ipájának fejét egy póznán hordozta. Meg mutaták néki, a' még akkor is vérző fejét, és az ortszájához ütötték, mivel a' polgári katonaság ezen erőszak tételt meg nem gátolhatta.

A' város házához vitettvén sokféle kérdések tétettek néki; mellyekre bátor-ságosan, és álhatatossan felelt. Ennek utánna a' Polgári őrizetnek Tisztviselője által ada egy írást, mellyben a' *Compiègne-beli* községnek (íttén fogattatott meg Berthier) Előjárói bizonyyságot tettek, hogy törvényessen, még tsak egy vétek sem tudódott ki azok közzül, mellyek miátt vádoltatott, és annakokáért magok oltalma, és védelmezése alá vévén el kísértették. A' fogságban esett Berthier ennekutánna kéré a' bírákat, rendelnének néki helyet, a' holki nyúgodhatná magát, mivel három naptúl fogva még tsak a' ízemét sem hunhatta bé.

Ez alatt rikóltott a' vért szomjúhozó nép a' városháza előtt való piatzon, és egy része erő hatalommal bé rohant a' tanátstartó palotába. A' Polgár Mester igyekezett a' népet tsendesíteni, 's bizonyossá tenni, hogy Berthier az Apáturság névű fogságban fog vitetni. El is vitetett, de midön az útzára jött, el verte a' nép a' Bethiert körül vevő ítrásákat, és azon vólt, hogy kezébe kerithesse. Meg szabadulásához reménysége nem lévén Berthiernek, ki ragada egy dárdát annak kezéből, a' ki ő néki esett, és a' mennyire lehetett, magát védelmezte. De nem sokára a' sokasság erőt vett rajta, fel akasztatott, feje le vágattatott, dárdára szurattatott, 's teste fel kontzöltatott, 's mind ez majd tsak nem egy szempillantás alatt végbe vitetett.

A' Tanátstartó palotában lévő Gyűlés, melly ezen undok öldöklést az ablakból látta, még e' miat félelemben, és bánatban el merülve vala, midön egy férfiú hirtelen bé dobbant, és a' de la Fayette Márkgrófot eképpen meg szólíttá: „Márk-

gróf Úram! Berthier szívét hozzák kegyet-
mednek!“ alig monda ki ezeket, a’ midőn
egy kegyetlenkedő meg veszekedett embe-
rek közzül, annak vérrel folyó szívével a’
Palotába termett, és kiáltá: „*Itt vagyok,*
én szakasztottam ki neki a’ szívét!“ azután
jött egy Dragonyos, véres kard lévén egy-
gyik kezében, a’ ki a’ Berthier fejét ha-
jánál fogva fel tartá, és kiáltá: „*En vág-*
tam le a’ fejét!“ Erre az emberi érzé-
kenységeket borzasztó undokságokra a’ Pá-
risi Polgár-Mester el ajúlt, és a’ de la
Fayette Márkgróf, majd csak nem magán
kívül lévén, mint egy bálvány állá.

A’ nép Foulon, és Berthier fejeivel el-
járta a’ város útzeit nagy örömben. Mi-
dőn ezen gyűlevész azon házhoz érkezett,
mellyben Foullonnak családja lakott, mind
addig zörgedték a’ meg öleteinek fejével
az ajtót, méglen meg nem nyitattott. Eu-
neikutánna kényszerítették Foullonnak mag-
zatit a’ ki jövése, és a’ még akkor is vér-
ző édes Anyoknak sejének meg tsokolásá-
ra. Illyen fene vad állatokat illető ke-
gyetlenségeket vittek végbe a’ másként

nyúl szívü, kényeffen élő Párisiak, és e' mellett, mint valami meg veszekedettek szüntelen kiálták: „*Éljen a' Nemzet! Éljen a' Jzabadság!*

A' következendő nap de la Fayette Márkgróf azt kívánta, hogy vetetnék le róla a' Tiszt viselet, mert ő, úgymond, nem akar a' dühösködőknek vezérje lenni, a' kik semmi rendtartásra nem hajtanak, méglen bosszúságoknak eleget nem tehetnek. De a' Polgárságnak, ki tellyes reménységét, ő benne helyhezttette, nagy, és hosszas kérésére meg változtatta feltett szándékját.

Nekkernek el érkezése végbe szakasztotta egy kevesfé az öldökléseket. Ennek Párisban való bé menetele egész győzedelmi pompa vala. A' nép, melly magával ei hitette, hogy ő többet tehet, mint sem a' mi egy embertül ki telhetik, örömében minden ki telhető módon dobzódott.

Midőn ezen sokféle esetek Párisban végbe vitettek, a' Nemzeti Gyűlésnek Tag-

jai Versáliában, által hágták azt a' hatalmat, melyet az őket választó Uraktól vettek. A' helyet, hogy az országnak igen sürgető szükségein, az iszonyú zuzavaron tudniillik: melly az egész országot fel fordította, és a' tárháznak nyomorult állapotján, melly miatt az ország utolsó veszélben forgott, igyekezett volna segíteni, inkább a' királyi Méltóságnak semmivé való tételében foglalatoskodott, 's az egész ország előbbeni kormányozása módjának fel forgatásában, és e' helyet újon új rend szabásában fáradozott, melly nem az időnek miyóltához, hanem tsupán tsak az úgy nevezett böltselkedők képzésekben álló módokhoz vala szabva. Nekker Ur ezt az ítéletet tette felöle, hogy az ország Gyűlésének az emberek, és Polgárok jussárúl tett jegyzései helyesebben állanának valami böltselkedésről írt iskolai könyvnek, mint az ország Gyűlése Laistromának elein.

Ezen időben tétetett e' következő kérdés is: Mennyire vagyon a' Királynak hatalma, a' Nemzet Gyűlésének rendelé.

sejt meg vetni, vagy meg változtatni; és közönséges é, a' vagy tsak félben szakasztó, tilalmazó hatalma (vétója) légyen é? A' vétó miat származott versengés olly nagy vólt, és olly boszorkodással ment végbe, hogy kiki különös figyelmetességgel, és várakozással vólt íránta. Az Affzonyok, és leányok is azt kérdezték egymástúl, ki légyen valóban az a' vétó Úr, a' ki olly fok vízfázkodást okoz a' Nemzeti Gyűlésben. Végre az ez íránt tett végzések, és másféle tikkelyek a' Király eleibe terjesztettek; a' ki, mivel mindeneket arra tölözni látta, hogy a' királyi hatalom semmivé tétessék, egyet sem hagyott helyén.

Ezen alkalmatosságot igyekeze azonnal az Aureliánomi Hertzeggel egy húron pendülő rélz maga hasznára fordítani, és a' Párisi népnek e' miátt származott kedvetlenségét újra fel gerjeszteni. Erre a' végre különössen szolgált nékik a' kenyérbül való szükség, mellynek az ára Párisban akkorában igen nagy vala. Ezen alkalmatossággal is tehetsége szerént igyekezett a' Király a' népnek szükségén enyhíteni,

de magának sem volt módja az ő akadozó szívének kívánságát tökéletesen végben vinni. Az Aureliánomi Hertzeg tehát el hitetvén magával, hogy most legalkalmatossabb ideje volna XVI-dik Lajost királyságátul meg foztani, és annak királyi székére hágni, tzimborás társai által azt hirdettette, hogy a' Királynak elegendő lisztje volna, és hogy szánt szándékkal a' Párisiakat éhség által akarja el vészteni.

Minden Szentek Havának ötödike vala az a' nap, mellyen világosságra jött, a' mit öszve esküdt társaival forralt. A' Párisi haláfsznék, és a' Szent Antal nevű külső városban lakó köznép, rudakkal, söprükkel, fűtésre szolgáló villákkal, és több efféle eszközökkel fel fegyverkezve Versália felé el indultak, hogy erőszakossan kenyeret szerezhessenek magoknak. Ezek között voltak némelly fogadott titkos gyilkosok is Affzony ruhába, a' kik a' népnek feregét vezették, és a' királyi személyek meg ölésére tzelező szándéknak végbe vitelére rendeltettek.

Király parantsolatot adott volna a' Test-
őrző Katonáknak a' ki állásra, és a' több-
nyire aszonyokból álló rendetlen gyüle-
vész nép közé való lövöldözésre, 's így
könnyű lett volna Versáliába a' nyugodal-
mat ismét helyre hozni; de a' Király tel-
lyességgel erőhatalommal nem akart élni.

Ennekutánna azt kívánta XVI. Lajos,
a' Nemzet Gyűlésétől, hogy annak Tag-
jai az ő nyugodalmára a' királyi várban
tartaná tanátskozásit. Ezen kívánság va-
lóban igen méltó vala, de minémű meg-
aláztatást, minémű gyötréseket kellett
néki ezen állapotban a' kevély ország Gyű-
lésétől szenvedni? Mirabó tudniillik azt
javaslotta; hogy ebbe határozná meg ma-
gát a' Gyűlés: *Illetlen dolog, hogy a' tör-
vény adó. Hatalom, a' véghez vivő Hata-
lomhoz mennyjen.* E' helyet Deputátziót
küldöttek a' Királyhoz, melly ő tőle az
ország Gyűlése első tikkelyének helyben
való hagyását kívánta, mellyet a' Király
kétséges állapotban lévén, neve alá írása
által meg is tselekedett.

A' Nemzeti Gyűlésnek azon tagjai, a' kik a' Pártosok között valának, igyekeztek a' Párisi Fejér népet mind csak inkább felingerleni. Pénzt, és eledelt osztogattak ki közöttök; a' Király, és Királynérül azt költötték, mintha a' nép ellen gonosz szándékkal vólnának, és mind csak inkább fel lázzasztották a' párt ütésre. E' mellett meg ígérték, hogy ki fognak mellettük kelni, azt kiálták nékik: *Szabadság! Szabadság!*

Ezen kiáltás hasznos is vólt, mert ököből minden ki gondolható szabadságot vettek magoknak. Sokakkal a' királyi Testőrök között illetlenül bántak, és lovaikat el vévén, 's fel kontzolván magok között fel osztották, és annak utánna megsütvén jó ízűen meg ették; a' Király kastélyának ablakai alatt leg gyalázatosabb szókra, és átkozódásokra fakadtak; egy része a' pártosoknak bé rohant a' Nemzeti Gyűlekezetbe, 's belé avatta magát annak tanátskozásiban: és némelly tagjait a' Gyűlésnek; a' kik nem az ő szájok izire állottak, a' lámpás karóval fe-

nyegette, az Elő-ülőt pedig azzal, hogy ötöt, a' Gyűlés tartó palotának közepén függő kerék lámpásra fogja akasztani; végre midőn a' Gyűlés el oltott, a' pártosok benn maradtak a' palotában. Az Elő-ülő meg indulván az ő kiáltásokra, hogy még azon a' napon semmit sem ettek volna, kenyeret hozatott, az Aureliánomi Herceg pedig pálinkát, bort, kolbászt, és sünkát küldött nekik, melly által a' Gyűlés palotája ivó helyé változott, és a' hol a' részeg Asszonyok, és az Asszonyi ruhákban öltözött gyilkosok a' leg sundább rendetlenségeket nem fókára végbe vittek.

Mindjárt az Asszonyi gyűlevésznek Párisból való el menése után öszve gyűlt a' fel fegyverkezett Párisi Polgárság is, a' Greve névű piacon, és mind csak izapodott. Ezek is hasonlóképpen Versáliába akartak menni. De la Fayette pedig igyekezett ezen izáodékjoknak végbe vitelét meg gátolni, de a' lámpás karóval fenyegették. Mind azonáltal mind addig ellent állott, méglen a' Polgárok kép viselőitül

parantsolatot nem vett, hogy negyven ezer emberrel Versáliába mennjen.

Ezen szörnyű Sereg valóban este felé Versáliába érkezett. La Fayette betsületére megígérte a' Királynak, hogy ő minden rendetlenségekért meg fog felelni, hogy ha a' várnak őrizetét, a' következő éjtzakán a' szokott katonákon kívül a' Nemzeti Testőrzökre bízni fogja. Meg esküdtette tehát őket, hogy a' Nemzetnek, a' Királynak, és a' Törvénynek engedelmeskedni fognak. Ezen rendelkezések után a' Király minden hozzá tartozandó vérségével nyugalomra adta magát.

Az előbbeni Frantzia Testőrző udvari Sereg, melly a' Királytól el pártulván, egy része volt a' Nemzeti Testőrzőknek, strá'sán volt a' királyi várban, a' hol más-kor is szokott lenni, ezekhez még a' Polgári katonákból is egynehányan adattattak. A' többiek rész szerént a' lakosok házaiban, rész szerént a' templomokban meg szállottak. Az Affzonyoknak Serege nagyobb részt a' Nemzeti Gyűlésben ma-

radott. Némellyek pedig a' Párisi tzégéres feslett életűek közzül, a' kik ezen tsorda között vóltak, a' Párisi katonákkal szűrték öfzve a' levet, mások a' Nemzeti Gyűlés tagjainál, tehát a' nép kép-viselőinél háltak.

Végre minnyájan nyugodtak, tsak a' gonofzság virrafzott. Reggeli ött óra felé dobót vertek a' kastélynak piattzán. Azonnal öfzve gyűlt egy része a' polgári katonaságnak, és egy tsomó fejer nép. Némelly semmire kellők Versáliának útzáin futkozván, szüntelen azt kiálták: *Öljétek meg a' Testörző katonákat! egynek se engedjétek!* Ezekhez adták magokat nagy számossan a' részeg Affzonyok, és a' fogadott gyilkosok. Ezek mind feregestül a' kastély felé futának. Az mondatik, hogy maga az Aureliánomi Hertzeg is öltözetét meg változtatván, ezek között vala, és a' dühösködőknek aztat tanátsolá, hogy a' fel kenetett királyi személyeket ölnék meg, és hogy a' háló szobába maga akart nékik utat mutatni.

Ezen gonosz szándéknak végben vite-
lére, meg jelent valóban egy része a' gyil-
kosoknak, a' kastély első udvarának ro-
sélyos kapuja előtt, de a' hív Testőrök
meg nem engedték, hogy bé mehesse-
nek. A' másik rész pedig a' vár udvarának má-
sodik kapujához érkezvén, az előbbeni
híti szegett Frantzia Testőröktől minden
ellen állás nélkül bé erefztetett, 's erre el
kezdődött a' leg gyalázatosabb szörnyű
gonofzság. Leg elsőben ezen gonosz
lelkük minden Testőrő katonákat, a' kiket
meg kaphattak, irtóztató módon életektől
meg fosztottak. Ennekutánna egyenefsen
azon szobákra rohantak, mellyek a' Ki-
rályné szobájába nyíltak. A' hív Testör-
ök minden lépésekre a' bé rohanóknak
ellent állottak, és egymás után a' fokaság-
tól fel kontzoltattak.

Azonban a' Királynénak vólt annyi
ideje, hogy alsó szoknyába lévén palás-
tot vethetett a' nyakába, 's elsőben egy kö-
zel lévő szobába, 's annakutánna az ökö-
rzem névű nagy palotának ajtajához el fut-
hatott. Itten kotzogatván, midőn a' Test-

örzök az ajtót fel nyitották, zokogva, és sírva monda nékik: „*Barátim! kedves barátim mentsetek meg.*“ Ezzel siette a' palotán által a' Királynak háló szobájába, és mivel a' Királyt ottan nem találta, elájultt.

A' Király, a' nagy kiáltásra fel ébredett, látta az ablakon által a' gyilkosokat a' várnak udvarán által jönni, és a' Királyné lakása ellen menni. Ezen szempillantásban el felejtkezvén tulajdon élete veszedelméről, sietve méne egy titkos járó helyen keresztül, szeretett hitves társának aluvó szobájába. Itt meg értvén, mi történt legyen, ismét vissza tére.

Alig távoza el a' Király, azonnal behrohantak a' kanibali forma gyilkosok a' Királynénak szobájába, és azt kiálták: „*Fejét kell néki venni, a' szívét ki kell szakasztani a' testéből.*“ Durepaire Úr, egy a' Testörzök közzül eleibe állott a' sokaságnak, és kiálta nékik: „*Semmire való, mit akartok?*“ Ennekutánna néki estek, 's földhöz ütven, verték, szúrták, és

el hirtzolták. De ismét lábra álván, ki kapta egy valakinek kezéből a' dárdát, és mind addig vitézül védelmezte magát, méglen Tisztviselő Társai segítségére nem jöven, meg nem szabadították volna.

Midőn az öldöklők a' Királyné ágyának estek, és üressen találták, fel kiálta egy valaki: „*Nem szolgált a' fientse!*“ A' többiek pedig ördögi dühösséggel tellyesek lévén, mivel fel tett szándékjokat végbe nem vihették, ezer, meg ezer hegyes tör szurásokkal által, 's meg által likasztották a' Királynénak még akkor is meleg ágyát.

Azomba La Fayette is, a' nagy zájra álmából fel serkenvén, tapasztalásból tanulta, de későn, hogy a' Nemzeti katonaságnak esküvésire magát nem hagyhatja. Siete mindjárt egy kompánia Granatérosokkal a' királyi várba, és mégjőkor jött a' többi Testőrzők életének meg tartására, és az ő Istentelen szándékjoknak meg gátolására. El széllyesztettek azután az utálatosok, a' kik a' várnak udvarában fel,

's alá futkosván, a' meg öletett Testörzöknek fejeket, és kezeket el vágván, orzájokat azoknak vérekkal bé kenték, és olly ifzonyúságokat vittek végbe, mellyeknek tsak emlékezetére is az emberi természet borzadozik.

Ezen irtóztató esetekre, egész Versália várossa fel lázzúlt, minnyájan a' királyi kastély felé nyomúltak. A' Király meg nyitván az ablakját, ki jött az erkélyre (a' királyi várnak ki álló részére) és meg mutatta magát az öszve gyült sokaságnak. Az ember szerető XVI. Lajos tekintete meg indította még a' Tigrishez hasonló kegyetlenkedő szíveket is. Mind közönségessen kiálták: *Éljen a' Király!*

La Fayette kérte a' Királynét, hogy ő is hasonlóképpen mutatná meg magát a' népnek, és Mária Antonia ezt felelte: „*En ki megyek, ha mindjárt életemet elvesztem is!*“ Erre karjára vévén Mária Thereziának érdemes leánya, a' korona örökösét, a' ki az ő gyermeki ártatlanságába édes Annyának a' Királynénak fo-

dorított le függő hajával jádza, az öreg-
 bik siránczó leányát pedig kezénél fog-
 va vezetvén, ki ment az erkélyre. Né-
 mellyek azt mondják, hogy egy valaki az
 öszve gyűlt gonosz nép közzül, puskája-
 val a' Királynéra tzelezott, de keze refz-
 kedvén el nem tudta sütni. Az Isteni ha-
 talom látzatott ezen szzerentsétlen Királyné
 életét védelmezni.

Ezen szívet indító meg jelenés meg lá-
 gyíthatta volna szívet akár mi más nép-
 nek, és a' leg nagyobb dühösségében is
 engedelmességre hozhatta volna, de a' Pári-
 si lakosoknál már minden emberi érzékeny-
 ség el vólt nyomattattva. A' Testörző kato-
 náknak üldözését, és öldöklését mind tsak
 folytatták Versáliának minden helyein,
 és a' királyi kastélynak ablakjai alatt
 fen szóval kiálták, hogy előbb meg nem
 szünnek, méglen a' Király nekik meg nem
 igéri, hogy vélek egygyütt Párisba fog men-
 ni. Ezen erőszakos tselekedeteknek meg
 gátolásán a' polgári katonaság igen keve-
 set, a' Nemzeti Gyűlés pedig éppen sem-
 mit sem munkálkodott. A' Király látván

magát a' népnek hatalmában lenni, kijött másodszor is az erkélyre, és mindent megígért.

Dél után egy órakor meg indult a' gyűlevész, e' következendő rendben: Előmentek a' meg fogott Testörzök, egy fereg ember öldöklök, és a' párisi polgári katonaságnak egy része, ezek után következtek azon semmire valók, a' kik a' meg öletett Testörzöknek le vágott fejeket, póznára szurván, vivék. Ezeknek közepettén méne egy magas izmos gaz ember, nagy süveggel, és hosszú szakállal, a' ki a' népnek ember vérrel festett oszmány karját mutogatta, és néha, néha azon véres fejszékét, mellyet a' vállán visz vala, fel emelvén, kiálta: „*Lássátok! lássátok! ez a' valóságos Nemzeti hokárda.*“ Ezen gaz ember körül rútt öröm kiáltások között egy fereg fejer nép tántzola.

Ezen minden emberi érzékenységet fel borzasztó látás után, mindjárt nyomba jött a' királyi hintó, mellyben a' két királyi személlyeken kívül, a' korona örd-

bátorságot mutata, melly majd tsak nem természet felet valónak láztattatott. Minden vendég fogadónál meg állott a' gyülelész, és a' királyi vérségnek várakozni kellett, méglen a' nép ivott, és maga tetzése szerént meg nem indúlt. Leg tovább mulatott *Seuresen*, a' hol a' gyilkosok a' le metzett fejeket póznájokrúl le vévén, egy haj fodoritót kinfzeritettek, hogy azoknak hajait fodoritanaá fel; e' meg lévén, ismét póznájokra szúrták, és a' Király hintója előtt vitték.

Hat félelmes órákig ült a' királyi vérség a' hintóba minden mozdulás, minden étel, vagy ital kívánás nélkül, attúl tartván, hogy méreg ne adásék néki. Midőn a' gyülelész *Paffyn* névű helyen által méne, az Aureliánomi Hertzeg magzatjaival együtt tulajdon kastélya előtt való magosabb helyrúl nézte, és kegyetlen öröme vólt a' gyülelésznek látásában.

Ejtzaka érkezett ezen utállatos sereg Párisba a' város háza eleibe. Midőn a' Király hintójából ki szálla, őtt különös

izben kiálták némelly képtelenek: „*A' lámpásra!*“ A' Király hallá ezen irtóztató szökat, reszkete, és tántorgott, midőn a' város házának gráditsain fel méne; de ismét néki bátorodott, és nyugott ortzával ment bé a' tanáts-tartó palotába, a' hol ő néki, és vérségének tronus vala elkészítve.

Itten egynehány ékes beszédek tartattak, melyek ezen állapotban elég nehezen estek. A' Király kérettetett, igérné meg nékik, hogy ennekutánna szüntelen Párisba szándékoskodik lakni, mellyre a' Király álhatatossan felele: „*En nem ellenzem, hogy ha ennekutánna Párisban lakom is, de ezen kérés íránt én meg nem határoztam magamat, és nem akarok valamit meg ígérni, minekelőtte nem tudom, hogy meg tart-hatom é.*“

Végezetre a' királyi vérség félelmének, és szenvedésének leg alább ezen a' napon végben szakadt; mivel a' Thuillerie névű kastélyba meg szállott, mellyben sok esztendőktől fogva senki sem la-

kott, és mind ez ideig a' lakásra el nem vőlt készítve.

Azt is fel kel még jegyeznünk, hogy a' Polgár Tanács azon Affzonyoknak, a' kik Versáliában magokat leg inkább ki mutatták, emlékeztető pénzt, és Nemzeti galandokat osztogattatott ki. A' *Mulet* névű pap, a' ki az említett affzonyoknak a' pántlikákat nyilván által adta, így szólla, ezen alkalmatossággal: „*Vegyétek el a' jutalmat, mellyre a' Haza a' ti erköltszöket, böltsességeket, és Hazátokhoz vonzó szeretetekeket érdemesnek ítélte.*“ Melly nagy ostobaság!

Illy gyalázatos, kegyetlen, és az ő érzékeny szívét repestő módon bántak ezen két napon a' Királyal, a' melly dolognak emlékezete a' Frantziáknak el törölhetetlen gyalázatjokra örökre fen fog maradni. Illy módon bántak XVI. Lajossal, a' ki, valamint IV. Henrik Frantzia ország uralkodói között az Alatta valóit igen szerette, és annak java elő mozdításán buzgón igyekeze, a' ki Szent Lajos

gyanánt erköltsi tisztasággal, és fedhetetlen életének példájával jeleskedett, a' ki a' hívságos, kevély-pompáit az előtte vólt uralkodóknak, a' kik előtt hajdan a' Frantziák mint szolga rabok a' földön tsúfztak, másztak, fére tette; és minden kiítelhető nyájassággal mind ember szerező, 's mint atya mutatta magát az ő népéhez, ő vólt a' legelső, a' ki királyi udvaránál tett szokatlan kémellések, és más bős rendelések által, enyhíteni igyekezett az országnak terhén, melly a' hadakozásokból, 's az előtte valóinak iszonyú pazarlási, és Ministereinek, Fukarainak tetkezések szerént való nyomorgatási miatt származott, a' ki végtére minnekutánna a' Nemzetre minden jó téteményeket, melyek töle ki telhettek, ki árasztott vólna, önként első lépést tett egy erős, és állandó ország rendelésére, 's a' valóságos szabadságnak fenék kö tételére, de mind ezek feledékenységbe mentek a' háláadatlanknál, 's ezekkel vissza éltek, és egy méltóságra, 's gazdagságra ásiszó gonosztévőknek gyalázatos öfzve esküvések ál-

„Sem a' büntetést érdemlő város, sem pediglen a' büntetésre még méltóbb Gyülekezet nem érdemlik, hogy magamat mentegessem; hanem kötelességemnek állítottam lenni, hogy kegyelmed, és azon személyek, mellyek kegyelmeddel hasonlóképpen gondolkodnak, engemet bűnösnek ne tartsanak. Nem kétlem, hogy kegyelmed már olvastatásomat, és a' mit abban mondtam, abból által érthette a' többit is, a' mit el hallgattam. Bizonyomra mondom, az én beteges állapotom lehetetlené tenné, hogy a' Nemzeti Gyűlésnél tovább is eleget tegyek kötelességemnek. De hogy ha ezen állapot engemet nem kényszerített volna is; mindazonáltal örömet felül haladta volna azon irtózásnak el szenvedése, mellyet bennem okozott a' ki ontott vér, a' póznákon hordozott fejek, az öldöklőknek kezeiből nagy nehezen meg menekedett Királyné, a' rab szolgai módra vitetett Király, a' ki a' gyilkosok között Párisba érkezett, és a' ki előtt a' szerentsétlen Testőrzőknek le vágott fejek vitetettek. A' hite szegyet fegyver viselők, az öldöklők a' dühös Kanibálok módjára tántzoló aszszonyok, a' több ízbe hallatott kiáltás: „Min-

den Püspököket a' lámpásra!" Azon időben, midőn a' Király, titkos Tanácsai közül való két Püspökök között egy hintóban ülven a' városba méne; egy puská lövés, melly a' Királyné hintája ellen szemeim láttára történt, a' Bailly Úr, a' ki eztet egy szép napnak nevezte, a' Nemzeti Gyűlés, melly immel ámmal azt végezte: hogy a' Királyt körül venni, a' Gyűlés méltóságához nem illendő dolog! légyen; Mirabó, a' ki minden büntetés nélkül szemtelenül azt mérésfzlette mondani, hogy épen nem szükséges az országnak hajóját mentiben meg tartóztatni; mivel most szerentséssébben folydogál; mint valaha, Barnáve, a' ki vele együtt nevetett, midőn körülöttünk a' vér patakok falytak; a' jámbor Mounier, a' ki tsudálatossan menekedett meg húsz gyilkosoktól, a' kik az ő fejéből egy győzedelemre emlékeztető jellel többet akartak tsinálni. Ezek azok az okok, mellyek engemet esküvésre birtak, hogy többé egy lépest se tegyek, ebbe a' Kanibálok barlangjába; mellyben már elegendő erőm nem volt, a' fen szóval való beszéllésre; mellyben hat héttől fogva, én, Mounier,

Tanátskozást tartotta. A' jámbor indulatú számos Tagoknak távúl léttelek által, annál nagyobb szabadságot nyertek a' többiek, fel tett szándékoknak elérésére. Ezen tzelra Párisban a' Gyűléssel egyetemben minden városi Társaságok munkálkodtak. Ezek között leg inkább ki mutatá magát, az úgy nevezett *Jakobinusok* híres gyűlékezete, melly a' Jakobinusok Templomátúl, mellyben öfzve gyűlni szokott, így nevezetett, és végtére olly hatalmas lett, hogy minden más Társaságokat semmivé tévén, magának a' Nemzeti Gyűlésnek is parantsola.

Azon palotában, mellyben a' Nemzeti Gyűlés tanátskozott, vóltak erkélyek (le néző helyek vagy karok) is, mellyek mindenféle nézőkkel mind szüntelen tömve valának. A' tapsolás, süvöltés, piffzegetés, lábbal való dobolás, 's több e' félek, mellyek által jelentették, hogy nékiek is részek vagyon a' tanátskozásban; 's maga a' Gyűlés Tagjai között való mérgelődő veszekedések, mellyek a' Frantziáknak háborgó, és nyelvcskedő természetivel igen

még egyyeznek, a' vizzonta való szidalmazások, az Elő-ülönnek kiáltása, és tsengetése, a' ki őket ismét le tsendesíteni akarta, és más ehez hasonló környül állások, gyakorta a' Gyülést olly zúrzavarossá tették, hogy nem egy Törvény Szerző Nagyságos Uraságokhoz, hanem halpiatzhoz hasonlítana, a' hol a' hajós legények, és halásznék mérgesen patvarkodnak.

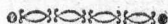
Azomban a' Nemzeti Gyülés Tagjai folytaták az ő munkájokat, a' mi alól volt, azt felül fordították, és ez által az újulások után kapdozó népnek meg tettezték. A' Királyt magárúl ezen vallás tételre kényszeríték, hogy önként jött Párisba, és önként akar ottan maradni; azt is rendelék, hogy ennekutánna a' Király, nem Frantzia ország Királynak, hanem Frantziák Királynak neveztessek. A' fzo ásba vett Tartományok helyet, Frantzia országot nyóltzvanhárom szakaszokra fel osztották. El végezték, hogy a' Nemzeti Gyülés szünet nélkül fen maradjon, és minden két esztendőknék el folyása után új Tagok választassanak, ezen végezés

által minden éftendőben négy milliomra menendő új teher tétetett a' Nemzetre. Ezt a' Törvényt is szabták, hogy minden polgár, a' kinek valami öröksége vagyon, egyfzer'smind katona is légyen, és mind közönségessen vévén, a' Nemzeti Testőrző Sereget, vagy Gárdát ábrázolják. Minden örökségből származott Nemesség, és Meltósági név semmivé tétettek, 's kinek kinek meg vólt tiltva tizímet viselni, és szolgáinak külömbbőztető forma ruhát (Liveriát) adni. Abban is meg egyyeztek, hogy ennekutánna a' Papság kéfz pénzzel fizetessék, 's erre a' végre a' jószágok el vétetessék, és el adattassék, 's azokból lassanként a' Nemzet adóssági ki fizetessék, 's több effélék.

Szent András Havában, a' Nemzeti Gyűlésnek Tagjai abban egyyeztek meg, hogy le tévén az ezüftből tsináltt tzipellő tsatokat, az ország javára azokat által adják. Fel indította ez, a' Párisi lakosokat is, a' hasonló tselekedetre, és a' ki önként nem tselekedte, arra kényszerített. Párisnak útzáin fen 's alá futkoftak

egy Sereg ragadozó zsványok, és mind azoktúl, a' kiket elől találtak, azt kívánták, hogy adják oda az ezüst tsajokat; a' fő rendű Affzonyok pedig arany fülön függőjüket, és nyak szorítójokat, az ország javára, a' ki jó szerrel oda nem adta, a' meg fosztatott. Erőszakosan le szakasztották a' fejer népnek fülön függőjüket, 's minden szánakodás nélkül ki hasították füleiket. A' Tartományokból is nagy számú ezüst tsatok küldettettek. Melly alkalmatossággal (a' mint mondatik) e' következő nevetségre méltó furtsa történet esett: „Burgundiának egy kis várossában nem tehettek több ezüst tsatra szert, mint tizenkét párra. Ezen számot a' Polgári Tanács igen kitsinynek ítélte, 's annakokáért jó somma pénzen ezüst tsatokat tsináltatott. Egy utazó, a' ki épen akkor érkezett oda, midőn már készen voltak, kérdé: Mi végre tsináltattak? Hogy Párisba a' Nemzeti Gyűlésnek küldetteffenek; vala a' felelet. De, úgy mond tovább az utazó) nem lett volna könnyebb a' pénzt oda küldeni? Helyesen

mondja az Úr, felelének amazok, valóban mi a' felől nem gondolkodtunk.

Azomban minden felől látzatósakká lettek az országnak fel bomlásának szomorú következései. Párisba a' nép között való nyomorúság felettébb nagy vala. Dolog nem vólt, és nagy számú betsületes munkások, majd tsak kétségben nem estek, nem tudván, mi tévők legyenek. A' Király dolgozó házakat nyitattott fel, és a' szegények között nagy somma pénzt ki osztatott, a' kenyér dolgában is, a' szükség mind tsak nagyobbodott, és a' Nemzeti Gyűlésnek Tagjai, a' kik épen akkor, midőn a' szükség leg nagyobb vólt, a' Papság Jólzáginak el vevésiben törték a' fejeket, hafznokra fordíták ezt az alkalmatosságot, hogy a' Papságot gyűlölségbe ejthetnék; tehát a' Párisi ostoba népet ezen hazugsággal tsábiták el, mint ha a' Papság a' sütöket pénze által arra vetie vólna, hogy kenyeret ne sütnének, 's erre a' nép úgy neki dühösödött, hogy minden Papokat a' lámpás karóval fenyegetné.

Minden Szentek Havának 21-dikén bérohant a' nép egy ártatlan sütőnek a' házába, 's onnan ki ragadván, el hirtzoló, a' Greve névű piatzra. Ottan ugyan a' polgári katonaság, maga őltalma alá vette; de nem fokára a' dühösködő nép győzedelmeskedet, a' sütőt lámpás karóra akasztotta, és azután fejét vette. Annakutánna tulajdon házához vitetett a' megöletetnek teste, 's által adatott az ő nehézkés feleségének, a' ki eztet látván, elájula. A' feje pedig list mérő fontján meg mérettetett, poznára szurattatott, és győzedelmi módra a' városson fel, 's alá hordoztatott. Midőn a' Király névű palotához a' nép érkeze, meg állapodott, és azon férfiú, a' ki a' fejet hordozta, háromszor hajtotta meg magát a' le vágott fejjel az Aureliánomi Hertzeg ablakai előtt. A' Király, és Királyné pártját fogták a' megöletett sütő öszvegyének, és nevezetes somma pénzt küldének néki.

Egy áldott nap sem múltt el, mellyen új zendülés nem lett volna a' Párisi nép között, azok a' kik magokat tsalárdsággal

tellyesek lévén , a' köznéphez alkalmaz-
tatták, majd azt hirdették, hogy némel-
lyek az ország ellen öfzve esküdtek; majd
más ellen pártról, majd Bertalan a) új éj-
tzakájárúl, és több e' féléről álmadoz-
tak, erre a' végre szolgáltak leg inkább
a' futolog írt elmélkedések, a' minémüek
minden nap százanként jöttek ki Párisban
a' könyvnyomtató sajtóból, és példái va-
lának a' szabad nyelvességnek. A' ha-
mar hívő Párisi nép mind ezeket, mint
annyi igazságokat, úgy tartotta. Ime a'
példa: Azt mondá egy szabó, hogy 'ő reá
ött száz egyenlő színű forma öltözeteknek
készítése vagyon bízva, és már nem kétel-
kedtek az ellen pártról (új revolútziónál).
Némelly tséltsapó tréfából ide, 's tova fut-
kosván, a' házak ajtaját krétával meg je-
gyezte, és már nem vólt valóságossabb
dolog, mint hogy egész Páris várossa fel
fog gyújtatni. Kettős rehdben jártak egész

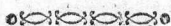
---

a) St. Bertalan napján 1572-dik esztendőben,
Párisban 6000 Hugonotánál több meg ölet-
tettett.

éjtzaka fel, 's alá a' vigyázók, minden házakban gyertya világ vala; félelmekben nem aludtak. De sehol sem ütött ki az ellen való fel zendülés, a' város sem égett el, és a' nagy elméjű Párisiak tsudálkoztak az okos, és a' helyes eszközökön, mellyek által illy nevezetes szándékok kitudódiak, és azoknak végben vitelek meg gátoltattak.

A' Tartományokban is mind tsak uralkodtak a' zenebonák, 1790-dik esztendőnek elein majd tsak nem egész Frantzia országban a' Nemességnek kastélyjaira erő hatalommal ütöttek a' pártosok. Kis Británnia névű Tartományban egyszerre huszonkét kastély gyujtatott fel; más Tartományokban ki rablották, némelly helyeken azoknak örökösit életektől is meg fosztották, és más erőszakot is követtek el. A' nagyobb városokban is pártütések támadtak, tudniillik: Lugdunumba, Burdegálába, Toulonba, Mássiliába, Senlisbe, Korsika szigettjébe, és más helyeken. Mindenütt látzató vólt a' mindent meg emészto Fejedelem nélkül valóság.

A' Frantziáktúl meg szállott új lakó helyeken is iszonyú dolgok történtek Amerikába. Martinika szigettjében 1789-dik esztendőben öszve esküdtek a' fejeér Uraknak meg ölésére a' szeretsen rab szolgák. Ezek ugyan meg győzettettvén engedelmesség alá vétettek, de ismét felzendültek. Szent Domonkos szigettjén a' fejérek, muláták, a) és Szeretsenyek pörlekedésben, és ellenkezésben éltek. Az említett szigetnek Kis-Grave (Petit Grave) névű városában a' Kreolusok b) a' Párisi népet követték. Meg ölék, tudniillik, a' leg főbb Tanátsbéli személlyt, *Ferrand de Baudrieres* Urat, és annak testét győzedelmi módra hordozák a' városnak útzáin.

XVI. Lajos látá az országnak irtóztató
fe' háborodását, és az ő érzékeny szíve

a) Mulátáknak neveztették a' kiknek Attyok, feketék, Anyyok pediglen Indiai születések.

b) Kreulosok az Európaiaknak Ámerikában szü-
letett magzatjai.

majd tsak meg nem repedt bánatjában, 's fel tette magában, hogy még egy nagy bátorságú tselekedetre fog lépni, minden szíveknek egymással való meg egygyeztetése véget. Ez Bajt elő Havának negyedik napján 1790-dik esztendőben történt. Lajos az ő Ministereitül késértettvén meg jelent a' Nemzeti Gyűlésben. Mihelyest a' Gyűlés tartó palotába bé lépett, azonnal közönségessen tapsolván öröm kiáltással meg tölték a' levegőt: „*Sokdíg éljen a' Király!*“ azt kívánták. A' Gyűlésnek Tagjai álva, 's kalapjokat kezekben tartván fogadták a' Királyt. Az Elő-ülőnek karfzékébül Trónus formát tsináltak néki, és azt veres bársonyal, mellyen hímmel varrott arany liliomok valának, bé vonák. Minekutánna a' Király le ült vala, a' Gyűlésnek Elő-ülője jobb, a' Ministerek pedig bal kézre, a' Király mellett meg állapodának, és az öröm kiáltás ismét újra el kezdődött.

E' meg lévén, a' Király fel kele ülő helyébül, és álva le tett kalappal, és nagy méltósággal, melly inkább az ő fze-

méllyéhez, mintsem Felségéhez illendőnek lenni látzatott, egy hofszú, és helyes beszédet tartta, mellyben a' Konstitúciónak (az új rendelkezésnek) törvényeire való határozatlan maga reá állását kinyilatkoztatta, 's megígérte, hogy ő maga is engedelmeskedni fog a' Törvénynek, és azokat maga személye szerént való ellenségeinek fogja tartani, a' kik az új rendelkezésnek ellenségei lesznek. Azon idő alatt, mellyben a' Király a' beszédet fel olvasta, szívében igen meg indúla, és véle egygyütt a' Nemzeti Gyűlés is, és a' nézők. A' beszédnek végezete után minnyájan egy dühösködő tapsolásra, és hangos éljen kiáltásra fakadtak, 's több izben kiáltván: „*Éljen a' Király! sokáig éljen a' Király!*“

Erre, a' Gyűlésnek Elő-ülőjétől tartott beszédnek el végezése után, a' Király ismét el távozott, és az Elő-ülőtl az ajtóig, a' Nemzeti Gyűlésnek tagjaiból rendeltetett követektől pedig egészen a' kastélyba bé kísértetett. A' Királyné éppen a' kastély előtt való magosabb helyen a' korona örökösét kezénél fogva ve-

zeivén járkált vala, és midőn a' Királyt láta, elejbe méne, 's a' Nemzeti Gyűlés Tagjainak mondá: „Az én szándékom is meg egygez a' Király szándékával, és én is tellyes szívemből le kötelezem magamat, azon ígéreteknék meg tartására, mellyeknek tételére a' Királyt kényszerítette Népéhez való szeretete. Látják Kegyelmeitek itten az én fiamat, evvel akarok én szüntelen beszélgetni, az ő leg jobb Attyának erköltseiről, és jó korán azon Törvényeknek meg tartására oktarni, mellyeknek, a' mint reménylem, ő léfzen valahára erős gyámola. “

Mihelyest a' Nemzeti Gyűlésnek palotájából a' Király el távozott, azonnal ezen javallás tételét, hogy a' Gyűlésnek minden Tagjai, és a' Nézők is le köteleznék magokat a' polgári hittel. Az esküvésnek formája e következő vala: „Es, küszöm, hogy a' Nemzethez, a' Törvényhez, és a' Királyhoz hív léfzek, és minden tehetséggemmel igyekezni fogok a' Nemzeti Gyűléstől el végezett, és a' Királytól jóvá hagyott Konstitútziót

„fen tartani. “ Ezt mindjárt mások is követték, 's hasonlóképpen Párisnak minden szakaszi le kötelezték magokat a' polgári hittel.

Ez a' nap nagy örömmel bé töltött mindeneket; estve az egész város meg vala világosítva. Ennekutánna, a' fenn említett Bőjt elő Havának 14 dikén háláadó ünnep tartatott, és a' város ismét igen ékesen meg vala világosítva. Tsak a' város házánál ragyogó világosság többbe kerekedett hufz ezer livránál. Ezen hufzontalan pazarlás abban az időben történt, melyben a' nyomorúság utolsó inségbe hozta a' Párisiakat.

Párisban való lettekor, a' többi között XVI-dik Lajos avval foglalatoskodott, hogy hintójában ülven némellykor ki méne, és a' közönséges rendelkezéseket meg tekintette. Szent György Havában meg vizsgálta a' Királynéval Szent Antal nevű külső városban a' tükör tsináló Műhelyt. Midőn az ottan munkálkodók körülötte tolyongodtak, zsebjében nyúlván, ki húzott

egy tsomó *Assignátót*, a) az az: papiros pénzt, vagy is Bankótzédulát, és a' munkások között ki akarta osztani, de azon szempillantásban ismét vissza tette, Fiaim, (mondá) ti, lokat vesztenétek az *Afsignátán*, 's azon kívül fáradságos idő vesztegetéssel válthatnátok pénzre, menjetek de *Billequier* Úrhoz nevemben, ő tallérokat fog adni néktek.

Midőn a' Király maga kastélyában ismét vissza tére, a' St. Honore névű külső városban lakó nép több izben, és lok ideig kiáltá: „*Sokáig éljen a' Király! Sokáig éljen a' Királyné!*“ Erre azt mondá a' Király: ez még is jó nép, hogy ha az ember látogatására jön! Egy a' Királynénak udvari Dámai közül felelé: igen is demás midőn jön másoknak el vitelére. A' Királyné azonnal ezt adá értésére: az ab-

-
- a) *Assignátának* azért neveztetett, mivel ezen papiros pénznek ki fizetésére a' Papi Rendnek jószágai valának assignálva, vagy is elrendelve.

búl esik, mert akkor másoknak sugállásától vezéreltetik. X

Szent György Havának 7-dikén vette magához leg először XVI. Lajosnak leánya az oltári Szentséget, a' *l'Auxerrois St. Germain templomában*, az előtt való este le borúlt Attyának lábaihoz, és áldást kére tőle. Erre Lajos sűrű könyhúllajtások között, e' következő beszédet tartá ő hozzá: „Kedves Leányom! áldást kértőlem, és én aztat tellyes szívemből adom. Maga tudja nagy vóltát azon dolognak, mellyet végbe vinni szándékozik. Soha se felejtkezzen el arról, a' mivel az Istennek tartozik. Kedves Leányom! a' Hit nagy fundamentominak kelletik az ő maga viselése reguláinak lenni, és mi a' példa adásra nézve még jobban tartozunk a' szerént élni. A' Szent Religió egyedül az, melly szerentsétlen állapotunkban minket vigasztalhat. Édes Leányomnak élete, elégséges a' mi szenvedésünknek érzésére. Mind eddig magával e' felől nem beszéltem, hanem most azt gondolom, hogy szívemnek ő hozzá való hajlandóságát nyilván

ki nyilatkoztathatom. A' mi szerentsétlenségünk nagy, de ez nem annyira szomorít engemet, mint országomnak szerentsétlensége. Az ártatlannak imádsága kedves az Isten előtt; kérje tehát az Istent, mindent tőle ki telhető ajtatóssággal, hogy szakassza végét a' mi szerentsétlenségünknek, és különösen imádkozzék az én népemért, mellynek állapota ismét mondom, felette igen érdekli szívemet. “

Pümköst Havának 29-dik napján ki ada a' Király egy tudósítást, melly által újra ki nyilatkoztatta, hogy ő az új Törvények mellett, mellyeket már egyszer bé vett, híven meg akar maradni.

„Soha sem vólt olly idő, mellyben a' fontos környül állásokra nézve, olly szükséges lett vólna, hogy minden Frantziák egyenlő szándékuak legyenek, és bátorságossan magokat a' törvényhez foglalják, és minden tehetségek szerént az új rendléseknek fen tartását előbb mozdítsák. Én mindent el követtem, hogy az országnak minden Polgáriban ezt a' szándékot fel éb

resztheessem. Én magam adtam példát, a' Nemzet képviselőihez való, és semmiképpen kétségben nem vehető bizodalomra; az én állandó kívánságom vala, mind azt tselekedni, a' mi az én Alatt valóimnak fzerentséjére, és Frantzia országnak boldogságára szolgálhat. Mindazonáltal meg történhetne, hogy a' közönséges jónak el- lensegei által, azon fontos munkákat meg gátoltathatnának, mellyekben a' Nép Jusa- sának meg erősítése, és annak fzerentsé- je el készítése véget velem egyget értvén a' Nemzeti Gyűlés foglalatoskodik. Oh! hogy némellyek a' nép fel lázzasztásában törhetnék fejeket, majd az általunk bé vett, vagy helyen hagyott Nemzeti Gyűlés ren- deléseinek tsalfa ijesztő le rajzolási, és tsalárd magyarázásai által, majd az által, hogy némellyek az én szándékaim felől ké- telkedni bátorzkodnak, melly kételkedés valamint helytelen, úgy még betsület sér- tő is, majd az által, hogy némellyek tu- lajdon hasznokat, a' vagy indulatosságo- kat a' Szent hitnek neve alatt el rejtik. Az illyes büntetést érdemlő ellentállás igen érzékenyen meg fog engemet fzmorítani,

és egyszer'smind tellyes boszönködásra fakasztani. Az én gondomnak állandó tüzéje az, hogy mind aztat, a' mi ehez hasonló semmivé tegyem, a' vagy meg előzem. Még azt se tartottam Atyai gondviseléséhez illetlennek lenni, hogy azon jeleket is meg tiltsam, mellyek visszázkodást, vagy pártosságot jelenthetnének. Ennekokáért kényszerítettem, minnekutánna meg tudtam, hogy az országnak számos helyein, némelly személlyek bátorkodtak olyas kokárdákat (bokrossan kötött pántlikákat) hordozni, mellyek a' Nemzeti kokárdátúl, a' minéműet én magam is hordozok, különböznek, szükségesnek tartottam ennek meg tiltását, mivel ez ilyes különbségnek kedvetlen következései lehetnének. Annakokáért tilalmazom minden hív Alattvalóimnak egész országomban, hogy sehol senki se bátorkodjék a' Nemzeti kokárdán kívül mást viselni. Intem az országnak minden jó polgárit, hogy magokat meg tartóztassák valamint beszédekben úgy írásokban is minden szemre való hányástúl, vagy mások' meg támodásátúl, mellyek másokat boszúságra indítá-

hatnának, az ellenkezéseket ne neveljék, és büntetést érdemlő törvénytelenésekre alkalmazhatóságot ne keressenek. “

L a j o s.

A' Nemzeti Gyűlés azt kívánta a' Királytól, hogy kijelentené, polgári állapotjára, a' vagy esztendőbeli költségeire nézve, mennyire volna magának, és vérségének szüksége; ezt is meg tselekedte Lajos, hogy a' Nemzetnek bizodalját, és szeretetét meg nyerhetné. Jól lehet bizonyos időkben renden kívül való kémelléseket tett ezen Fejedelem uralkodásának eleitől fogva, leg inkább mióta az országban a' revoluczió látzóval vala; még is az ő udvaránál többre méne harminzegy milliónál az esztendőbeli költség. A' nagy lelku Király tudára adta a' Nemzeti Gyűlésnek, hogy huszonöt milliónál nem kíván többet; ez törvényben is ment, 's el végeztetett, hogy a' most mondott sommával, a' következendő Királyoknak is, meg kellett elégedni.

De ez nem vólt elegendő a' Nemzeti Gyűlésnek: azt is kívánta, hogy tudósítsa őtet a' Király, melly kastélyokat, és jószágokat akarná magának meg tartani, hogy a' többieket a' Nemzet hasznára el lehessen adni. A' Király fel jegyzett 18 kastélyt az oda tartozandó térségekkel, mellyek az ő haszon vételére hagyattattának. E' miatt a' Nemzeti Gyűlésnek némelley Tagjai morgolódának, és némelleyek igen sértő jegyzéseket tettek felőle. A' Király eztet meg halván, le mondott szándékárúl, és a' Nemzeti Gyűlésnek e' következő levelet írta; melly XVI. Lajosnak nem maga; hanem országnak hasznára tzelező jeles szándékát világossan előnkben terjeszti.

„Uraim! magok tudják, hogy én csak Kegyelmeteknek többszöri kérésekre határoztam meg magamat polgári állapotomra nézve, és végre a' kastélyok, és jószágok iránt is, mellyeket tudniillik meg tartani nekem tettezenék. Mostanában tudtomra esett, hogy roszra magyaráztatnak az ezek iránt írásban fel tett jegyzések, a' mint azokat

de St. Priest Úr, Kegyelmeteknek által adta. Azt gondolom, hogy nem szükséges még egyszer Kegyelmeteknek mondani, melly kevésre betsülöm én mind azokat, mellyek mulatságomat, vagy engemet illetnek, és melly tsekélységben kerekedik nekem azokat a' közönséges jónak fel áldozni. Örömet le mondok nagy részirül a' fel jegyzett Jószágoknak, jól lehet azok között számossan vagynak, mellyeket én csak a' közjóra nézve akartam meg tartani, vagy azért, hogy Páris várossának kellemetes sétáló helyei meg tartassanak. Tsak e' következő jószágokat kívánom tehát: a' Lupaút, (Louvret) és a' Thuillériét, azon házokkal, mellyek ide tartozandók, és mellyeket az én szokott Párisi lakásom, szolgálatomra szükségessé tette; Versáliát, Fontenebleaut, Compiègnét, St. Cloudot, St. Germaint, és Rambauilletet az oda való jószágokkal, és erdőkkel. Azt is helyesnek fogják találni, hogy a' Pau kastélynak, melly semmi hasznat sem hajt, meg tartása énnékem szükséges. Lehetetlen, hogy a' Bearn lakosok kívánságának eleget ne tegyek, kik azt kívánják, hogy azon kastély, mellyben IV. Henrik

születtetett, mindenkor az ő kezekben ma-
radhasson."

L a j o s.

Szent Jakabb Havának 14-dikén, egy nagy fel árkolt réten, melly Márs mezejének neveztetik, polgári hittel kötelezte magát a' Nemzet a' szövetség oltára előtt. Erre a' végre egy harmincz rendű garáditos kerek Tsarnok (Amphitheatrum) tsináltatott, mellynek hossza négy száz, hatvanött, szélessége pedig két száz, hatvanött ölni vala. Ennek egyyik végén egy gyönyörűséges hármashajlású győzedelmi kapu látzatott, a' másikán pedig egy fából tsináltt bé fedett folyosó, melly a' katonák oskolájához vala ragasztva, a' rétnek közepén pedig a' Hazza oltára.

Egy nappal ez előtt meg muſtrálta a' Király tulajdon ſzemélyében, a' Nemzeti Testörzök', és a' Frantzia Regementek' követjeit, a' kik Frantzia orſzágnak minden részeiből válaſztva valának, ezen alkalmatossággal Lajos egy jeles beſzédet

tarta, melly ezen szókkal végződött: „Mondjátok meg a' ti tizimbora társaitoknak, hogy az ő Királlyok, az ő Attyok, Bátt yok, 's Barátt yok, hogy ő nállok nélkül nem lehet szerentsés, nem lehet másként nevezetes, mint sem az ő ditséretjek által, nem különbben lehet hatalmas, mint az ő szabadságok által, nem különbben gazdag, mint az ő bőldog állapottjuk által, és csak azért szomorkodhatik, hogy ha őket valami szerentsétlenség éri, és nyomorgattja. Adjátok tudtokra ezen szavaimat, a' vagy inkább szívennek érzékenységeit, leg inkább a' szegényeknek, a' kik alatszon szalma kunyhókban laknak, és azon szerentsétleneknek, a' kik a' szegénység menedék helyein óltalmat keresnek. Mondjátok meg nékik, hogy ha én veletek az ő lakásokat meg nem látogathatom, leg alább hajlandóságom, és a' Törvények által, mellyek az erőtlenséket védelmezik, nállok akarok lenni. Mondjátok meg végtérz országomnak különbféle tartományiban, hogy tett fogadásom szerint, vérségemnek Társaságában meg fogom őket látogatni, és eztet mennél előbb a' környül álló dolgok

*meg engedik, annál előbb fog szívem örven-
dezni.*“

Szent Jakab Havának 14-dik napján, reggeli négy órakor a' harmincz rendbe tsinált padokat már el foglalták az emberek, a' kiknek száma, nyóltz óra felé, már fél millióra szaporoda: A' férfiak többnyire egy forma színű ruhába vóltak; az Asszonyok pedig, a' Polgári Tanátsnak parantsolatjára tiszta fejrbe, 's hármasszínű Nemzeti pántlikával fel tzi frázva. Nyóltz óra után eső kezdett esni, 's a' számos gyülelevész által, 's meg által ázott, de nem sokat törődött véle, hanem nevetkezet, és enyelget. Némelly tréfát űzők azt kiáltották: „*Ezek a' csöppek melyek reánk esnek, a' Nemességgel tartóknak könyhullajtási.*“ A' fegyveres polgárok az esőben is az oltár körül tántzoltak.

Kilentz órakor meg indúlt a' Nemzeti nagy Bútsú-járás. Előre méne a' Párisi Testörzö, Nemzeti Lovas Seregnek egy ostállya, dob, és trombita szóval; ez után jövének, a' Párisi választó hata-

lommall bíró Urak ; annakutánna a' Párisi Polgár gyalog katonaságnak egy része hadi mu'sikával, az után a' Polgár Mester Bailly Úr, a' polgári Tanátsal, végtére a' Nemzeti Testőrzőknek, és Frantzia Regementeknek követjei, a' kik az ország-
nak nyoltzvanhárom szakasziból küldet-
tek, és ugyan annyi zászlókat vittek. Eze-
ket nyomba követték két Bataliók, mel-
lyeknek egyike tiz, és tizennégy eszten-
dők között lévő négy száz gyermekekből;
a' másika pedig hetven, és több esztendő
vénekből álla. Midőn ezek XV. Lajosnak
piatzára érkeztek, elejbe mentek a' Nem-
zeti Gyűlésnek Tagjai fekete ruhában, a'
kiket az ő Elő-ülőjük *de Bonnay* Úr ve-
zetett vala. A' fel fegyverkezett Polgár-
ság két részre válakozván, a' Nemzeti
Gyűlés Tagjait közepett vette, és úgy
ment ezen gyűlevész nép, melly öttven
ezer emberből álla, egélz a' Mária meze-
jéig, a' hová tizenkét órákor érkezett, és
az ágyúknak dörgése, 's fél millió ember-
nek öröm kiáltási között fogadtatott

A' Nemzeti Gyűlésnek Tagjai, a' város Tanácsa, és a' választó hatalommal bíró Urak, a' nékik el rendelt helyekre, a' folyósokra mentek. A' fegyveres Polgárság rendben álván a' Márs mezejének kerületet, az óltárnak által ellenében való két oldalt pedig a' gyermekeknek, és véneknek Bataliói el foglalták, az oltár körül állottak, a' Tartományoknak követjei, az oltárnak garáditsain a' hadi mű'sikások.

Ez alatt ugyan oda meg indúla a' Király is Thuilleréből, vérségével egygyütt, a' Ministerektől kísértettvén. Abba a' hintóba üle, melly máskor tsak a' koronázásnak idején vétetett elő. Midön a' folyósóra érkezett, nagy öröm kiáltással vétetett, nem különbben a' Királyné is, a' ki két szülőitjeit kezeknél fogva vezetvén bé méne. A' ruhája ugyan nem pompás, de hozzá igen illő vala, és kellemetesebbé tette az ő szépségét. A' Nemzeti Gyűlés Elő-ülőjének baljára üle a' Király, ennek háta megé pedig a' Királyné, és Monsieur, a' Királynak öregebbik öttse.

A' szövetség oltárán, az Autumi Püspök dél-esti négy órakor monda Szent Misé, melly alatt hatvan áldozó Papok szolgáltak, a' kik Párisnak hatvan szakaszt ábrázolák. A' Mise alatt nyolcvanhárom záfzlók szenteltettek fel.

A' Szent Mise után, La Fayette, a' fegyveres Polgárság' nevében, magát hit-tel le kötelezte, mellyet az egész fegyveres nép utánna monda. Erre meg esküde a' Nemzeti Gyűlésnek Elő-ülője, és ő utánna ugyan ezen Gyűlésnek Tagjai. Minden illyes esküvések között dörögtek az Agyúk, hangzott a' Mu'sika, és hallott a' közönséges öröm kiáltás.

Végre fel kele ülő székéről a' Király, és egynéhány lépésnyivel előbb menvén, fel olvasá e' következő esküvést: „*Én Frantziáknak Királlya, esküszöm a' Nemzetnek, hogy az egész hatalmomat, melly nékem, a' Törvény, és az országnak rendelkezése által adatott, az új Törvénynek fen tartására fogom fordítani, és az igazságnak ki szolgáltatására vigyázni.*“ Minek-

mustrálta La Fayette, a' Frantzia fel fegyverkezett Polgárok' követjeit, a' Márs mezein, igen nagy számú Nézőknek jelenlétekben. A' mustra után körül vették La Fayettét a' polgári katonák, és sorra tántzolának. Minekutánna a' követek az ő Tartományikban vißza tértek volna, végre nyugalom lett Párisban is, és a' Polgárok ismét magok dolgokhoz láttak, melyeket nem kevés kárjokkal, tizennégy napnál tovább el mulattak, a' Nemzeti ünneplés, és ahoz való készületek által.

Ezen Nemzeti ünneplés, ugyan ezen a' napon, Frantzia ország' minden Tartományinak lakossaitól hol nagyobb; hol kisebb pompával tartatott, és a' rendeltetett, hogy minden esztendőben gyakoroltassék. Gondjok vólt arra is, hogy bizonyos időkben a' nép előtt, olly néző játékok tétetnének, melyek a' fel zendülésnek tárgyait illelnék; hogy az illyes polgári búcsú járás által a' nép szüntelen való szédelgésben meg maradván, a' nyomorúságot, melly minden helyeken látzató vala, el felejtse. A' párisi polgár Ta-

náts, a' mint némellyek mondják, a' felzendülésnek eleitől fogva, a' nép ünneplésire, város világosítására, és több e' félekre, iszonyú nagy sommát, tudniillik nyolczvan millió livrát el fetsékelt.

Rövideden szólván, a' felzendülés igen nagy somma pénzbe kerekedett, és meg fosztotta az országot nagy számú haltnos, és munkálkodó emberektől. Némellyeknek számvetése, hogy ha helyes; az új rendelések szerént, két száz, húsz ezer Polgároknál többen foglalatoskodnak most Frantzia országban az igazságnak ki szolgáltatásával, és ezen férfiaknak fizetések negyven két milliónál többre mégyen. Ezen terhet egyedül az ország viseli; mert a' Nemzeti Gyűlés azt végezte, hogy az igazságnak ki szolgáltatása ennekutánna pénzbe ne kerüljön, az az: a' perlekedő felek az ítélő széknél semmit se fizessenek, hanem e' helyet ezen nagy költséget ki ki fizesse, akár folytat pert, akár nem. Ez által a' per folytatásra való vágyódás, melly igen nevededik, világos. Az egész országban, hét száz, harmintz ezernél többre mégyen most a' száma a' polgári Tanátsbé-

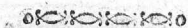
lieknek, a' kiket a' város lakosi tartoznak fizetni. A' polgári katonaság eleinten mint egy két millióra ment, a' polgári katonáknak, egymást fel váltván, minden nap írá'sára kellett menni. A' Párisi polgári katonaság 1790-dik esztendőben, négy hólnapok alatt az országnak, két millió, 's hetvenhat ezer livrájában került; a' Nemzeti Gyűlés, minden aprólékos költségivel vévén esztendőnként, tizenkét millió méne.

A' költségek mind tsak szaporodtak, a' jövedelmek pedig fogytak, mert az Adók igen rendetlenül fizetődtek: mivel a' szabadság még sértésének tartották a' lakosok a' fizetést, és erő hatalommal őket arra kényszeríteni, annak módja szerént nem is lehetet; mert a' kiknek fizetni kellett volna, az új rendelések szerént, azok is fegyver viselő zeméllyek valának. A' Nemzeti Gyűlés, melly jelesbben a' végre hivatott öfve, hogy az országnak rendtelenségben keveredet jövedelmit helyre állítsa, mind tsak abba törte a' fejét, hogyan kellessék ennekutánna gazdálkodni,

és az alatt el tékozlá az országnak kintseit.

Ezen fontos állapotot, vóltaképpen a' Nemzeti Gyűlés elejbe terjesztette Neker Úr, de semmi haszonnal. Reá únván tehát haszontalan igyekezetére, le mondott Tifztségérül. A' Nemzeti Gyűlés, ki nevetvén ötöt, helybe hagyta Tifztsége le tételét, és a' nép, melly ennek előtte Neker mint egy Isten gyanánt imádott, 's a' kinek távol léte miatt, a' fel zendülés el kezdődött, a' kinek vissza jövele napját, mint egy győzedelmi napot, ünnepelt, ezen álhatalan, és magával mindenkor ellenkezésben élő nép, örvendeze az ő el menetelén, 's jól lehet a' Királytól, a' Nemzeti Gyűléstől, és a' Párisi Polgár Tanátstól szabad menedék levele vala, még is utazásában meg fogadtatott, és mind addig fogságban tartatott, méglen a' Nemzeti Gyűléstől parantsolat nem érkezett, hogy engednék ötöt tovább utazni. Végtére Besoulba, nem sokba múlt, hogy a' néptől fel nem akasztatott.

Nekker el menetele után, az ország³ kintsviselésének gondját a' Nemzeti Gyűlés vállalta magára, és papirossal fizete. Készítetett tudniillik felette nagy számú Assignátákat, mellyeknek bé váltására el valának rendelve a' Papoktól el vett jószágok, hogy ezek, a' mint csak ritkúló kész pénz helyet szolgálnának. Ezeknek hitelességek fen tartására a' rendeltetett, hogy a' Papok jószáginak vevésekor a' kész pénz el ne vétessék; hanem csak az Assignáták, mellyek ezen mód fzerént bé vétettvén, tűzbe vetessenek. Melly igen meg tsalatkozott a' Nemzeti Gyűlés az Assignáták felől vólt reménységében tudva vagyon.

A' Nemzeti Gyűlés leg inkább abban meflerkedett, hogy a' Királynak hatalmát egy más után meg tsonkítaná, és aztat magának tulajdonítaná. Meg fosztá tehát ötöt a' hadat indító, és békességet kötő hatalomtól; 's azt is rendelé, hogy a' Nemzeti Gyűlésnek engedelme nélkül, hűsz mért földnél tovább Páristól ne meheffen; el ragadá tőle a' leg szebb királyi fő just

melly szerént a' halálra ítélteknek meg-
kegyelmezhetett, 's több e' félét. Kén-
szeríté ötöt Ministereinek el botsájtására,
és azok helyibe másoknak fel vételére,
és úgy tekinté ötöt, mint az országnak
első Tisztviselőjét.

A' többi között az a' Törvény adat-
tatott ki, hogy minden Pap kötelezze le
magát a' Polgári hittel. Ezen Törvény
íffzonyú nagy zenebonát okoz a' ország-
ban: mivel nagy része a' Papságnak nem
akart meg esküdni, és vagy ki mentt az
országból, vagy pediglen a' nép minden
helyeken igen irgalmatlanúl bánt véle. Egy
része a' lakosoknak nem mentt az ollyas
Isteni szolgálatra, mellyet a' meg esküdt
Papok tartottak. A' kik vagyonikat el
adhatták, mind pénzé tették, és avval el
menvén, más országokba vették magokat,
és így Frantzia országnak szüksége mind
tsak nagyobbodott.

A' Királynak két életemes Nénnyei,
XV. Lajosnak Leányai sem akarták az
új rendelés szerént való Papoknál az ő

Isteni szolgálatjokat végbe vinni; ezen okból, az országból való ki költözésre, és Rómában való el menésre menedék levelet kérének a' Párisi Polgár Tanátsból. Ezen utazással valóban, nem sokat gondoltak; de a' Jakobinusok örömet kaptak ezen az alkalmatosságon is, hogy a' népet fel lázzaszthassák, az öldöklésre, 's rablásra ingerelhessék, azt hirdették tehát, hogy ezen utazás alatt az öszve esküvésnek, és ellent pártosságnak mivolta vágyon el rejtve. Erre egész Páris, és a' körül fekvő helyek fel háborodtak, a' Polgár Mester, egynehány Tanátsbéliekkel a' Királyhoz méne, és elejbe terjeszté a' dolognak mivóltát arra a' végre, hogy gátolná meg ezt az utazást. A' Király ezt adá feleletül: „*Az ember jussának ki hirdetése, és az ország' törvénye meg engedik minden hivatal nélkül való személyeknek az utazást, és tulajdon akarattjuk szerint az országnak el hagyását; mivel tehát az én Nénéim az ország Polgárnéi, ő nekik is hasonló jussoknak kell lenni, mint a' többi Frantzia Polgárnéknak.*“

Már tehát a' Hertzegnéknek útazások, az országot illető fontosabb dologá változott. A' Nemzeti Gyűléshez, és a' Királyhoz Deputátziók küldettek. A' Király meg marada a' tett magyarázása mellett, és a' Hertzegnék Bőjt elő Havának 19-dikén 1791-dik esztendőben éjtszakának idein útra indultak. Midőn *Arnay le Duc* névű helységben érkeztek, az oda való Polgári Tanátszúl útjokban meg tartóztatnak. Annakokáért a' Nemzeti Gyűlésnek levelet írának, mellyben a' Gyűlést kérték, hogy engedjék meg nekik kezdett útjokat folytatni.

Ezen levél miatt a' Gyűlésben sokáig tartó, és felettébb való nagy pörlekedés szűrmozott, melynek *de Menou* Úr, ezen mondása által szakasztá végét: „*Európa* (úgymond) *hogy ha meg tudja, tsuddálkozni fog; hogy a' Nemzeti Gyűlés négy óráig vetekedett, két Dámáknak útazása miatt. a' kik Romában inkább akarnak Miséet halgatni; mint Párisba.*“ Abban határozták tehát meg magokat, hogy az egész dolog a' Király tétzésére hagyattassék. A' Ki-

rály azonnal folyó követet küldött Arnay le Duc helységébe avval a' parantsolattal, hogy az ő Nénnyeit engedjék tovább útazni, de az oda való parasztok nem engedelmeskedtek; hanem két követeket küldöttek a' Nemzeti Gyűléshez, és tsak akkor engedék meg, hogy a' Hertzegnék el mehethnének, midőn a' követek az Elölötül nyilván való parantsolatot hoztak.

Azomba a' Jakobinusok nem nyűgödának, hanem a' Párisi népet ezen okból fel lázzasztani igyekeztek, és az Aureliánomi Hertzeg, a' ki Angliából ismét vissza jöve, minden felé hazugságokat hirdetett az ő véle tartó pártosok által, ezek a' többi között azt beszéllék, hogy a' Királynak öregebbik öttse is útra akar indulni, azt is hazudozák, hogy a' Hertzeg Affzonyok, a' korona örökösét, egy kis leány ruhában öltöztetvén, magokkal el vitték, és azon gyermek, a' ki ezen időtől fogva a' Királynéval vagyon, nem a' királyi Hertzegetske, hanem más alattombá bé vitt iffjú. A' leg alább való népnek egy nagy serege, némelly gonofz té-

vöktül vezéreltetvén, bé rohant a' Király önsének kastélyában, hogy a' ki gondolt utazástúl ötlet meg gátolnák, 's ennekutána midön a' Hertzeg hintójában ülvén a' Királyhoz méne, utánna indula a' gyülevész nép, és a' Thuilleriebe is erővel bé akart menni; de az oda jövő polgári katonaság széllyel üzte.

Még nagyobb vólt a' zenebona, azon a' napon, mellyen a' Nemzeti Gyűlésnek végzésébül, a' Királynak szabad akaratjára bizatlatott, a' fenn említett Hertzeg Állzonyoknak el menések. Egy tsomó dühösködő nép, melly halálsznékbül, semmire kellő szolgálókbül, nap számosnékbül, és több e' félékbül álla, iszonyú lármával ment által a' Királynak ablakjai alatt, és azt kívánta, a' Király küldjön parantsolatot a' Hertzegnék után, hogy térjenek vissza. La Fayette el érkeze a' polgári katonaságnak egy részivel, és még ágyúkat is hozza magával. Meg jelent a' Polgár-Mester is, Bailly Úr, de lámpás karóval fenyegette a' gyülevész nép. Ennek utánna Bailly a' Királyhoz méne, 's

előtte egy beszédet tarta, melly által a' Felsőget kérte, hogy tsak kegyessen bányon a' néppel. A' Király azt felelé: „Kivánom, hogy a' kegyességen kívül más mód ne legyen szükséges, de a' kegyesség mellett az állandóság is szükséges; mert végtére meg kell a' népet tanítani, hogyan kellessék a' Törvénynek engedelmeskedni, és hogy magának törvényt ne szabjon.“ Erre a' Király parantsolatot ada La Fayette-nek, hogy széllyefztené el a' gyülevélyz népet, és ez meg is lett.

Mind ezek az esetek, melly igen gyöt-rödték a' Királyt kiki könnyen meg gondolhatja. A' gyakorta való boszkonkodás, gond, és szomorúság, végre erőt vettek XVI. Lajosnak erős természetin. Ehez fzerkészkedett még az is, hogy nem járt, 's kelhetett; mivel Párisban való lakásának időjétül fogva, a' kedve fzerént való vadázással már magát nem múlathatta. Annakokáért veszedelmes hideg lelésben esett, 's e' mellett vért is hántt vala. Az orvosoknak segítségek által ugyan ismét el lábbadott, de tsak arra a' végre, hogy

új, és nagyobb nyomorúságokon menjen által.

1791-dik esztendőben, Szent György Havának 17 dikén el méne a' Király vérségével együtt a' kastélyban való kápolnába, hogy ottan Szent Misét halgasson, melyet az Alamisnára Fő gondot viselő *de Montmorancy* Kárdinálisnak kellet volna mondani, a' ki polgári hittel magát le nem kötelezte. A' Polgári katonaság, melly bent a' kastélyba őrizeten vala, nem akart köteleséginek eleget tenni, az az: a' Király előtt fegyvert emelni; mivel nem az új rendelkezés szerént való papnak Miséjét halgatja. La Fayette, csak nagy nehezen vehette reá, az említett katonaságot, hogy kötelezése szerént tselekedjen. Ezen történet Párisban mindjárt új felzendülést okozta. A' nép lázzafztók, ismét az ő szokásban vett gyalázatos módjokkal éltek, hogy a' királyi vérség ellen a' népet felháboríthassák Tudva vala, hogy a' Király a' következő napon, Páristól egy mértföldnyire, *St. Cloud*-ba fog menni, hogy vérségével együtt Husvét ünnepeit ottan tölthesse, és Sz. gyó-

nását végezhesse. Azt hirdették tehát, hogy ezen utazás, egy alattomba való jeladás az ellen pártülésre, ezen kívül minden féle hazugságokat ki gondolának.

Szent György Havának 18-dikán reggel, a' (Palais royalban) Aureliánomi Hertzegnek épületiben, kezdé magát a' viz fel adni az ugró kutakból, és e' volt a' pénzen fogadott népnek elrendelt jele. Ezen palotának oszlopain, és a' városnak más helyein nyomtatottzédulák valának fel ragasztva, ezen homlok írás alatt: „*A' mezítláros társaságnak végezése, a' Királynak gyónása iránt, Sz. György Havának 17-dik napján 1791. dik esztendőben.*“ Ezen gyalázatos írásban a' Király nyilván vádoltatott, és a' nép a' fel zendülésre ingereltetett.

Tizenegy órakor St.Cloudba el akart indulni a' Király. A' hintók a' kastély előtt állottak, és ő Felségének elkísérésekre La Fayette is egy osztály polgári lovassággal készen vala. Már a' Nép seregeffen öfzve gyülekezett, de egy kevéssé távul állván, tsendességben marada. Hanem midőn a' Király vérségével együtt a' gráditsokon

le jött, és a' kotsiba lépet, a' pártosok Vezérjeitől mihelyest jel adatott, a' nép azonnal minden felől ifzonyú nagy ordítások között oda rohana.

Az egész városban a' pártosok mindjárást fére vereték a' harangokat, és lármát doboltattak. A' minden felől öfvsz faladt népnek száma mind tsak szaporodott; vóltak némellyek, a' kik a' lovaknak zabláit meg ragadák, és azt kiálták, hogy ők a' Királyt útra indulni meg nem engedik. A' Király semmit meg nem rettenván, a' Polgári katonaságnak, melly a' hintót körül fogta, meg parantsolá, hogy útat tsinálnának, de ezen hite szeptek, és el árulók, fegyvereket a' Király ellen fordítván, egyenesen meg mondták, hogy ők tovább utazni nem hagyják.

Erre kiálta nekik La Fayette: „Tehát nem akartok a' Törvénynek, és a' Nemzeti Gyűlés végezésinek engedelmeskedni, mellyek szerént szabad húsz órányira Párisból el távozni a' Királynak? “ — —
Nem! ma nem! vólt a' felelet. Végre a' Párisi Polgár Mester is el érkeze, és a'

népet igen kérte, de mivel minden próbák halzontalanok voltak; a' Királyhoz men-
vén tudtára adá, hogy lehetetlen az útjá-
nak folytatása; mellyre a' Király azt fe-
lelte: „*Ez ugyan tsudálatos dolog vólna,
hogy ha én, a' ki a' Nemzetnek szabadságot
adtam, magam szabad nem vólnék.*“

Azomban a' nép, melly a' hintót kö-
rül vette, igen fzemtelenül viselte magát,
és a' királyi vérség ellen való fenyegeté-
sekre, és gyalázatos beszédekre fakada.
A' Montonorency Kárdinális, és más egy-
nehány fő rendű papi Személlyek, mel-
lyek a' Királynak el kisírói között egy
kolsiban valának, gyalázattal illettettek,
és ki tsúfoltattak, némelly Nemesek erő-
szakkal rántattak le, a' Király hintójába
való hágókrúl, 's egy granatéros olly
fzemtelenségre vetemedett, hogy a' Feje-
delemhez közelítvén, ötet így meg szólí-
taná: „Felséged nem engedelmeskedik a'
Törvénynek, mivel bé fogadja a' maga
kastélyában azokat a' Papokat, a' kik a'
polgári hittel le nem kötelezték magokat,
és meg engedi, hogy azok udvari kápol-

nájában Misét mondhattanak. “ — *Távozzál el* (kiálta a’ Király) *semmire való! ki tett tégedet lelkem esméretének bírójává?*

La Fayette el menvén a’ város házához azt kívánta, hogy a’ nép le tsillapítsa véget a’ hadi törvény a’ városban azonnal ki hirdettessék; de nemmel feleltek néki. A’ helyet; hogy a’ zenebonát indítók ellen kemény, és hathatós rendelkezéseket tett volna a’ Bailly Polgár Mester, az öfzve gyűlt népnek szíveket indító beszédet tartta, melyért ki nevetéssel fizettek néki. A’ Király két óránál tovább marada ezen rettenetes állapotban, melyben a’ leg szemtelenebb, és rongyosabb nép’ gyötrésének tzielja vala. A’ Királyné, a’ ki másként, ha tsak a’ maga élete forgott veszedelemben, nem sokat gyötrődött; hanem bátor, és álhatos vala, a’ szenvedésnek sullyátúl el nyomattatott; mert a’ halált el várni könnyű volt néki; de az illy tetemes gyalázatoknak el szenvedése lehetetlennek láztatott. A’ nagy lelkű Mária Antonia meg gyöztettvén, szívében meg indúla, és keferessen síra.

A' város házáól La Fayette vissza térvén, a' maga méltósága által próbát tett még egyszer a' polgári katonákon, arra akarván őket venni, hogy az öfzve tódúlt népet el szellefztenék, és a' kiralyi vérségnek útazását elől mozdítanák, de ezek nyilván le mondottak az engedelmességről. Ennek utánna meg bosszonkodván közéjek ugratott, de egy valaki a' lovának kantárját meg ragadta; és egymás segítségére siető Adjutánsának a' kardját kezéből ki ütötte. Még a' feje vesztéségével is fenyegették őtet,

A' Király látván, hogy minden igyekezetek haszontalanok vólnának, nagy szóval fel kiálta: „*Tehát nem fog meg engedtettni, hogy útra induljak! Tehát lehetetlen, hogy útazzak! Légyen úgy, meg maradok, mivel nem mehetek.*“ Ennekutánna ki szállott a' hintóból a' szerentsétlen, 's igen meg szomorodott vérsége, és vissza tért a' Thuilleriebe.

Szent György Havának 19-dikén el méne XVI-dik Lajos a' Nemzeti Gyűlésbe és ottan e' következendő beszédet tartá:

„ Uraim! Kegyelmetek közé jövök,
 „ azon bizodalommal, mellyet én Kegyel-
 „ metekhez mindenkor mutattam. Tudva
 „ vagyon Kegyelmeteknél, minémű ellen ál-
 „ lást tettek némellyek St. Cloudba való
 „ útamnak. Én nem akartam ezen erőszak
 „ ellen erőszakkal élni; attúl tartván, hogy
 „ netalántán ártalmára légyen a' fenyíték
 „ a' meg tsalatkozott sokasságnak, melly
 „ azt gondolja, hogy ő a' Törvénynek
 „ hafznára munkálkodik, midön az ellen
 „ vétkezik. De szükséges meg mutatni a'
 „ népnek, hogy én szabad vagyok. Ennél
 „ semmi se lehet a' Ti végzésteknek hely-
 „ ben hagyására, és bé vételére nézve
 „ fontosabb. Ezen nagy indító okból te-
 „ hát Sz. Cloudba való utazó szándékom
 „ mellett maradok. A' Nemzeti Gyűlés
 „ által fogja látni ezen utazásomnak szük-
 „ séges vóltát. Úgy látzik, hogy némel-
 „ lyek ezen hív népnek fel lázzasztására,
 „ mellynek szeretetét én mind azok által,
 „ a' miket az ő kedvéért tselekedtem, gon-
 „ dolom, meg érdemlem; annak fejébe
 „ kétséget vertek, mint ha én nem egye-
 „ nes szívvvel vettem volna fel az új ren-

„ delést. En ennek fen tartására meg es-
„ küdtem, mellynek egy része a' Papi
„ rendnek a' polgárihoz való alkalmaz-
„ tatásában áll: és én minden tehetségem-
„ mel ennek végben vitelét előbb fogom
„ mozdítani. En mostanában újra csak
„ azon szándékaimat említem, mellyeket
„ már olly fok izben a' Nemzeti Gyűlésnek
„ meg mutattam. Tudja a' Gyűlés, hogy
„ az én szándékimnak, és kívánságimnak
„ nints más tzélja, mint a' népnek szeren-
„ tséje, és ezen szerezte egyedül csak a'
„ Törvénynek meg tartásábúl, és mind
„ azokhoz való engedelmességből szár-
„ mazhatik, a' kiket a' Törvény, és az
„ új rendelkezések szerént való méltóság il-
„ lett. “

Minekutánna a' Király ezen beszédjét
el végezte, mind a' Gyűlésnek, mind a'
karban lévő halgatóknak részéről egy kö-
zönséges öröm kiáltás, és tapsolás táma-
dott, melly egy fertály óránál tovább tar-
tott. Azon nép, melly egy nappal ez előtt
az ő tulajdon Királlya ellen igen gyaláza-
tos beszédekre, és fenyegetésekre fakada,

már most a' karbúl meg elégedését leg inkább mutatta.

A' Nemzeti Gyűlésnek akkori Elő ülője, ama' híres *Chabroud*, erre felelő beszédet tartta. A' helyet, hogy a' Királyt bizonyossá tette volna, előbbeni Méltóságának helyre állítása, a' szükséges szabadságnak meg szerzése, és a' zenebonát indítóknak érdemlett büntetésre való húzások felől; avval vigasztalta a' szerentsétlen Fejedelmet, hogy a' szabadságnak előmenetelitül a' terhes nyughatatlanságot lehetetlen el választani. Ugyan illy módon védelmezte ezen *Chabroud* azon ifzonyú tselekedteket is, mellyek 1789-dik esztendőben, Minden Szentek Havának 6 kán végbe vittetek, és közönségeffen a' nép lázzasztók így éltek evvel a' szóval *Szabadság*, hogy minden undokságokat evvel mentegethesenek.

A' Király el menetele után azt végezte a' Gyűlés, hogy mind a' Királynak, mind az Elő-ülőnek beszédje ki nyomtatassék, és Frantzia országnak minden orsz-

tállyaiban el küldetessék, és e' mellett a' dolog meg is maradt. Ezen el halgatása által helyén hagyta a' Gyűlés mind azokat a' rendetlenségeket, mellyeket a' nép Szent György Havának 18-kán el követett, és a' Király fogságában meg marada. A' Páris város' szakaszinak kormányozói még nagyobb szemtelenségre vetemedtek; mert ugyan azon a' napon egy írást adattak bé a' Királynak, mellyben a' népnek felindulását nyilván helyben hagyták, és ezen felül a' Királyt pirongatták, mivel körülötte olly Papok vólnának, a' kik meg nem esküdtek. Mind a' két követ, a' ki az írást által adta, e' mellett olly ortzátlan is vólt, hogy a' Király előtt papirosban takart hajjal, felső kabátban, és saruban bátorzkodott meg jelenni.

Már ezen szempillantástúl fogva, a' Király egész vérségével egygyütt valóságos értelemben vévén, fogoly vala; az ő Méltósága el enyészett: a' nép pedig, mivel az ő rendetlenségeit az ország kormánya mellett ülök jóvá hagyták, mind csak jobban el bizta magát, a' szerentsétlen királyi

Vérséget nyilván ki tsúfolta, és a' dühösködő Jakobinusok is, a' kiknek hatalmok, és közben vetések a' nép előtt naponként gyarapodott, bátorkodtak az ő írásikban a' királyi személlyek ellen igen szemtelen mondásokkal élni. Ezen felettébb szersentseilen, és nagy szánakodásra méltó állapottjában a' Királyt kényszerítették, e' következendő vallás tételre: *Hogy ő szabad, és maga sorsával meg elégedvén, tette szerént áll.* Ezen vallás tétel, minden külső Hatalmasságokhoz el is küldtetett.

Ez időtől fogva, XVI. Lajos, komor kedvű lett, senkivel sem beszélt, és tulajdon vérségéhez sem mutatta magát olyan nyájasnak lenni, mint annak előtte volt. De nem is tsuda, mivel a' fájdalnak, melyek az ő szívet martzongadták, igen nagyok voltak, ezen kívül napról napra szaporodtak. Látá ezen jámbor életű Fejedelem, hogy az ő másként szeretett népének erköltsai igen meg vesztegetődtek; látá, hogy a' Törvény meg vették, minden polgári rendtartások semmivé lesznek, és Frantzia országnak minden Tartomá-

nyai a' pártütésnek ifzonyúságátúl el pufztíttattnak; látá azt is az ember szerető Lajos, miképpen az ennek előtte szelid, és jó erkölcsű Frantziák, a' fel zendülésnek idejétül fogva, a' törvénytelenység, és díztelenység által, vér szomjúhozó seregé változtak. A' mit pedig a' jámbor Lajos leg inkább fajlala, a' Szent Hitnek meg vetése vala, melly Frantzia országban igen el árada, mivel a' Jakobinusok az ő írások, és példájok által a' hitetlenségnek elő mozdításán serényen iparkod ak.

Mind ezek, és a' szünet nélkül való halálos veszedelem, mellyben a' királyi vérség forgott, végtére arra vették a' szereztséllen Királyt, hogy jó barátinak tanátsát követvén, magában fel tenné, hogy vérségével egygyütt Párisbúl el fog távozni, és az országnak határán, egy bátorságos helyre fog menni. Erre a' végre, Alsó-Német országnak határán a' *Montmedy* névű vár vala el jegyezve; a' hol a' *Fouille* Generális seregének kellettett volna a' királyi vérséget őrizni, és az egész országnak ismét rendbe való vitelére, más Deputátusokból álló ország Gyűlését tartani, 's a'

Fejedelem nélkül valóság' ifzonyúságának, melly a' fel zendülésnek idejétől fogva az országban el hatalmazott, végét szakasztani. E' vólt Lajosnak, a' Nemzet mentésére tett utolsó próbája, ennek okáért egy Hirdetvényt hagyta maga után, mellybe Frantzia országnak szörnyű állapotját vóltaképpen le rajzolta.

Ezen fel tett szándéknak végben vitelére, Sz. Iván Havának 20 dika rendeltetett. Estve úgy tétette magát a' Király, mint ha nyugodni menne, és meg parantsolá, hogy ötet más napra kelvén reggeli nyóltz órákor fel költenék. Erre az udvarló szolgák él botsájtattak, és tsak azon hiteles, 's hív szolgáknak adatott tudtokra a' leendő utazás, a' kik a' királyi vérségnek el kísérésére valának rendelve. A' Király, és a' többi királyi vérség ruhájakat meg változtattván, egyenkint a' Thuilleriesből úgy ki menének, hogy senki észre nem vette. Éjfél után egy órákor az el rendelt helyen mind öszve jövének, a' hol már az ő számokra a' kotsik készen valának. Eggyikbe belé üle a' Király, a'

Királyné, a' korona örököse, a' Királynak leánya, és Húga, a' korona örökösinek gondviselőnéje a' *Tourzel* Dáma; a' másodikba a' szolgák, a' kik a' királyi Vérséggel utazának. A' Királyné *Korff* névű Bárónénak neve alatt útaza, és a' Király úgy tétette magát, mintha Komornyikja volna.

Így utazának egész éjtzaka, és a' következendő Szent Iván Havának 21-dikén Szerentséssen mint egy estvéli nyóltz óráig, méglen Kampániának *St. Menchout* névű helységében nem érkeztek. Itten midőn a' lovak változtattnának a' *Drouet* névű Posta-Mester reájok ismért. *Drouet* ugyan el engedé őket menni, de a' kotsisnak alatomba meg parantsolá, hogy kerengő úton vinné őket a' leg közelébb való postára, maga pediglen sebes nyargálva *Varennes*be lovaglott, és tudtára adta a' dolgot az oda való vár kormányozójának, ez tüstént egybe gyűjtötte a' katonákat, és a' polgárokat, 's meg parantsolá, hogy a' körül 's belül fekvő helyeken vernék félre a' harangokat, erre a' nép fok ezerenként öszve futá.

Midőn a' Király Varennesbe érkezett, azonnal egy sereg nép néki esett a' kotsi-jának, és a' Nemzeti Testőrök lövéssel fenyegetődtek, hogy ha magát meg nem adja. Kiki képezheti magának a' királyi személyek' rettegését, a' kik már közel lévén az ő menedék helyekhez, illy véletlenül, és illy fenyegetések között meg fogattattak. A' Királyné nagy félelmében dobogó anyjai szívéhez szorítván a' fiát, és leányát, sűrű könnyhúllajtásokkal áfztatta ortzáját. Azoknak, kik a' kotsit meg tartóztatták, mondá a' Király, hogy ő nem szándékozik az országból ki menni, és azt kívánná, hogy engedjék meg tovább való utazását.

Azomban a' *Lautzun* Regementjéből el érkezett, egy ősztály Huszárság, melyet a' Király védelmezésére a' Bouille Generális küldött. Ezen katonaság ki ragadhatta volna még a' szerentsétlen királyi Vérséget az öszve futott nép seregének kezéből, hogy ha az ember szerető Lajos meg nem gátolta volna: Mert midőn a' Huszárok, már valóban a' nép közé akartak

vágni, azt kiáltá nékik: „*Hadjátok abba! egy könyhúllajtást, 's annál inkább egy tsep vért sem akarok, hogy miattam ki öntessék. Meg adom magamat, vigyetek oda a' hová akartok.*“ Ennekutánna a' királyi vérség Varennesbe valóságos fogságba vételt.

Szent Iván Havának 21 dikén, reggeli kilentz órakor futamodott el a' hír Párisba, a' királyi vérségnek el menetele felől, és mindeneket fel háborított. Minden útzákon lármát doboltak, a' harangokat félre verték, és szüntelen ágyúztak. Mindnyájan fegyvert fogtak, és az országnak minden részeire folyó követeket küldöttek. A' fenn említett hólnapnak 22-dikén estve érkezett meg a' hír Páris városában, a' Király meg fogatása felől, erre a' Nemzeti Gyűlés, azonnal el küldte hármat a' maga Tagjai közzül, tudniillik: *Mauburgot, Pethiont, és Barnavét*, hogy a' Királyt Párisba visszahozná.

A' királyi vérségnek vissza való vitelese, olly sietséggel történe, hogy még az

aluvásra szükséges idő se engedtetett meg neki. Ifzonyú nagy sereg ember, melly az út közben mind tsak szaporodott, kisiré vala ötet. Midőn a' királyi vérséggel *Epernaiba* érkezett a' fokaság, a' Nemzeti Gyűlésnek három Biztossai is éppen oda jöttek, és egész Párisig menének a' fokassággal. 25-dikén *Bondyba*, Páristúl két órányi járó helyre jövének, és ottan ebédelték. Itten a' Királyné egynehányszor elájúlt, mivel tudta, hogy az ő szenvedésének helyétül, Páristúl, már nem messze vagy on. Végre ugyan azon estve el érkezet Párisba a' sereg e' következő rendben.

Elöl méne egy sereg lovasság, ez után La Fayette az alatta való Generálisokkal, ezek után egy Granatéros Batálió, a' Tartományokból vett Nemzeti Testőrök, a' gyermekek, és vének Batáliója, fok dobofokkal, ismét a' Tartományokból szedett, más Nemzeti Testőröknek seregi, egy granatéros Batálió, és lovas osztály, egynehány kisebb szakaszokból való katonasággal; ezeket követé a' nagy számú

gyűlevész nép, melly dárdákkal vala fel fegyverkezve, ennek közepin egy papirosbúl tsinált zászló lobogott, mellyre ezen szavak valának írva: *szabadon élni: vagy meg halni.* Újra sok dobosok, és nagy számú Nemzeti Granatérosok; végre a' kotsik.

Azon hintó előtt, és után, mellyben a' Király üle, tizenkét ágyúk vitetének, a' hintó mellett mind a' két oldalról Nemzeti Testőrök menének le fordított fegyverrel, mint valami temetésnél. A' hintóban jobb kézre XVI. Lajos, Mária Antonia mellett üle, Barnave pedig olly ortzátlan vólt, hogy a' két királyi személyek közé magát bé szerkesztetni bátorkodott. A' Királynak által ellenébe a' királyi Hertzegné XVI. Lajosnak leánya, a' Királynénak által ellenébe Örsébet Hertzegné a' Király húga: a' korona örököse pedig a' hintóba hágón üle. A' hintó meget nyóltz granatérosok állottak, a' bakon pedig, kotsis ruhában, a' Királynak három Testőrzői kötözve valának.

A' második hintóban a' Nemzeti Gyűlésnek két Biztossai, a' Királynak komornyikja *Dumás* Úr, és a' korona örökösének gondviselőnéje *Tourzel* Dáma valának. Ezen hintó után méne egy kotsi, mellyen egynéhány *Varennesi* polgárok ülnek, a' kik a' Királyt meg tartóztatták; és egy más is, mellyen az udvari fejtiselédek valának. Végre egy fedeletlen borostyánágokkal bé bontott kotsi, mellynek egy győzedelmi szekeret kellett volna jelenteni, és azon *Nemzeti Testőrzőtől* vezéreltetett, a' ki a' királyi vérséget *Varennesebül* el menni nem engedé. A' leg utolsó rendben, egy granatéros batálió, és számtalan sok *Nemzeti Testőrzők* menének.

Midőn a' Királynak hintója a' Thuillerie elejbe érkezett, a' számlálhatatlan nép olly ifszonyú nagy lármát indított, és olly dühösködő módra viselte magát, hogy a' Nemzeti Gyűlés Biztossai tsak nagy nehezen menthették meg a' királyi személyeket az erőszakos reá rohanástúl, és alig vihették bé a' kastélyba. Itten úgy bántak vélek, mint valami gonosz tévökkel, egy-

mástúl el választották, és annyira vívék a' kegyetlenséget, hogy a' Királynétül még a' korona örökösét is el ragadák. *Gonosztévők el akarjátok vinni az én gyermekemet!* kiálta az igen üldözött, 's fiát felettébb fzerető anyja, és el ájula; de nem sokat törődtek vele, és olly érzékenytelenek voltak, hogy még tsak orvossággal sem segítették rajta.

Erre a' kastély, mint egy tömlőtz bé zárattatott, minden ajtók, a' kotsi járó kaput ki vévén, kő fallal bé rakattattak, és minden likak, még azon tsatornák is, mellyeken a' rútság ki folyott; bé dugattattak. Ezen bátorságra tzélozó rendelkezéssel, és számos őrizetekkel meg nem elégedvén; midőn a' királyi személyek aludtak, körül vették a' katonák azoknak szobáit, és a' Tisztek az aluvóknak ágyok mellett ültek. Egy a' Tisztek közzül olly ortzátlán vala, hogy éjtzaka a' Királynénak ágya előtt függő kárpitot félre húzván, meg nézte, ottan vagyon é még. A' Királyné, a' kinek az illyes környül állások között kevés álom jöve szemeire, ép-

pen ébren vala, és kiki képezheti magának a' fájdalmat, mellyet Mária Theresiának nagy lelkű leánya ezen illetlenség miatt érze.

A' Királynál szerentséssebb vólt, *Monsieur*; a' Királynak öregbik öltse, a' Provinciái Gróf, a' ki hitves Társával más úton menvén, Frantzia országnak határán által jöve.

Szent Iván Havának 26-dikán a' Nemzeti Gyűlés három Biztosokat küldé a' Királyhoz, arra a' végre; hogy adná tudtára a' Gyűlésnek, minémű okokra nézve ment el Párisból. A' Király szóval következendőképpen válaszott a' Biztosoknak:

„Látom én, Uraim! a' ti reátok bízott követségnek környül állásiból, hogy ti nem ki kérdezés véget jöttetek hozzám. Én mind azonáltal a' Nemzeti Gyűlésnek kívánsága szerént fogok tselekedni; és soha se félek, az én tselekedetemnek indító okait mindeneknek tudtára adni. Az én el menésemnek okai azon még bántások, és fenyegetések, mellyekkel én, és az én

vérségeim Szent György Havának 18-dikán illettettünk. Ezen időtől fogva, különbb-féle írók azon voltak, hogy az én, és vérségeim személlyei ellen, másokat erőszak tételekre birhassanak, és ezen meg sértő tselekedetek mind ez ideig büntetés nélkül maradtak. Ezen időtől fogva azt tartottam, hogy Párisban való maradásom se nem bátorságos, se hozzám nem illeendő: következő képpen az én szándékom a' most nevezett városnak el hagyására tétloza, és mivel nyilván nem lehetett, fel tettem magamban, hogy éjtszakának idején minden pompa nélkül útra fogok indulni. Soha se volt nékem szándékom, az ország-ból ki költözni, és erre a' végre sem a' külö-ső hatalmasságokkal, sem az én rokonyim-mal, se pediglen az országból ki költözött Frantziákkal öszve nem beszéltem. Szándékom valóságának erősítésére meg mutat-hatnám, hogy *Montmedyben*, magamnak és vérségemnek bé fogadásokra szállások valának el készítve. Ezen helyet azért választottam magamnak, mivel meg va-gyon erősítve, és az én vérségeim bátor-ságos helyen lehettek volna benne; más

részre pedig azért, mivel az ország szélein fekszik, és én közelebb lettem volna az ellen állásra, hogy ha valami ellenség bátorzkodott volna némű néműképpen országomban bé ütni: és mind azokra a' helyekre fordíthattam volna magamat, a' hol valami veszedelem magát mutatta volna. Rövideden *Montmedyt* választottam első bátorságos helyemnek, itten mind addig maradtam volna, méglen alkalmasabbnak nem tartottam volna az országomnak más részire menni, melly nékem illendőbbnek lenni látszatott volna. Midőn Páris várossát el hagytam, egy vólt az én indító fő okaim között ez is, hogy meg táfolhassam azt a' mondást, melly azt állította, hogy én szabadságban nem vagyok, és alkalmatosságot adhatott volna a' fel háborodásra. Hogy ha én ki akartam volna az országból költözni, nem adtam volna ki elmenetelemnek napján emlékeztető írásomat; hanem várakoztam volna mind addig, méglen a' határon kívül nem lettem volna. Az én kívánságom vala mindenkor Párisba vissza térni, és ezen értelemben kell venni emlékeztető írásomnak utolsó

mondását, mellyben foglaltatik: *Frantziák, és különösen ti Párisiak, minémű gyönyörűségem fog nékem lenni, hogy ha ismét ti közöttetek fogok mulatni.*“

A' fok visszálkodások után Szent Jakab Havának 15 - dikén el végeztetett a' Nemzeti Gyűlésben, hogy a' *Végre hajtó hatalom*, melly a' Királynak Párisból való el menetelétől fogva, némelly erre a' végre választott személlyeknek kezekben vala, XVI. Lajosnak ismét által adassék. Erre a' királyi vérség újra szabadságba tétetett, az az: a' írá'sálók ki vétettek a' szobájokból; más különbben, valóságosan, mint ennekelötte, fogságban maradtak.

A' Nemzeti Gyűlésnek ezen rendelése, tellyességgel nem tetzett a' Jakobinusok gyülekezetének, melly már akkor abban fáradozott, hogy semmivé légyen a' királyi Méltóság. Ezen gyülekezetnek Tagjai, az ő szokott ördöngi ravalzságokkal mind csak arra tzeloztak, hogy a' népet fel lázaltathassák, és hogy fel tett szándéjkoknak elérésére, a' nép fel zendülésével élhesse-

nek. E' már ki tetzett, Szent Jakab Havának 16-dikán, midőn tudniillik: a' kötött szövetségnek második esztendőbéli ünneplése a' Márs mezein tartatott; mert ezen alkalmatossággal midőn a' Montmorin Minisler az esküvés formájában ezen tzikelyre érkezett: *Az Isten, a' Nemzet, a' Törvény, és a' Király*, a' számlálhatatlan öszve gyűltt nép seregje között, erre a' szóra: a' *Király*, ifszonyú nagy kiáltás kezdődött.

Szent Jakab Havának 17-dikén a' Nemzeti Gyűlés végezése íránt, egy *Ellenmondást* függeszte fel a' Márs mezein a' Jakobinusok társasága, és azt kívánta, hogy a' Párisi Polgárság is írná alá magát. Már korán reggel a' Márs mezein meg jelentek egy Sereg zenebonások, a' kiknek száma óránként szaporoda, hogy a' fen említett gyalázatos írás alá írják neveket. Két jeles polgári személyek, ezen esztelen szándéktúl józan okok által igyekezének a' népet meg tartóztatni, és intették a' sokaságot, hogy meg ne gátolják a' Törvénynek ki szolgáltatását. De azon

szempillantásban nékik estek mind a' két
Polgároknak, a' gonosztévők, és minek
előtte némellyek észbe vették volna, ezen
szerentsétlenek meg fojtattak, és fejek vé-
tetett.

A' városban való fel zendülés, dél után mind csak veszedelmesebbé lett. A' pártosoknak le tsillapítására tehát, a' Párisi osztály kényszerítetett, a' hadi törvényt ki hirdetni. Dél esti hat óra felé el indúla a' Márs mezeire a' Párisi Polgár Mester, a' polgári Tanátsnak több Tisztviselőivel, és a' véres zászlóval, a' Nemzeti Testörzők' egy osztályának, melyet LaFayette vezérelt vala, óltalma alatt. De alig mutatá magát ezen feregetske, azonnal olly sűrőn hagyigálta ellene a' követ, a' fel zendült nép; mintha kő eső esett vólna, és a' véres zászló is sárral bé motskoltatott. A' Nemzeti Testörző sereg kényszerítetett tehát a' tűz adásra, és egy szempillantásban számos férfiak heverték a' magok vérekben, 's illy módon el széllyedet ugyan a' Márs mezein öfzve gyülekezett nép; de annál nagyobb vólt a' fel háborodás a' városba.

A° gyülevélz nép, mint valami eszeveszett, útzákrúl útzákra szaladoza, és bosszút kívánt La Fayetteén, és a° népre lövöldöző Nemzeti Testörzö seregen állani, és tsak éjféel felé lehetett a° zenebonát tellyességgel le nyomni.

Végre, Kis Alfzony Havában, két esztendőbéli munka után, az ezer, két száz Törvény hozók, az új *Konstitútziót*, (rendelést) a° Frantzia szabadságnak katekismussát, mellynek minden részei olly furtsán vagynak öszve foglalva, hogy ha valaki százszor, által meg által olvasná is, még se találna benne valami ollyast, a° mi a° népnek vóltaképpen valóságos hasznót hajthatna; ellenben találatnak ezen Konstitútziónak minden részetskéjében ollyas Törvény szabások, mellyek fenékrül fenékre fel forgatják mind azt, a° mi tsak a° társaságos életben hasznos lehetne. Ezen Konstitútzió, a° mint, egy író mondja, eszelős emberektül fel tétetett, és azért könnyen más eszelősökre talál, a° kik magokat hozzájok adják; de hogy ha az ember józan elmével meg fontolja, el árulja

magát, hogy ő nem a' tapasztalásnak munkája; hanem éretlen gyümöltse az indulatoktól meg győzetett szédelgő fejeknek, melyek az előtők való dolgoknak mivóltával nem gondolván, azon emberek tulajdonságának fundamentomival nem fokat törődtek, a' kik szerentséjeket ő reájok bízta. Ezen Konstitútzio nintsen sem az időhöz, sem a' helyhez, se más környül álló dolgokhoz szabva, és az ő egész izemfény vesztő külsősége magában se nem több, se nem kevesebb, mint a' leg vak merőbb negédességnek ál ortzája, melly a' Haza szeretetinek ruhája alatt magát el rejtven, a' tiszteletre méltó régi királyi trónust fel fordította, hogy annak romlásin magának tulajdont építhessen.

Egyfzer'smind el végeztetett, hogy harmincz esztendőök előtt a' Konstitútzioba femmi változás ne légyen, és hogy a' mostanság élő emberek, az említett időig, az abban foglalt Törvények alá vessék magokat. A' Konstitútzio erősítés véget a' Királynak által adatott, és XVI-dik Lajos helybe is hagyta; mert ugyan is mit tsele-

kedhetett volna más egyebet? el ragadtatván a' meg nem gátolható, semmivel nem gondoló, 's kegyetlenkedő nép dühösségének árvizétül, melly avval fenyegetődött, hogy mind azt, a' mi körülette vagyon az ő örvényiben el fogja temetni.

Szent Mihály Havának 13. dikán a' Konsti útziónak helyben hagyását a' Király írás által tudtára adta a' Nemzeti Gyűlésnek, mellyet inte, hogy minden tehetségit a' királyi hatalommal öszve foglalja, a' Törvénynek való engedelmesség meg szerzésére, a' rendnek helyre hozására, és a' polgároknak egymással való eggyetértésre. „*Mai napon* (úgymond írásának vége felé a' Király) *midőn a' Konstitúzió végben vitetett, a' Fiautzidk, a' kik ugyan azon egy törvény alatt elnek, egyedül azokat tartsdk ellenségeknek, a' kik a' törvényt által lépik. Tsak a' visszálkodás, és a' Fejedelem nélkül valóság a' mi közönséges ellenségeink. En ezeknek ellent fogok állani minden tehetséggemmel. Szükséges, hogy Kegyelmetek, és Kegyelmeteknek után-*

na valói is nékem hathatósan segítsenek; hogy nem akarván a' vélekedéseken való uralkodást, a' törvény hasonlóképen mind azokat hatalma alá vegye, a' kik magokat, az ő tselekedetükre nézve, a' törvény alá adták; hogy azok, a' kik az üldözéstül, és fel zendüléstül tartván, Hazájokat el hagyták, bizonyossá tétessenek, hogy vissza jövelekkor nyugodalmat, és bátorságot fognak lelteni; és hogy minden gyűlölségek semmivé tétessenek, és azon nagy szerentsétlenségek, mellyeket az országoknak nagy meg változási magokkal hoznak, meg enyhítsenek; nem különbben, hogy a' törvény mai nap kezdődvén, tökéletessen végbe vitessék: felejtsük el az el múltakat, és értsünk egyget, hogy a' panaszolkodások, és üldözések, mellyek egyedül az ország' meg változásából származtak, egy közönséges meg békéllés által füstbe mennjenek. En nem csak azokról szóllok, a' kik csak egyedül hozzám való hajlandóságból, arra hagyták magokat vétetni; lehet é ezeket bűnösöknek tartani? A' mi azokat illeti, a' kik az • rendetlen magok viseletek által, mellyek-

ben én személyeket illető bántásokat észre
vehettem, a' törvénynek büntetését magok
nyakokra húzták, ezekre való nézve tudom,
hogy én minden Frantziáknak Királya va-
gyok. "

Szent Mihály Havának 14-dikén, a'
Király minden Miniszerjeivel meg jelent
a' Nemzeti Gyűlésben, és az Elölőnek
jobb keze felől való részre le üle. Az ő
tekintete nyugodalmat, és vidámságot mu-
tata, 's következőképen szólta meg
a' Gyűlést: „En ide jöttem, hogy a' teg-
„nap helyen hagyott Konstitútiót törvé-
„nyessen meg erősítsem. Esküszöm tehát,
„hogy a' Nemzethez, és a' Törvényhez
„hív fogok maradni, és minden hatalmo-
„mat arra intézni, hogy a' Konstitúció
„fen maradjon. Vajha ezen nevezetes idő
„szakasz, a' Frantziák újra való meg egy-
„gyezéseknek idő szakassza lenne, és az or-
„szág szerentséjének, 's nyugodalmának
„záloga! " Ezen beszédet el végezvén,
a' Konstitúció alá maga nevét fel je-
gyezte.

Ez alatt meg jelent a' Királyné is, a' korona örökösit kezínél fogva vezetvén, a' Királyhoz közel lévő szobában. Mind a' két királyi személyek közönséges örömkialtással fogadtattak. Az Elő ülő egy rövid beszédet tartá, mellynek vége lévén, a' Nemzeti Gyűlésnek minden Tagjai a' Királyt el kísérék a' maga kastélyába, a' számtalan népnek szüntelen való kiáltási között, nagy hadi mu'sikának zengése, és az ágyúnak dörgése alatt. Este egész Páris meg vala világosítva.

Az a' nap, mellyen a' Frantzia Konfütützió, a' Királytól jóvá hagyatott, a' többi között a' Tartományok ragadozása által is nevezetessé lett; mellyet a' Római Pápának birodalmában, a' Nemzeti Gyűlés el követett, mivel ezen Gyűlés olly végezést ada ki, melly által *Avenio* várossának a' hozzá tartozandó vidékkel, és a' *Venaisini* Grófságnak Frantzia országgal való egybe foglalása parantsolatott. Egy része tudniillik: ezen Tartományok' lakosinak, a' Frantzia revolúciónak példája által ingereltetvén, az ő Főrvény szerént

való Földes Urátúl , a' Római Pápátúl , erőszakostan el pártúlt, melly alkalmatossággal két száznál több személy lett a' nép feletlébb való dühösségének áldozattjává. *Karpentras* várossának lakosi a' pártosoknak ellent állottak, és így támada a' Polgárok között való hadakozás, melly az ellenkező feleknek olly nagy bosszonkodásával viseltetett, mellyhez hasonlót alig lehet találni a' Történetekben. A' *Sarrians* mellett vólt ütközet után, annyira vetemedtek némelley fene vad emberek, hogy még a' meg öletetett ellenségeknek szíveket is meg sütvén, meg ennék. A' Nemzeti Gyűlés, *Avenioba*, minden Nemzetek Törvénye ellen hadi sereget küldé, melly a' helyet, hogy a' nyugalmat helyre állította volna, maga is ragadozni, és öldökleni segítte. A' Párisi Jakobinusok gyülekezetében ditsérő beszédek nyilván tartattak, az *Aveniobéli* rabló seregnek tiszteletére. *Pethion* *Roberspierre*, és más egyebbek azt vitatták, hogy meg kellene köszönni az *Aveniobéli* Tanácsnak; mivel ezen Tartományok lakosinak a' Revolúció jó téteményét meg szerzék. Végre a' Nemzeti Gyű-

lés azt rendelte, hogy a' Pápának Frantzia országban lévő Tartományai ennek utánna Frantzia országhoz tartozandók, és a' Provintzia névű Tartomány Tisztartóságának egy darabjával, az országnak 84-dik nagyobb szakassza légyenek.

Ezen Tartomány ragadozása vala egy azon utolsó igazságtalanságok között, mellyeket a' Konstitútiót szerző Nemzet Gyűlése el követett, mivel azon idő el közelgete, mellyben egymástúl el kellett néki oszlani, és a' második Gyűlésnek helyet adni. De minekelőtte az ezer, két száz Törvény adók egymástúl el válnának, kemény számot kellett volna nekik adni, az ország jövedelmének gondviseléséről, melyet Nekkernek el menételétül fogva magokhoz vontak, és vóltaképpen tartoztak volna meg mutatni; hová lettek azon igen nagy somma pénzek, mellyeket a' Királytúl; Papságtúl, 's több e' féléktúl el ragadtak. Magok is által látták, a' község' e' féle kivánságának igazságát, 's annakokáért egy számadás formát nyomtatásban ki adtak, de ez a' *Maury* Papnak

mondása szerént, egy valóságos mulatság véget ki gondolt mese vala, és senkit meg nem elégitte. Annakokáért nagy számú nyomtatott tzedulák ragasztottak fel Párisnak minden szegletire, mellyben a' Nemzeti Gyűlést arra serkengették, hogy helyes, és bizonyság írásokkal erősített számadást adjon. A' Maury Pap, és a' Gyűlés Tagjai közzül egynéhányan az utólsóbb tanátskozásban magok is ezt kívánták, 's ebből egy ifzonyú láрма származott, mellynek alkalmatosságával a' Gyűlésnek Tagjai egymást igen illetlen módon szidalmazták. Ennek következése vala, hogy a' Gyűlés minden számadás nélkül el oszlott.

Az utólsó Tanátskozásban jelen vólt maga a' Király is. Ő egy díszes beszédet tartá, mellyben a' többi között a' Nép képviselőinek kötelességeket elejték terjesztette, mellyek szerént tudniillik Tartományokban való vissza menetelekkor kellene nekik viselni magokat. Inté őket, hogy a' Törvénynek valóságos mi vóltát magyarázzák meg az ő polgártársaiknak,

és hogy gerjesszék fel benne, magok példás viseletek által, a' rendtartásnak, és a' Törvényhez való engedelmességnek szeretetét. Végezetre mondá: „Reménlem, hogy *Kegyelmek tulajdonikhoz való visszameneteknek alkalmatosságával, egyene, szándékimnak tolmácsai lesznek polgár társaiknál. Sőt mondják meg Kegyelmek mindnyájoknak, hogy a' Király szüntelen az ő legszívessebb, és leg hívebb barátjok fog lenni, és hogy maga személyére nézve, szükséges dolognak tartja lenni, az Alattvalóitúl szeretettetni, hogy a' Király csak ő velek, és ő általok lehet szerentsés. Az ő szerentséjek' előmozdításának reménysége, fogja az én bátorságomat fen tartani; valamint, hogy ha ezen tzelomat el érhetem, az én leg kellemetesebb ajándékom a' nyugalom fog lenni.*“

Minden Szentek Havának első napján, el kezdék Frantzia országnak ezer, két száz új Törvény adói pályá futásokat. Ezen második Nemzeti Gyűlés; leg inkább az ő tehetetlensége által tette magát nevezetessé. Ez tellyességgel a' Jakobinu-

soktúl, és a' Párisi néptől, ide 's tova, mint egy pórázon hordoztatott, és senki sem engedelmeskedett néki, csak a' szérentsétlen Király, a' ki az ő rabjok vala.

Egy az első tselekedete közzül, melly által minden jámborok előtt magát útállatossá tette: az Avenióbéli rabokkal való bánás vala. Minekutánna, a' mint már említettük, Aveniónak Frantzia országgal való öfzve foglalása, az első Gyűlésnek hatalmas végzése által végbe ment volna; a' Tartományoknak el foglalására a' közel lévő ország szakaizibúl oda fegyveres seregek küldettek. Ez meg lévén az úgy nevezett *Patrióta* (Hazája mellett ki kelő) sereg, fegyverétül meg fosztattván el eresztetett, 's evvel vége szakat a' Revolúciónak. De bezzeg meg nem nyugodott ezen gonosz tévőknek másoké után való vágyódása, és bosszú álló kívánsága, leg inkább az ő vezérjek, ama' híres *Jourdán*, a' ki már ennek előtte a' Párisi ifzonyú felzendülésnek alkalmatosságával, Fejlemettzőnek neve alatt, magát nevezetessé tette; hanem el járták az egész Tartományt ellenség

módjára, fel verték a' Templomokat, öldöklették az embereket, és végbe vittek minden ki gondolható vékeket. Az ő utolsó gyalázatos rablások vala, egy a' bizodalmi hazban tartatott igen nagy ládának elragadása, mellyben az Avenióbéli Érseki Templomnak leg nagyobb drágaságai valának.

Az Avenióbéli lakosok úgy annyira fel háborodtak ezen erőszak tettelek által, hogy Minden Szentek Havának 18-dikán a' szürke Barátoknak Templomában öfzve gyűlvén, a' Községnek Titoknokját, *Lescuyert*, oda hirtzolaák; mivel őtet a' Rablók fő vezérjének tartották. Alig értek vele a' nagy oltár elejbe, azonnal a' Bóldog Affzony képe előtt, késsel által szurkálván, 's kardvágásokkal ki végezték a' világból, hogy ez által, a' mint ők mondanak, az Isten Annyának haragját meg engeszteljék. *Lescuyer* halálának bosszú állására, Jourdan dobos veregetett, és az alatta való fereggel, 's két ágyúkkal a' szürke Barátok kalastroma felé indúlt, a' hol

mindjárt a' nép közé lövöldöztetett, és fokakat le ejtett, ennekutánna egész éjtszaka tartott az öldöklés, és tsak reggel szünt meg. Senkinek sem engedtek meg a' Jourdán tzimborái, a' kisdedek, édes Anyoknak emlőiket szopván által szúráttak, az Asszonyokon, és Leányokon, férjeknek, és Attyoknak szemek láttára erőszak tetetett, és annak utánna valami tagjok meg tsonkítatott, a' nevendékek, és vének, a' kik a' gyilkosok előtt, a' földön heverték, és jajgatva irgalmasságért könyörgöttek, nevetés közbe, karddal által szúráttak, és fokáig tartó kinzások által végeztettek ki e' világból. Ezen iszonyú éjtszakán, olly fok, és nagy gyalázatos tselekedetek vitettek végbe, mellyeknek tsak emlékezetére is az emberi természet borzadzik. Meg zabolásztattak ugyan ezen gonofztévők a' következő napokon, 's minden helyeken fel kerestettek, és Jourdán is a' többiekkel, a' kiket el foghattak, fogságban vettegett; de a' Nemzeti Gyűlés mindeniknek meg engedett, és ismét mind szabadon eresztettek.

Hasonló módon bánt a' Gyűlés a' *Chatoviö* (Chateau vieux) Regimentbéli pártos katonákkal is. Ezek 1790 dik esztendőben, meg támadták az ö Tisztjeiket, azokkal kegyetlen módon bántak, a' Nemzeti Gyűlés rendelkezéseinek nem engedelmeskedtek, és *Nancyban* Lotharingiának fő várossában, egy félelmes polgári háborút okoztak. A' bátor szívű *Bouille* Generális a' zenebonát szerentséssen el fojtotta, és egynéhányat azok közzül, a' kik a' felzendülésnek okai voltak, érdemek szerént, halállal meg büntettezett, 's a' Chatoviö Regimentjébül harmintzkét katonákat a' Gallyákra ílétt. Ezen ítélet az első Nemzeti Gyűléstül jóvá hagyatott; de a' másodiktul a' zenebonának fő indítói a' Gallyákrul el eresztettek, és a' Jakobinusok társasága, melly a' Nancybélivel egyet értvén a' felzendülést leg inkább okozta, a' dolgot annyira vitte, hogy a' zenebonának, harmintzkét indítói, Párisban való bémenetelekkor, még tisztességes, 's pompás módot is tarthattak. Így győzedelmeskedett a' gonofság Franciaországban! E' helyet némelly ártat-

lanok, a' leg kisebb gyanúság mellett is igen kegyetlenül üldöztettek.

Az illyes rendtartások, mellyek a' zenebonának páriját fogták, természet szerint a' zabolátlanságot előre mozdították. Ez ideig hat száznál több kastély számláltatott, melly a' zenebonás seregtől az országnak különbbféle tartományaiban le rontatott; nem vólt vége a' rablásnak, öldöklésnek, és mindenféle gyalázatos tselekedeteknek, úgy annyira: hogy Frantzia országot, melly ennek előtte szépen virágzott, és jó erköltsű vala, ez időben valóságos latrok barlangjának lehetet mondaní. Egész könyveket lehetne az illyes szomorú eseteknek történetiről írni; de mivel ezen munkának nem ez a' tzélja, térjünk vissza XVI. Lajoshoz, és ugyan tsak az ő életének utólsó, és leg szerentséltenebb szakaszához.

XVI. Lajos uralkodásának utólsó efsztendeje az 1792-dik efsztendő vala, hogy ha máskint lehet mondani, hogy még ekkor uralkodott: mivel minden lépésre ví-

gyáztak a' Jakobinusok, a' kiknek akarattjok szerént kellett minden tselekedeteit el rendelni. Senkinek se vólt szabad hozzá közelíteni, tsak a' Jakobinusoknak, a' vagy olyanoknak, a' kik ezekkel egy húr-on pendültek. A' korona öröközinek is nevelőivé Jakobinus vala el rendelve, 's többnyire a' királyi Ministerek arra a' végre mind bé vádoltattak, hogy Tiltségek-ből el botsájtattván, ő helyettek is hasonlóképen Jakobinusok tétessenek. Egy ezek közül vala *Dumourier*, (Dümoriér) a' ki a' külső dolgokra ügyellő Ministerré tétett.

Atallyában már olly hatalmasok valának a' Jakobinusok, hogy minden szándékoknak bé tellyesítésére nem tsak a' Királyt, hanem a' Nemzeti Gyűlést is kényszerítették, és hogy magokat a' több rendbéli emberektől különböztessék, ezen időben veres sapkát viselének.

Az ő leg főbb kívánságok akkor a' hadakozás vala, avval nem gondolván, akár minémű rosz következései lennének

diniai Király ellen is, a' ki nem sokkal ennek előtte maga békesség szerető hajlandóságát tudtokra adta a' Frantziáknak, a' kik ugyan azon időben bé ütének az ő Tartományában Sabaudiába, és ki hírdeték, hogy ezen Tartomány Frantzia országnak tulajdona; és nyóltzvanötödik nagyobb szakaszt tsinálának belőle; jól lehet az ő nyilván ki adott Rendelésekben azt ígérték, hogy ők országokat hódítani nem akarnak.

Midőn a' Német seregek, Frantzia országban szerentsés elő meneteleket tettek, ezen alkalmatosságot magok hasznokra fordították azok, a' kik a' Király vesztét már régen el végezték, hogy tehát a' nép előtt gyűlölségbe ejtsék a' Királyt, mindenféle hazugságokat hírdettek, mellyeket a' könnyen hívő párisi nép, mint valóságokat úgy tekintett. A' többi között azt mondák, hogy a' Király a' hadi seregeket kormányozó vezéreknek mind ollyas parancsolatokat ada, mellyek az ellenség szándékának végbe vitelére szolgáltak; jól lehet a' Király magátúl semmit se tseleked-

hetett: hanem minden parantsolati a' Ministerek' kezein menének által, a' kik a' Konstitúció szerént tselekedetekről számolni tartoztak. Tovább azt mondák, hogy a' Király alattomban egyet ért az ellenséggel, jól lehet semmi olyast nem tselekedhetett, mivel minden felől őrizet alatt volt, és a' kémektől körül véve. Ezen kívül azt is hirdették, hogy a' királyi Vérség alattomba újra el akar szökni, 's e' miatt védelmezte is magát a' Király, a' Párisi Polgár Tanátshoz adott levelében. Végre azt állíták, hogy a' Király az Auszriai Házal tartóktól vagyon környúl véve, és mivel az új királyi Teflörzök gyanúságban estek, azt kívánták, hogy a' Nemzeti Gyűlés adjon ki rajtok. Ezen Teflörzök miatt Szent Iván Havában a' Thuilleriebe különbbféle nép fel zendülések támadtak, mellyeknek alkalmatosságával leg inkább a' fejer nép a' Királynak ablakjai alatt igen illetlenül viselé magát. Ezen kívül a' Nemzeti Gyűlésnek paloján záfzlósan, és zengő mu'sikával által méne mint egy három ezerig való sokaság, melly puskákkal, dárdákkal, és szék-

nát hányszor vas villákkal vala fel segyverkezve. A' semmi tehetségű Gyűlés, a' néptől igen félvén, azonnal azt végezte, hogy a' királyi Testőrzhökön ki kelletik adni. Ennekutánna a' Király a' Nemzeti Testőrzhöktől, és a' Svajtzeroktól őriztetett.

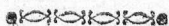
Ezen történetek csak elő járói voltak, a' sokkal nagyobb otsmányságoknak: melyek majd csak nem szüntelen ezen szerentséilen Király életének végezeteig gyakorlattak. Ezen időben a' Nemzeti Gyűlésnek két végezései; helybe hagyás véget a' Király elejbe tetettek. Mellyeknek egyike szerént, minden meg nem esküdt papokat ki kellett volna az országból kergetni; de erre a' kegyetlen Törvényre XVI. Lajosnak emberi szíve meg indúlt, és nem hagyta helyén a' végzést. A' második egy húsz ezer emberből álló sereget illete, melyet a' Tartományokból kellett volna öszve szedni, és ennek Páris körül táborozni; a' Király által látá, hogy ezen tereggel a' Pártosoknak elő járói a' magok Izándékinak elérésére akarnak élni, és hogy ez a' közönséges nyugoda-

lomnak védelmére lehetne, 's ezen okból erre a' végezésre sem állott; hanem inkább azt javasolta, hogy ezen sereg, a' bé hajó ellenségnek meg gátolására fordítsák.

Ezen tselekedete által, éppen nem vétett a' Király a' Konstitúzió ellen; mert a' néki meg engedtetett *Vétó* szerént, hatalmában állott, a' Nemzeti Gyűlésnek rendeléseit bé veani; vagy pediglen helybe nem hagyni. De még is e' lett a' jeladás a' nép ilzonyú fel zendülésére.

Szent Iván Havának 20-dik napján, több mint tizenöt ezerni, minden nemű fegyverekkel fel fegyverkezett, mindenrend, idő, és nemből álló sereg, *S a n t e r r e* serfőzötül vezettetvén megjelent a' Nemzeti Gyűlés előtt. Egyvalaki közölők beszédet tartá, mellyben a' Gyűlésnek elejbe adta, hogy a' Haza veszedelemben forog, és hogy a' szabadság fájának fen tartására vér patakoknak kellenek folyni. Ennek utánna az egész gyűlevész nép más fél órányi idő folvta

alatt által méne a' Gyűlés Palotáján, 's eztet a' Nemzeti Gyűlés, semmit se szólván tsak nézte.

A' dühösködő fokaság a' Thuillerie felé tódult, a' menés közbe szemlátomást nevekede, és egynehány ágyúkra szert is teve. Midőn a' királyi Palotának kapui elejbe érkeztek, eleintén a' strá'sák nékik ellent állottak; de alig tudta meg a' Király, hogy a' Pártosok golyóbitsal töltött ágyúból akarnak a' strá'sálókra tüzelni, azonnal a' vér ontásnak meg gátolása véget meg parantsolá, hogy a' kapuk meg nyitattánának, és az Ifennek hathatós védelme alatt el várta a' még nagyobb szerentsétlenséget.

Azon szempillantásban bé rohantak a' dühösködők, a' királyi palotának minden szobáiban, és iszonyú erőszak tételeket vivének végbe. A' Király szobája elejbe egy ágyút szegesztek, és szobájának ajtaját erőszakossan bé törék. Ezen emberi természetből ki vetközöttek közzül bé rohana egy csoport a' szobába, és egy köz-

zülök a' Királynak esett bajonétjával, de ez a' *Joly* névű pattantyústól a' földre vetetett; egy más pedig, a' ki dárdáját Lajos ellen tartotta, egy Granatéros által meg gátoltatott. Az Isteni mindenhatóság láthatóképpen védelmezé a' Királyt. Egy, az őrzői közzül való Tiszt közelítvén hozzá, 's bátorítá őtet, hogy ne féljen. *A' iámbor férfit, (úgy mond) soha se fél, tapogassa meg Felséget ezt a' szívet, nem dobog.* Ezen ördögös öfzve tódult népnek vakmerősége annyira ment, hogy a' Jakobinusoknak gyalázatos sapkáját is fel tették, a' Királynak fel kenetett Fejére.

Azomba a' nyugodalomnak helyre hozására, a' Nemzeti Gyűléstől egy Deputáció érkeze, melly a' néptől ki nevetetett, némelly Deputátusok nagy nehezen a' Királyhoz tolyongottak, és azt állíták, hogy a' Nemzeti Gyűlés minden módon igyekezni fog, a' Király szabadságának fen tartásán. „*Láttják é' Kegyelmetek, melly szabad vagyok,*“ felele Lajos, midőn a' körülette álló öldöklő népnek gyilkos fegyverére mutata.

Midőn a' Király mind ezen erőszak tetteleknek ki vala téve, a' Királynéra is reá ütött egy tsomó tsúfos nép, melly többnyire Affzonyokból álla. A' gyalázatos beszédek, mellyekre ezen alkalmatossággal a' nép fakada, olly otsmányok voltak, hogy azoknak le írása által a' papiros is bé motskoltattnék. *Aubier* Úr, pártját fogta a' Királynénak, és bátorítá őtet: *Mitől félhetek tovább (úgymond ezen bátor szívű Affzonyság) mint sem hogy megölnek?*

Minekutánna már a' fel zendülés, majd tsak nem tellyességgel le tsendesedett, el jöve a' Párisi Polgár Mester is, ama' híres *Pethion*, a' polgári katonasággal, a' rendnek helyre hozására. A' következendő napon el méne ezen gonosz ember, a' Királyhoz, magát mentetgetni, a' többi között azt mondá: *hogy ha bölts rendelkezései által eleit nem vette volna a' Polgári Tanács, még szomorúabb esetek történhettek volna, nem ugyan a' Királynak személyére nézve; mert a' Király úgy is tudja, hogy az ő személye mindenkor*

tiszteletben tartatik; hanem — — Halgas-
son Kegyelmed, (mondá a' Király) tiszte-
letben tartatik akkor az én személyem; mi-
dön hozzám fegyveres kézzel jönnek, az aj-
tóimon bé rontanak, és Testörzöimen hatal-
maskodnak? A' Tegnap esett, valóságos
gyalázat.

Ugyan ezen Pethion, vitt hírt a' Nemzeti Gyűlésnek is ezen történetről, melyben azt mondá: *Mindenek tsendességben mentek végbe, a' nép semmit el nem követett, a' Királyhoz illendő tisztelet ellen, és leg kissebb rendetlenség se vitetett végbe.* Lehet é ennél valami nagyobb szemtelenség?

Azon otsmányságoknak híre, melyeket Szent Iván Havának 20 dik napján a Párisiak el követtek, Frantzia orfzágnak minden jámbor lakosit bosszú állásra gerjesztette, és a' hadi seregnél olly nagy háborodást okozta, hogy La Fayette, a' ki a' hadakozásnak kezdetétől fogva, a' hadi Seregnek egy részét vezérelte, kényszerített személlye szerént Párisba menni.

Meg jelenvén a' Nemzeti Gyűlés előtt, azt kívánta, hogy parantsolatot adna ki a' Nemzeti Gyűlés, azoknak fel keresésekre, és büntetésekre, a' kik Szent Iván Havának 20-dikán ingerlői, és vezérei voltak a' botrányoztatóknak; és hogy olly rendelkezéseket tenne, mellyek által mind a' Gyűlésnek, mind pediglen a' Királynak Méltósága illendő tekintetben tartattnának. Erre a' végre azt javasolá, hogy a' Jakobinusok társasága egéjzen el oszoljék; mivel a' Királyt üldözi, a' polgárságot kegyetlené teszi, és az ő gyülekezetiükben a' nyilván tartott tanátskozások által az ő Vezéröknek kegyetlen szándékait elegendő módon ki mutatja.

Melly nagy haragra indítá ez, La Fayette ellen a' Jakobinusokat, kiki könnyen meg gondolhatja. A' Jakobinusok mindenképpen azon voltak, hogy ezen Generális kudartzot vallyon, annak okáért azzal vádolták ötöt, hogy hiti szeget, mivel a' Nemzeti Gyűlés engedelme nélkül a' hadi Sereget oda hagyta. Párisból való el menetele után annyira vitték a'

dolgot, hogy egy vád adatott ki La Fayette ellen, a' ki látván az el kerülhetetlen veszedelmet, ki szökött az országból. Így járt ama' férfiú, a' kit olly sokáig a' nép Isten gyanánt tartott.

Azomba La Fayette intése még is annyiból használt, hogy a' Párisi szakasz, Szent Jakab Havának 6-dikán Pethiont Polgár Mesterségéből, és Manuelt, közönséges szószólló tisztségéből le tette; mivel Szent Iván Havának 20-dikán a' felzendülésnek le tsillapítására kötelességek szerint nem iparkodtak. A' Párisi szakasznak ezen végezése, Pethionnak minden követőit meg bosszontotta. Az ő kedves pajtási, a' Párisi dárda hordozók, a' kiknek száma közzel harmincz ezerre ment vala, a' városnak minden útzaiban fel 's alá szaladozának, és sokan közülök, kalapjukon ezen szavakat hordozták: *Pethiont, vagy a' halált*, 's azt kívánták, hogy a' Nemzeti Gyűlés tegye semmivé a' Párisi szakasznak végezését, és ezen Tanátsnak minden Tagjait küldje fogságba Aureliánomba.

Pethionnak a' dolga Szent Jakab Havának 11-dikén a' Nemzei Gyűlésben elővétereti. A' Gyűlés azt válaszolá, hogy ő ezenügynek el végzését a' Királyra bízta, és a' rend ízerént való munkájához foga. De az Erkélyekbűl (karókbűl) le nézők evvel meg nem elégedtek, és egyszerre többen mint ezerezen fel kiáltának; *Hordjátok el magatokat! mennjete el Po — — !* Valóban a' Gyűlének Tagjai mindnyáján fel is állának, és nagy rendetlenségek között ott hagyák az o helyeket, de az Elő ülő meg parantsolá a' írá'sán lévő Tiszteknek, hogy a' zabolátlan sokaságot kényszerítenék a' Gyűlés meg betsüllésére. Erre a' Nemzeti Testőrzők fegyvert fogtak, és a' népet ismét le tsendesítették, ezen alkalmatossággal a' katonák vezére, a' leg inkább ordítót meg ragadván a' fő írá'sa házhoz vltte: vissza jöve a' katona Tisztet, egy a' Nemzeti Gyűlés Tagjai közzűl *Beauvais* (Bové) nevezetű, nyakra valójánál fogva meg ragadván, gyalázatos szavakkal illette, mivel egy Polgárt árestomba vinni bátorzkodott; de *Clere* (a' katona vezér) felelet helyet, betsülettel szólván,

S — — rúgtal! Az ebből származott lármaközönségessé lett, a' dolog a' Törvényadó szék elejbe terjesztetett, és a' Hazának Attyai egy egész estvéli ülések alkalmatosságával ezen hitvánsággal foglalatoskodtak, és végre azt felelék: hogy ők ezen porlekedésben magokat avatni nem akarják. Ez abban az időben történt, midőn a' Német Seregeknek Frantzia országban való bé ütésétől minden felől tartottak, és hogy a' Haza veszedelemben legyen, ki hirdetni szándékoskodtak.

Az alatt a' Király helyén hagyta a' Párisi szakasznak végezését, de a' Nemzeti Gyűlés a' néptől félván, a' következő napon, maga hatalmábúl ismét semmivé tette; jól lehet előbb annak meghatározását a' Királyra bízta. Pehion tehát újra Polgár Mester vala, és szívében a' Király ellen való bosszú állást forralta.

Közelgete már Szent Jakab Havának 14. dike, melly napon a' kötött szövetséget harmadszor kellett ünnepelni, és lé-

lelmes várakozásban valának mindnyájan, mivel attúl tartottak, ne talántán ezen a' napon valami nagy gonofzság végbe vites-
sen. Tudva vala, hogy azon Frigyesek, a' kik Frantzia országnak nyóltzvanhárom
osztállayiból ezen ünneplésre küldettettek,
többnyire mind a' Jakobinusok parantso-
latinak engedelmeskednek. Azon kívül fő-
kan jelen vóltak Párisban azon Istentele-
nek közzül is, a' kik Avenióban az em-
beri természetnek gyalázatjára magokat olly
igen különböztették, és a' kiknek a' Nem-
zeti Gyűlés meg engedett. Ezek között
vala *Jourdan* is, a' ki a' *Santerre* serföző-
nek meg hit barátságában élván, azon ze-
nebonának, melly Szent Iván Havának
20-kán történt, vezére vala.

A' Frigy ünneplése, jól lehet nagy
nyughatatlanságot okozta, még is elég tse-
desen ment végbe, és a' Királynak, ki
vévén azon meg alázó kötelességét, mel-
lyet néki végbe kellett vinni, semmi bán-
tása se lett, mellyet hihető, hogy a' Nem-
zeti Granatérosoknak lehet leg inkább kö-
szönni, mivel ezek előre meg esküdtek,

hogy ezen a' napon minden erőszak tételtül, a' Királyt fogják védelmezni, és már a' menés közben négy szegletű kerítést tsinálván, körül vették.

Minekutánna ezen ünneplés el múla, vissza kellett volna menni a' Frigyeseknek az ő Tartományokban, de ők Párisban meg maradtak; mert ezeknek ottan való léttelekre szükségek volt a' Jakobinusoknak, hogy az ő ifszonyú fel tett szándékjokat végbe vihessék. Már nyilván beszéltettek némellyek a' királyi Méltóságnak el törléséről, XVI-dik Lajosnak bé vádolásáról, és több e' félekül. Egész Szent Jakab Havában, mindenek szünet nélkül való fel zendülésben valának Párisban; és a' királyi Vérség, mellynek szemei előtt mindenek történtek, mindenkor vészedelemben forgott.

Végre Szent Jakab Havának 30-dik napján el érkezének, a' Massiliai Frigyeseknek neve alatt, két ágyúkkal, 500 fogadott gyilkosok, a' kik Párisban való létteknek minden napjait nyughatatlanság-

gal, és kegyetlenséggel bélyegefszték. Ezen fzezpillantástúl fogva, a' Jakobinufók nyilván tanátskoztak társaságokban, a' Királynak le tételérül, és az úzákot tzedulák valóának fel ragasztva, mellyekben azt hírdették, hogy ha XVI. Lajos Kis Affzony Havának 9-keig le nem fog tétetni; 10 kén a' nép erővel bé fog a' Thuilleriebe rontani.

Kis Affzony Havának 9-keig egy nap sem múlt el, mellyen a' pártütésnek jelei nem láztattak vólna. A' Frigyesek, és a' külső városokból való nép, fel fegyverkezve seregeffen el járták az úztákot, és el követtek mindenféle törvénytelenéseket. Ezen gyáva nép, magát Fejedelmi népnek nevezte, és azt mondá: hogy a' Nemzeti Gyűlés tsak ő általa Deputáltatott, 's annak okáért azt kellett néki tselekedni, a' mit ő kíván, és hogy ha a' Király, a' Nemzeti Gyűléstől le nem tétetik, maga a' nép erőszakkal fogja le tenni.

A' fenn említett hólnapnak 9-kén kiki által látta, hogy semmi se bizonyosabb, mint sem hogy a' következendő napon

a' pártosok erőszakosan a' Thuillieriére fognak ütni. Annakokáért éjeli tizenegy órakor egynéhány Batálió Nemzeti Test-őrök, a' királyi kastélyba menének. A' királyi vérség nyughatatlan vólt, le se fe-
kült, egy szobában gyülekezvén egész éj-
szakát ottan töltött.

Tizedikén, reggeli ött órakor aluvó köntösben ki méne a' Király, a' Batáliók. nak meg látogatására. Sok katonáknak ke-
zeit meg fogván mondá: *Barátim! a' ti vé-
gyázatok alatt nyugalomba, vagyok ti kö-
telességteknek eleget fogtok tenni.* Kilentz órakor a' Királynak hírül adák a' pártosoknak közelgelését; annakokáért a' Nemzeti Gyűlésben kívánt vitetni, hogy annak óltalmában adná magát. Erre a' szere-
ntsétlen királyi vérség 500 Svajtzer katonáknak, és ugyan annyi Nemzeti Test-
őröknek óltalma alatt a' Gyűlésben vezetett: oda érkezvén, a' katonaság, ismét az előbbeni állására a' királyi kastélyba viŕtza tére.

Alig érkezének vissza a' katonák, már ottan termett a' dárdát viselőknék, hatvan ezernél többül álló serege, melly a' Massiliabéliektől vezettetett, nagy számú ágyúkkal. A' karussel névű piatz felől próbát tettek a' Thuillériének karuján a' pártosok, és be akartak rontani; mivel tehát az oda el rendelt Nemzeti Testőrök, éppen semmi ellent nem állottak, szolgált nekik a' szerezte, 's bé rohanának a' kastélynak udvarában. Maga a' királyi kastély meg vólt rakva tizenötféle Svajtzerokkal, a' kik mihelyest a' dühösködő fokaságot erővel bé rohanni látták, tüstént a' magok védelmezésekhez fogtak, el 'sütének tizenötféle ágyút, mellyek kárátásával valának meg töltve, és olly keményen puskázának a' pártosokra, hogy mindjárt közölök két százan le estek, és egynehány száz sebet kapott.

Erre a' népnek dühössége, olly ifonyú módon fel gerjede, hogy mint egy tíz minútái idő alatt, a' kastély udvarában, egy tizenkét ágyúból álló batéria, el kélezule, mellyből a' kastélyra, ezer, két

száz lövésnél, többet tettek. A' Svajtzerok pedig mint a' közfalak úgy állának, és a' szörnyű sokaság ellen, oroszlanlyi bátorsággal viaskodának; de mivel őket reménységeken kívül, a' Nemzeti Teförzők nem legítették, tovább való ellen állások haszontalan vala. Az ajtók bé törettettek, és mindjárást nyóliz száznál több Svajtzer le vágattatott, és testeknek darabjai dárdákra szúrattattak. A' Tifzteknék testjekbül a' tífvek, és bélek ki szakasztattak, és hasonlóképpen dárdákra függefztettek. A' Svajtzerok közzül egynehányan a' kastélyhoz közel lévő házakban futának, de a' népnek ördöngös dühösségétül még se menekedhettek meg; mivel a' nép, az említett házakat meg gyűjtá, hogy a' benn lévő Svajtzerok a' tűz által meg emélfztödnének. *Affry* Generális, mint egy száz ötven Svajtzerokkal meg adá magát, bízván a' Frantziák' emberségében; 's ezek szűz anya mezítelen vetköztettek le, és a' község házához illy módon vezettettek, a' hol, a' Generálist ki vétén, majd tsak nem mind meg ölettettek. Mind azok, a' kiknek királyi különbbötzető forma rus

hájok (liveriájok) vala, minden udvari Neme iffjak, inasok, Lajos rendjéből való lovasok, és udvari Tisztek, életjektől meg fosztattván, 's ruhájokat le húzván, meztelen testjek az ablakokból le hányattattak. A' kastélytól fogva, egész az Eliseus mezejeig, holt testekkel rakva volt az út. Még irtóztatóbb volt a' Karussal piatzot látni; mert a' Svajtzereknek ágyúkból, és puskákból volt lövöldözések, a' sűrűen álló nép között. olly nagy kietlen veszélyt okozta, hogy a' vér, patak módra folydogált. Atallyában azoknak a' száma, a' kik ezen a' napon el estek, négy ezernél többre betsültetik.

A' Királynének Affzonyi ékecségei, s' drága gyöngyei, az ezüst edények, házi eszközök, arany, és ezüst pénzecsatskók, assignáták, és más drágaságok, a' Nemzeti Gyűlésbe hurizoltattak, a' többi jószág el lopatott, és egynehány millió árú semmivé rétetett. Végtére a' kastélynak mind a' négy szeglere meg gyújtatott; de a' Nemzeti Testőrök, az el őltásban fáradhatatlanúl foglalatoskodván a' tüzet

még is szerentséssen el nyomták. A' rablók, a' Királynak boros pintzében is bé törtek, és az ottan talált borokat rész szerént meg itták, rész szerént pedig ki eresztették. Ennekutánna a' gaz nép, a' bortúl, és dühösségtül néki gyulladván, mint a' vad állat, úgy szaladoza ide, 's tova Párisba, dárdákon vivén a' meg öletetteknek fejét, a' szíveket, béleket, és más tagjokat. Még a' gyermekek is jádzottak, a' Thuilleriének kerítésiben, a' szerensétlen Svajtzerok' fejével.

Midön ezen az irtóztató napon, az öldöklés, ragadozás, és az el pusztításnak mindenféle nemei, a' még soha nem halott módra Párisban dühösködének, XVI-dik Lajos, vérségével együtt olly állapotban vala, mennél szánakodásra méltóbbat nem gondolhatni. Ezen szerentsétlen Vérség, a' mint mondtuk, a' Nemzeti Gyűlésbe szalada, hogy Frantzia országnak Törvény adói között, bátorságot, és vigasztalást (a' mint gondolta) találhasson; de melly igen meg tsalattkozott! Most már tellyességgel az ötöt üldözö Kegyet

leneknek körmei közé juta, és ki mondhatatlan fájdalemek valának az ő jövődöbéli forsa.

El hallatott az ágyúknak dörgése egész a' Nemzeti Gyűlés palotájába, mellynek ablakjába egynehány golyóbitsok bé is estek. Minden szempillantásban más, más hír érkezett a' pufztítás utállatosságáról, melly el követődött, és a' polgároknak vér ontása felől, melly patak módra folyt. Kiki képezheti magának, melly fájdalmas érzékenységet nyomának ezen irtóztató hírek XVI. Lajosnak igen kegyes, és felettébb ember szerető szívére. A' Nemzeti Gyűlés, melly a' maga mi-vóltát csak a' Királynak köszönhetette, a' nyomorúságnak ezen szempillantásában tartozott volna vigasztaló szavak által balsamot önteni a' szenvedőknek sebjekben: de ezt nem tselekedték az embertelenek; hauem annyira vitték a' kegyetlenséget, hogy még inkább, mint ez előtt gyötrődtek a' szerentsétleneket.

A' Jakobinusok, a' kik ezen irtóztatóságokat, már előbb el készítették, most már az ő ördöngös szándékoknak nagyobb lépéseket tettek. Az ő ingerlésekből, egy számos követség jöve a' Nemzeti Gyűlésnek rostéllya elejbe öldöklő fegyverekkel, mellyeken még akkor is látzatott a' megöletetteknek párlogó vére; ezen követség, igen rettenetes fenyegetések között a' Királynak le tételét kívánta. A' Nemzeti Gyűlés tehát, a' szerentsétlen királyi vérségnek jelen léttében azt végezte: hogy azonban XVI-dik Lajosnak királyi Méltósága függőben maradjon, és az ő következendő sorsának meg határozására egy nemzeti Konvent egybe hivatasson.

Kis Aszony Havának 14-kén, a' királyi vérség, a' *Templom* névű épületbe vitetett, és az oda vivő hosszú úton a' minden felől öfzve tódult gaz népnek leggorombább tsúfoló, 's ki nevető, és szidalmazó beszédeit szenvedni kényszerítetett. Midőn a' *Vendome* névű piatzra érkezett, olly nagy vólt a' tolyongás, hogy a' hintónak épen azon a' helyen kellett meg

állani, a' hol előbb ló háton XIV. Lajosnak ofzlop képe állott vala, de egynehány napok előtt a' Párisiaknak mindene-
ket le rontó dühössége semmivé tette, valamint más Királyok' kép ofzlopait is, mellyek a' mesterségnek éppen annyi emlékeztető jelei valának. A' fzerentsétlen XVI. Lajos ezen ofzlopképeknek darabjait kényszerítetett mostanában szemlélni. a)

Midön a' hintó a' Templom épületéhez érkezett, és a' királyi személlyek ki szállottak, a' Királyné olly erőtlen vala, hogy két személlyeknek kellett ötöt vezetni.

A' Templom, egy régi nagy épület, a' hasonló névű külső városban, régenten

- a) XIV-dik Lajosnak értzből öntetett ofzlop képe 20 láb nyomi, és két újni magosságú vala, és egy öntésből álla, tehát olly remek munka vala, mellynek mássa nem volt. Ezen ofzlop kép Kis Alfzony Havának 10-dikén 1692-dik elztendőben fel emeltetett, és ép-

a' Templáriusok tulajdona vala, azután a' *Malta*i rendnek Tisztartósága; de mivel az első Nemzeti Gyűlés ezen rendnek Frantzia országban volt jószágait el ragadta, ez is a' Nemzet tulajdonává lett. Ezen épület már akkor is, midőn a' királyi vérség belé záratott, kő fallal vala bé kerítve; de ez elégtelennek lenni tartatott, annakokáért a' falak magosabbakra építettek, és a' Templomnak minden egyéb házaktól való el választása véget, a' közel lévő házak is le rontattak, és húsz lábnyi szélességű árok körülleté ásattatott. Bent a' Templom épületiben ötven férfiúból álló stra'sa, és az árok körül minden Párisi batálióból huszonött legény védelmezés, és őrizet képest rendeltetett. Ezen katonákra való vi- gyázat pedig, két buzgó Jakobinusokra, Pehion polgár Mesterre, és Santerre Ser- főzöre bizattatott, mert ez a' Thuillerie ostromlásának alkalmatosságával magát

---

pen száz esztendőök múlva, tudniillik: 1792- ben, hasonlóképpen Kis Arany Havának 10-dik napján le döntetett.

különböztetvén, azonnal a' Párisi Nemzet Gárdának Generális kormányozójává választatott.

Ezen a' kettőn, és a' Párisi Tanáts-
túl rendelt Templom Biztossain kívül,
a' királyi familiának minden emberi társa-
ság meg volt tiltva. A' Király, Királyné, 's
a' korona örököse külön zárattattak, és
csak a' Biztosoknak jelenlétekben szólhat-
tak egymással. A' *Lamballe* Hertzeg Afz-
szony, a' *Tourzel* Dáma, és mind azon ke-
vés számúak, a' kik a' királyi vérséghez
még hívek maradtak, el vitettek, és a' vá-
ros tömlőtziire hányattattak. Midőn a'
Lamballe Hertzeg Afszony a' Királynétől
el bútsúzott, Mária Antonia az ő leg hi-
telesebb barátjától való meg válásra meg
indulván, igen keservesen síra. Midőn
eztet az érzéktelen község gondviselője
Manuel meg tudta, azt mondá: *A' népnek
most nem könyhullajtásra; hanem vérre va-
gyon szüksége.*

Midőn ezen mód szerént a' királyi vér-
ség igen szoros fogságban vala, Párisban

abban foglalatoskodtak a' Jakobinusok, hogy mind azok, a' kik a' királyi Házzal tartanak, és a' kik, az uralkodó félvel nem tartanak, meg fogattassanak. Idetartozának leg inkább a' gazdag, és híres familiák, a' kik avval vádoltattak, hogy *Aristokrázia* módra gondolkoznak, és azok, a' kiknek jószágait ezen alkalmatossággal magokévá tenni igyekeztek; ezeken kívül, azok a' Papok, a' kik nem akartak meg esküdni, a' Svajtzerok, a' kik még a' Thuilleriének meg vételekor el szöktek, az olyanok is, a' kik azért estek gyanúságban, mivel familiájok közül fokban ki költöztek az országból, és több e' félék. Ezen szerentsétlenekkel rövid idő alatt meg teltek a' Párisi számos tömlőtzők.

Ezen raboknak meg ítélésére, egy különös törvényszék is rendeltetett. Egy az első áldozatok között vala *Laporte* Úr, a' Király különös Tárházának vólt ki szolgáltatója. Midőn a' fejvesztő helyre ezen szerentsétlen ki vitetett, egy Asszony, mihelyest őtet meg látá, azonnal el kezdte

jaigatni. Eztet a' nép halván, kérdé, mi okból sirna? Én nékem (úgy mond) számos gyermekeim vagynak, és egynehány esztendőktől fogva azoknak el tartására semmi más jövedelmem nintsen, mint azon esztendőnként járó ajándék pénz, melyet La Porte Úr ad nékem, lehetetlen tehát, hogy az én jó tévőmnek szerentsétlen sorsát száraz szemmel nézhessem. Mivel tehát a' Királlyal tartótól volt fizetése, elegendő oknak tartotta ezt a' nép, hogy halálra kárhoztassa, 's fejét vétette. Egy szép ruhás Afzony a' meg öletettnek fejét fel vévén, avval azon kotsihoz tolyongott, melyben La Porte Úr az ő gyóntató attyával üle, 's azt kérdé La Porte Úrtól, ugyan ismeri é ki nek a' feje légyen? és hozzá tette, hogy minden jó barátival úgy fog történni, La porte Úr, a' főnek látására meg ifzonyodván, a' gyóntató attyához fordúla.

Azomban a' vért szomjúhozó Párisi népnek igen lassan látzatott végben menni a' foglyoknak életektől való meg fofztása. Ez éppen azon idő tája vala, melyben az eggyesült Német Seregek Frantzia

országba mind tsak bellyebb mentek, és Verdünn vára meg vételének a' híre Párisba el futamoda. A' Nemzeti Gyűlés tehát nagy pompával ki hirdettette, hogy a' Haza veszedelemben forog; ezen hír úgy neki bosszontott mindeneket, hogy a' nép számossan fegyvert fogván, az ellenség táborával szembe állani kívánozna. Ezen alkalmatosságot mindjárt magok hafznára fordíták azok, a' kik azon iparkodtak, hogy, a' zenebonának tüzét meg gyújthassák, és Párisban ismét iszonyú öldöklést okozhassanak. Ezen okból a' nép között azt hirdették, hogy ha a' tömlőtzőkben lévő személlyek, a' polgári feregnek el menetele előtt meg nem ölettettnék, attúl lehet tartani, ne talántán akkor, midőn Páris fegyveres nép nélkül léfzen, ki bossájtassanak, és ellen pártot általok szerezzenek. A' könnyen hívő, és már a' vér ontáshoz hozzá szokott nép, erre igen hamar fel buzdúla, és a' zabolátlan fokaság tsak hevenyében fel tette magában, hogy el menetele előtt, maga fog a' raboknak rövid törvényt szolgáltattni, és végekre járni. Ez második

Bertalan éjtzakáját okozza, mellynek emlékezete Frantzia ország' történeteiben ismét ki törülhetetlen gyalázatos motsok fog maradni.

Szent Mihály Havának másodikán, számos polgárok jelenének meg estve, a' Nemzeti Gyűlés roftélya előtt, és hírül adák hogy némellyeknek fel tett szándékjok, az Apátúrságban, és a' többi tömlötzökben lévő raboknak meg ölésére tzeloznak. Tehát a' Izerentsétlenségnek el távoztatására, tizenkét Biztosokat küldé a' Gyűlés a' tömlötzökhöz. Az Apátúrsághoz közelítő Biztosok, már néppel tömve találták az útzákat: haszontalanok valának minden intések, és végre midőn látták, hogy az ő tulajdon életek is veszedelemben forog, ismét vissza térének.

Ennekutánna több nagyobb részekre osztá magát, a' Kanibaloknak serege, mellynek mindenike más, más tömlötz felé méne, hogy az ördöngi szándékát végbe vihesse. A' Kármeliták épületiben voltak bé zárva egynéhány száz meg nem

esküdt papok , a' kik közzül mindiárast két száz hatvannégyen dárdákkal által szú-
rattattak. Ezen szerentsétlenek számában
vóltak az *Arlesi* Érsek, a' *Xaintesi*, *Beau-
vai*, és Szent *Papouli* Püspökök , és több
e' félék. Az Apátúrság tömlöztében a'
Svajtzeroknak egész Stábok meg ölettetett.
Hasonló forsa vólt majd tsak nem mind a'
két nembéli foglyoknak , a' kik a' fenyíték
házban valának. A' közönséges tömlö-
tzökben lévök a' Palotának gráditsai mel-
lett , és a' kik a' város tömlöztiben vól-
tak, a' váltó hídnál meg ölettettek. Egész
száma azoknak , a' kik ezen az íszonyú
éjtzakán életektül meg fosztattak , a' há-
rom ezert, 's ött százat felül haladta.

A' gyilkosok, mind az e' féle öldök-
léseknél, törvényes formájú móddal éltek.
Minden tömlöztzöknél tizenkét , vagy ti-
zenhat személyekbül álló Törvényszéket
rendeltek, a' fogságnak okai felől tett kü-
lönbbféle kérdések után , ezen nép bírái
közzül egy a' rabságban valónak fejére tévén
a' kezét, az oda tódúlt fokaságot kérdez-
te: Gondoljátok é, hogy mi ezen jelen va-

ló személyt, a' mi lelkiünk ismérte fze-
rént el bortsáthatjuk? Ezen szó *el bortsát-*
hatjuk, a' halálra való ítélesnek jele vala.
Hogy ha az öfzve tsödültt fokaság azt
felelte: *igen is*, azonnal dárdákkal által
szúrattatott a' szerentsétlen; hogy ha pe-
dig a' nép azt kiáltotta: *Éljen a' Nemzet!*
a' félelemtől gyötrödött szabadon mehe-
tett. A' meg öletteknek testjek ruhájok-
tól meg fosztattván, mezítelen a' Sekvana
vizébe nagyobb részént vettettek.

A' nép dühösségének szerentsétlen áldo-
zatjai között vólt *Lamballe* Hertzeg Affzony
is, a' Királynénak meg hitt jó barátja, a' kit
más vétekért nem vádolhattak, hanem hogy
ő a' királyi familiához utólsó szempillan-
tásig hív vala. Ez is dárdával szúratta-
tott által, az után feje vétetett, és a' me-
zítelen teste a' városnak útzáin hurtzolta-
tott. Midőn ezen emberi érzékenység nél-
kül valók annak fejével a' Templom épü-
letéhez érkeztek, a' királyi személyeknek
tudokra adatott, hogy magokat készen
tartanak, a' *Lamballe Hertzegné* feje né-
zésére, mellyet ő nekik a' számlálhatatt.

lan nép fog mutatni. A' szegény gyötrődött királyi Vérség, kintelenségbül még ezen tsapást is el lzenvedte.

XVI. Lajos a' nagy lelkü Mártirnak a' fejét, mint valami még bóldogúlnak, nagy indulattal tekintette; de Mária Antoniát ezen irtóztató látás zokogásra indította, és sürü könyhullajtások tsordúltak le ortzáján meg hit kedves barátjának emlékezetére.

Szent Mihály Havának 3-dikán még mind eddig nem hallott új kegyetlenségek vitettek végbe. A' Jakobinusok t. i. fel ingerlették a' népet, hogy azon társaságbélieket, a' kik nem Jakobinusok, azon kívül a' Párisi lakos Svajtzerokat, és az országból ki költözötteknek nemzetségeit mind egyre ölné. Ezen ördögös szándék mindajarást is végben vitetett, és újra fok új áldozatok estek.

A' *du Chevre* Grófné ött magzattal, a' kik közzül a' leg öregebb, még tizenegy esztendő nem vólt, a' *de Baeg* névü

útzában életétől meg fosztatott, és a' testek mindnyájoknak látás véget ki tétettek. Elsőben a' gyermekek annyoknak szemei-láttára meg ölettettek: a' ki majd csak nem természet felett való állandósággal nézte ezen iszonyú látatott. Még ölelé véres fejét a' leg kissébb szülöttjének, és keresztényi vitéz békességes türéssel szenvedő a' maga sorsát. A' kegyetlenek elsőben el vágták néki a' kezeit, 's az után vették fejét.

Ugyan ebben, a' fenn említett útzában lakott, egy meg élemedett, *Aubert* névű Svajtzer, a' ki a' Revolúció előtt az udvarnál szolgálatban vólt. Ez azon tűzbe vettetett, melly a' szomszédban vólt lakos, némelly ki költözötteknek házi esz-közeiből fel gyújtatott. Háromszor szabadtotta ki magát a' nyomorúlt a' tűzből, de mind annyiszor ismét belé vettetett. Végre dárdájokkal által szúrák a' gyilkosok, és azt kérdék, hogy most nem akarná é már a' *ca* írát énekelni, és az Amerikai vad emberek módjára a' tűz körül

tántzolni. [Ezen férfiú mint egy hetven esztendőös vala.

A' *Jakab* névű útzában lakott, egy *Granault* nevezetű fű szerfzám-mal kereskedő, ez is minden tselédjeivel együtt meg öletett, és mivel mind a' két réiz, következendő állapotját előre meg tudta, igyekezett leg alább gyermekeit bátorságos helyre vinni, 's jó barátjához el küldé a' szomszédba; de alig érkeztek oda az ártatlanok, már harmintz, vagy negyven gyermekekből álló Sereg ott termett, ezen gyermekek, magok vallások szerént azon okból menének a' fenn mondott ártatlánok után, hogy az iffiú Ariflokrátáknak nyakokat szegjék. Elsőben a' szolgáló leánynak estek, azután a' fű szerfzám-mal kereskedőnek fiait botjaikkal agyon verték, és penna tsináló késekkel a' nyakokat el metzették. A' meg öletett gyermekek, négy, és hat esztendőök között valának: a' fiatal gyilkosok közzül pedig egy se volt tizenkét esztendőn felül.

Midön ezen gonosz tévők a' háztúl el távoztak, egy sereg Affzony elejbek mé-

ne, és azt kiáltá nékik: *helyessen tseleked-
tettek gyermekek!* Melly gyönyörűség vólt
ezt látni a' szülőknek? hogy az ő gyer-
mekeik már olly korán jó Pátrióták (Haza-
szeretők) az ilyenekbül lehet valamit
várni.

Ennyire el merültt a' nép, a' gonosz-
ságban! Jegyzésre méltó példa ez, melly-
bül meg tetzik, mint fájúlhat el egy jó
erkölcsű Nemzet az emberségtől, és mi-
képpen közelíthet a' kegyetlen vadaknak
állapotjához; hogy ha egyszer a' zabolát-
lanság, és a' Hitnek meg vetése között
el hatalmazott. — De ennyire is kellett
ennek a' Nemzetnek meg vesztegetődni;
minek előtte a' leg gonoffzabb tselekede-
teknek el követésére alkalmas lenne, és
magát az ő tulajdon Királyának, jó té-
vőjének, a' jámbor életű XVI. Lajosnak fe-
jevételével meg fertőztethetné.

Szent Mihály Havának 21-dik napján
el oßzlott a' Nemzeti Gyűlés; mert már
a' Nemzeti Konvent, a' királyi Thuillerie
kastélynak palotájában ößze gyülekeze,

és más büntetést nem lehetett reá vetni, mint a' le tételt, és tsak a' meg lett le tétel után el követett tselekedetek miatt lehetett kérdésre venni. Ezen új Törvény szerént tehát, mellyre a' Frantziák minden alkalmatosságokkal olly pompásan meg esküdtek; XVI. Lajost szabadon kellett volna botsájtani, és annakutánna, mint akár mellyik Frantzia polgárt úgy tekinteni. A' Nemzeti Konventnek némelly jó erkölcsű Tagjai, valóban ezen vélekedést vítták is; de a' többiek, a' kik a' magok akaratiokon kívül más törvényt nem ismértek, és már régtől fogva azon mesterkedtek, a' szerentsétlen Királyt hogyan veszejsék el, azt állították, hogy törvényes pör indítassék ellene, és hogy úgy bánnyanak vele, mint más gonosz tévővel.

Ezen gyalázatos pör XVI. Lajos ellen,
Capet a) Lajos nevezett alatt indítatott,

-
- a) Capet Húgó a' Tizedik században, egy vala a' Frantzia országbeli leg hatalmassabb Urak között, ez, minekutánna a' Károlynak Nemzetsége ki hala, Frantzia Királyságra lépett; de nem a' Bourboniai Házból származott.

és a' teendő vád pontomainak fel jegyzése, a' Konventnek 12 Tagjaira bizattatott, a' melly potomokat, minekutánna a' Konvent helybe hagyott, azt végezte, hogy Lajos a' Nemzeti Konvent rostéllya elejbe idéztelsék, 's ottan adassanak elejbe; hogy feleletét halhassák, és az után ötet meg ítéleshessék.

Karátson Havának 11-dike vólt az a' nap, melly az emberi Nemzetnek Krónikájában emlékezetre méltó, mivel ezen a' napon Frantzia országnak még tsak kevés esztendőkkal ez előtt magán uralkodó Királlya, a' ki szívének jósága, és Alattvalóihoz való szeretete miatt, minden igazság kedvelő emberektől nagyra betsültetett, a' szzerentséilen Revolúciónak következései által annyira meg aláztatott, hogy a' Nemzeti Gyűlés' rostélljánál, az ellene ki gondolt vétkek, és vádok hallása véget meg jelenni, és magát mentegeetni kényszerítettnék, a' hite szegett, és egy részt minden gonofzságokkal tellyes Alattvalói előtt; a' kik bátorkodtak egész *Európa* előtt az Égben kiáltó igazságtalanságnak

példáját az által is adni, hogy az erőszakkal magoknak tulajdonítoat Törvényben, ők magok voltak a' vádolók, és a' bírák.

Mivel pedig még a' tévelygő Alattvalói között is sok kedvelői valának a' Királynak, a' fel zendüléstől tartottak a' Párisiak, és annak meg gátolására, minden ki telhető rendelkezéseket tettek. Nagy számú polgárság fegyverben állta, és minden útzákokban fel's alá járkáltak, a' tizirálók.

A' Király szokás szerént reggel felkelt, a' többi királyi vérséggel fölöstökömozott, és annakutánna a' korona örökösével egyedül marada. Az alatt a' város szakaizának strá'sán álló Tisztje, bé jelentette a' Polgár Mesternek el jövetelét. Ez Dél után egy óra felé érkeze oda, és monda, hogy néki parantsolatja vagyon, a' Királyt a' Gyűlés elejbe vinni, és el kísérni.

Ő Felsége engedelmeskede a' Polgár Mesternek, és ugyan avval, és annak Ti-

toknokjával , hintóban ülven , el méne a' Konventbe , két óra felé érkezett a' hintó a' Gyűlésnek palotájához. A' Párisi Nemzeti Testtörzöknek Generálissa (Santerre serfőző) meg jelenté a' Királynak el érkezését; a' ki is az Elő ülőnek parantsolatjára, azzonnal a' rostély elejbe vezettetett , a' hol egy ülés vala néki el készítve. Nagy tsendesség lett a' Palotában. A' Király leg kissebben se látzatott fel háborodva ; hanem tsendes, és nyugodt elmével lenni. *Barrere* az Elő-ülő, következő módon szólítá meg ő Felséged: *Lajos , a' nép Felségedet vádolja , és a' Nemzeti Konvent Felségedet az ő rostélya elejbe idézi , hogy azon írásokat meg halhassa , mellyek Felségednek bűneit magokban foglalják , és azt kívánja , hogy azon kérdésekre , mellyeket én Felségednek fogok tenni , feleljen.*

A' *Mailhe* Titoknok elsőben egészen fel olvasta a' vádot , a' Király igen figyelmetessen halgatá , és leg kissebb kétséget , vagy változást se lehetett ábrázatján éltze venni.

Annakutánna el kezdé az Elő-ülő ,
a' Királyt minden vád pontomok felől különöffen ki kérdezni, és ő Felsége mindenikére különöffen felele.

Mi ezen törvényes ki kérdezést itten egészlen úgy közöljük, a' mint az Újságokban foglaltatott; mert semmi sints, a' miből nyilvánban az egész világ észre vehetné, ezen magokat fel vető, 's büntetést érdemlő Bíráknak vér szomjuhozó tselekedeteket, és az ő általok a' Királynak Felséges személlye ellen el követett erőszak tételeket, mint ezen ki kérdezés; mellyben a' helytelen vád pontomok, és kérdések éppen olly határozattlanok, kétségesek, és tsalárdok; valamint a' Királynak feleletei meg határozottak, egyenesek, és nemesek.

A' ki kérdezés, e' következendő vala:

Kérdés: Felséged 1789 dik esztendőben Szent Iván Havának 20 dik napján, félben szakasztotta a' Törvényhozó Gyűlésnek üléseit, melly annakokáért kénte-

Ienítetett egy Bálházba öfzve gyűlni. —
Mit felel erre Felséged?

A' Kirdlynak Felelete: Még akkor
nem vólt erről a' dologról semmi törvény
hozva.

K. Szent Iván Havának 23.-kán ba-
jonétokkal vétette körül Felséged a' Gyűlés
palotáját. Egy kegyetlen Úrhoz illő ren-
delést adott ki Felséged, és a' nép képvise-
lőinek meg parantsolá: hogy haza térjenek.

A' felelet épen olyan vólt', mint az
első kérdésre.

K. Soká halogatta Felséged azon Tör-
vényeknek végre hajtását, mellyek el tö-
rülték a' földes Urasági jufokat, 's a' déz-
mákat; soká nem akarta Felséged meg
ismérni az ember jussainak meg magyará-
zását: a' *Flandern* regementet magához
híttá Felséged, és strá'sáinak számát meg
kettőztette; Felséged vólt az oka, hogy
sok Polgárok hóltak meg Versáliában. Bi-
zonyságai ezen vétkeknek azon jegyzé-

sek, melyeket 1789-dik esztendőben, Sz. Mihály Havának 10-dikén maga tett Felséged.

F. Akkor vólt jussom reá, hogy a' Seregeknek parantsolhassak. A' mi a' vér ontást illeti, azt soha sem akartam. Hogy a' végezésekre jegyzéseimet tehessém, az nékem szabadságomban állott.

K. A' Nemzeti kokárda, Felségednek jelenléttében, a' Testőrző katonák' vendég-ségének alkalmatosságával meg tapostott, és fehér kokárda tétetett fel?

F. Nem való, hogy ez, az én jelenlétemben történt vólna, soha se történt ez.

K. 1790-dik esztendőben Szent Jakab Havának 20-dikán meg esküde Felséged, 's meg nem tartotta esküvését. Milliókat ofzogatott ki Felséged, hogy a' köz lelket meg vesztegeffe. Ugy tétette magát Felséged, mint ha a' népet szeretné, hogy ez által a' szabadságot meg fojtsa. Talont,

és 'Mirabót vette fel eszközül Felséged ,
a' köz léleknek meg rontására. X

F. Nem emlékezem jól reá, mi történt akkor ; de mind akkori dolgok ezek, mikor még én el nem fogadtam a' Konstitúziót.

K. Egy ellen való revolúciónak meg tett rendelései szerént , mellyekhez tulajdon kezével írta Felséged a' maga jegyzéseit, ki ment Felséged , a' külső városokban, és ottan pénzt hányt.

F. Fő gyönyörűségem vólt én nekem mindenkor a' szükölködőkön segíteni, de soha se tselekedtem eztet arra a' végre, hogy veszedelmes szándékokat végbe vigyek. (Midön ezeket mondotta, könybe lábadtak Lajosnak szemei)

K. 1791-dikben akart Felséged elsőben el szökni. Bőjt elő Havának 28. kán fok Nemefek gyültek öszve a' Thuillieriébe , a' véget, hogy azoknak óltalmok alatt el szökheffen Felséged.

F. Ez a' vád helytelen.

K. Szent Iván Havának 21-kén el szökött Felséged, 's erre a' végre meg hamisított menedék levéllel éltt. Kevéssel az előtt azt ígérte írásában Felséged a' Törvényhozó Nemzet Gyűlésének, hogy a' Törvényeket végre fogja hajtani.

F. A' mit akkor írtam a' Nemzeti Gyűlésnek az én útam íránt, az most is feleletül szolgálhat.

K. A' *Nancy* városabéli vér ontást Felséged okozta, "és helybe is hagyta. La Fayettevel, és a' Clermonti Püspökkel levelezést folytatott Felséged, melly megmutatja, hogy a' Konstitútzíót fel akarta forgatni Felséged. A' Márs mezején polgár vér folyt.

F. A' mik 1791-dik esztendőben Szent Jakab Havának 14-dikétől fogva történtek, azokat nem lehet nékem vétekül tulajdonítani. Egyébb eránt nem is tudok én azokból semmit.

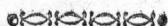
K. Pénzen fogadott molskoló írók által figyekezett Felséged az Assignátákat betstelenekké tenni. A' ki költözötteknek pártját fogta, 's nagy sommákat küldözött nékik. Tudta Felséged, hogy a' Magyar, és Prusszus Királyok Pillnitzben, szövetséget tettek, hogy Felségedet ismét visszategyék előbbeni királyi székében, és Felséged semmit se jelentett ki ezen szövetségről a' Nemzeti Gyűlésnek, hanem csak akkor, midőn már késő vólr.

F. Mihelyt meg tudtam, azonnal tudósítottam a' Nemzeti Gyűlést. Egyébb éránt a' Konstitúció után a' Ministerek tartoznak ezért felelni.

K. *Arles*, és *Avignon* városiban folyt a' polgár vér, a' Biztosok, a' kiket Felséged oda küldött, a' szerentsétlenséget még nevelték.

F. A' Biztosoknak elejbe volt adva, mit tselekedjenek, egyet sem ismértem én közülök, midőn előmbe állítottak a' Ministerek által.

K. Nimes, Montaubau, és Jales városokban folyt a' vér, és Felséged semmit sem tselekedett, ezen ellen való Revolúzió magvának meg fojtására, még ki nem ütötte magát a' pártütés Dúffailant alatt a' Cevennes hegyein.

F. Ezen dolgok nem engemet illetnek, hanem a' Ministereket, ők felellyenek. En mindent meg parantsoltam nékik, valami szükséges volt.

K. Felséged fizette Koblentzben a' maga Testőrzoit.

F. Mihelyest híremmel esett, hogy túl a' Rajnán egy Testőrző Sereg állítatott fel, mindjárt félben hagytam a' fizetést.

*K. A' Felséged öttsei öszve gyűjtötték a' ki költözőket, és azoknak vezérekké lettek. Már a' mikor késő volt, akkor állott Felséged ellenek. Bizonyosság erre azon tizedula, mellyet eggyik öttse írt Felségednek, 's mellyben a' vagyon: *Postán írtam**

*Felségednek. Mi itten ketten vagyunk, a' kiknek tsak egy lelkek, és akaratjok va-
gyon, Felségednek szolgálni.*

F. En semmit se tudok, sem ötsém-
nek leveléről, sem erről a' tzeduláról.

K. 1791-ben Szent András Havának
végén, a' hadi Sereg tsak száz ezer em-
berből állott. Tehát Felséged nem vígyá-
zott úgy, a' mint kellett volna, az ország'
bátorságára.

F. En meg parantsoltam a' Ministe-
reknek, hogy siettessék a' hadi Seregnek
ki állítását. A' Lajstromok elejbe terjefz-
tettek a' Nemzeti Gyűlésnek. A' nem az
én hibám, hogy ha a' Ministerek tsalárd-
ságban jártak.

K. Felséged szökésre készítette a' Se-
regeket, hogy azok által nevelje a' maga
öttsei ereit. Bizonyság erre *Toulangeonnak*,
a' Felséged öttseihez írt levele. Felsé-
gednek nem voltak más ügyélizei, a' külső
udvaroknál, mint haza árulók, a' kik köz-

zül fokban abban fáradoztak, hogy men-
nél előbb a' Törökkel békeség köttsék,
és az Auszriai Sereg a' Rajna felé indulhas-
sék. Ez meg tetszik *Choiseul Gouffiernek*
levelébül.

F. Ez mind hamisság. *Choiseul* nem
mondott igazat.

K. Igen késő, és csak akkor, midőn
már útba vóltak a' Prusszusok, adta Fel-
séged tudtára a' Nemzeti Gyűlésnek, hogy
a' Prusszusok a' Rajna felé nyomúlnak.

F. Én nem tudtam azt előbb.

K. *Dabancourt*, Colonnénak onokáját
Ministerévé választotta Felséged. A' mi vá-
rainkat meg foltotta Felséged őrizetjeik-
tül, és oka vólt *Longoy* el vesztésének.

F. Én nem tudtam, hogy *Dabaneourt*,
Colonnénak onokája. Én nem parantsol-
tam, hogy a' várakból ki vigyék az őri-
zeteket. Soha se vehettem volna ilyen
dolgoknak tselekedetére magamat.

K. Tengeri készülleteinket semmivé tette Felséged. Némelly Tisztek ki költöztek, és a' többieknek obsitot adatott Felséged, 's *Bertrandot* meg tartotta Tengeri Ministerségében.

F. Én mindent el követtem, valami tsak tölem ki telhetett, hogy a' tengeri Tiszteket meg maraszthassam. A' tengeri Ministert meg tarthattam, mivel a' Nemzeti Gyűlés nem végezte azt felöle, hogy el vesztette volna a' Nemzet, bizodalmát.

K. A' meg szállott helyyeken, a' párt-ütésnek, és zenebonának Felséged vólt az indítója, és fen tartója.

F. Ha tselekedte ezt valaki, Szent Domonkos szigettjében, bizonynyal akaratom ellen tselekedte.

K. Felséged úgy mutatta magát, mint védelmezője az ezelős papoknak, a' kik az országban viisszálkodást okozván, aztat fel kontzolták. Nem szűnt meg Felséged

a' Testőrzöket fizetni, jóllehet már szolgálatban nem voltak.

F. Addig fizetődtek, méglen más Testőrök nem rendeltettek.

K. Felséged a' Svajtzer gárdát magánál tartotta, jól lehet Felségednek a' Konstitúció meg tiltotta. Felséged Párisban, alattomba zsóldon tartott Kompániákat, mellyeknek *Daugremont*, és *Gilles* valának Vezérei.

F. Ezek felől, én semmit se tudok; soha elmémben se tűnt, az ellen Revolúziórúl gondolkodni.

K. Felséged ellen Revolútiót akart indítani. Sok személlyek elejbe adák Felségednek, annak végbe való vitelének módját, és annak végbe vitelére magokat ajánlották.

F. Hogy ha némellyek aztat tselekedték, én őket magamtúl mindenkor el igazítottam.

K. Kis Asszony Havában, meg kettőztette Felséged a' maga írá'sait a' Thuillériébe.

F. Azt tselekedtem, mivel a' kastély veszedelemben forgott, és mivel a' Konstitúció szerint arra hatalmam volt; tartoztam védelmezni.

K. Felséged parantsolta, hogy a' katonaság a' népre lőjön.

F. Kényszerítettem, magam védelmezése véget azt tselekedni.

K. Vér ontást okozott, és parantsolt Felséged.

F. En, valóban mondom, nem parantsoltam.

K. Felséged adott é hatalmat, *Septeuilnek*, gabonával való kereskedésre.

F. En semmit sem tudok felőle.

K. Miért tette Felséged, a' meg esküdt Papok ellen ki adatott rendelésre a' *Vétot*.

F. A' Konstitúció adott nékem, arra való hatalmat.

K. Felséged ténáztatott é egy vas ajtót a' királyi palotának falába?

F. Én e' felől semmit se tudok.

K. Akar é még Felséged, maga védelmezésére valamit mondani.

F. Kivánom velem 'való közlésit azon írásoknak, mellyeken az ellenem tett vádak fondáltattnak, és annyi hatalmat hogy szószóllót választhassak magamnak, a' ki az én ügyemet védelmezze.

Erre az Elöl ülő, *Valenze* Titoknak által fok leveleket, és más írásokat mutatott, és olvastatott fel a' Királynak, mellyeken a' vád fondáltatott; a' Király majd csak nem mindenikére azt felelte, hogy ő semmit se tud felőle.

Ennekutánna, dél esti hat óra felé,
a' Templomba vissza vitetett a' Király.

A' kegyellenkedő Jakobinusok' felekezete, melly XVI. Lajosnak vérit szomjúhozta, a' ki kérdezés után mindjárast, a' meg ítélesbe akart kapni; de a' józanabb módon gondolkodó Nemzeti Konvent Tagjai ellent állottak, és azt végezték, hogy a' Király védelmezésére szószólók adatásának, és azok Karátson Havának 26-kán meg halgattássanak. Midőn ezen dolog a' Királynak tudtára adatott, a' *Target*, és *Trouchet*, két Törvény tudósok közül egyiket kívánta maga szószóllójának. Az első fok terhes foglalatosságaival mentegte magát; tehát *Trouchet* rendeltetett a' Király szószóllójává, és ő mellé *Malesherby Lamoignon* Úr (*Lamoignon de Malesherbes*) adattatott, a' ki magát önként erre a' végre ajánlotta.

Ezen két férfiú, a' Királlyal egyetemben, munkálkodott, Karátson Havának 17 dik napjáig, a' melly napon értesére adá a' Nemzeti Konventnek, hogy olly rövid

szívemen; mivel a' vádban a' vettetik szemre, hogy én a' népnek vérét akartam ontani. A' népemhez való szeretetemnek sokféle jelei, és ez az észre vétel, hogy annak vére kéméllése véget, magamat veszedelemben ejtettem; meg menthettek volna engemet az illyes szemre való hányástól.

Ezen alkalmatossággal a' Király lélekben való nyugodalmat, és olly álhatalosságot mutatott, mellyhez hasonlóval tsak egy büntelen, és jámbor ember bírhat, 's ugyan ez, és a' védelmezésben foglalt meg tzáfolhatatlan világos okok, olly nagy érzékenységet okoztak, hogy kétség se volt a' szereztsétlen Királynak meg szabadulásárúl. Jól által látták eztet a' Jakobinusok, és mivel a' védelmezésnek okait meg nem tzáfolhatták; tehát az ő ördögös tsalárdságokkal mindenképpen azon voltak, hogy azon érzéseket, mellyeket okoztak, ismét semmivé tehessenek. Egy nap se múlt el, mellyen gyalázatokkal telyes írások ki nem adattak volna, mellyek még a' népben fenn maradott emberi érzékenységnek semmivé való tételére

váltak el intézve, és azon újságok, és minden napi feljegyzések, mellyek nem Jakobinus módúak valának, el nyomattattak, és azoknak írói minden módon üldöztettek. A' még józanabbúl gondolkodó Tagjai a' Nemzeti Konventnek, mivel fejek vesztésével fenyegettettek, meg rettentek. A' Jakobinusok írának a' többi Tartományokban lakó, és vélek tzimboráskodó társaságoknak, és ezek által Frantzia országnak minden részeiből frigyeseket hívatának, a' kik lassanként Párisban érkeztek, és már az ott lévő titkos gyilkosokkal egyet értvén, mindeneket félelemmel, és rettegéssel meg töltöttek.

A' szerentsétlen Királynak ügyében, az utolsó tanátskozások 1793 dik esztendőben Bóldog Asszony Havának 14 dikén el kezdöttek. A' Konvent Tagjai sokáig zivakodtak, miképpen kellessék a' kérdéseket az utolsó végzésre fel tenni; az igazságtalan bírának serege között ebből szokás szerént, igen zajos rendetlenség származott, melly azon vad indulatosságokat, mellyektül ezen emberek ösztönöztettek, meg

mutatá. Végre ezen irtóztató lárma között, e' következőkérdések helybe hagyattak: 1-ször: *Vétkes é Lajos.* 2-szor: *Az iránta teendő ítéletét, helybe hagyás véget, a' népre kell é bízni.* 3 szor: *Minémű legyen a' büntetése;* ezen kérdésekre más napra kelve, minden Tagnak külön külön kellett felelni.

A' voksolásnak számlálása 15-dikén kezdődött. A' Gyülekezet Tagjai neveinek fel olvasásakor ki tette, hogy a' hét száz, negyvenöttről, (e' vólt a' Tagoknak sommája) csak huszonöttről hízával vóltak; a' kik közzül húszan mint Biztosok a' hadi Seregnél váának, négyen beteg ágyokban fekvének, egy pedig bizonytalan okból távúl váa. Midőn egyik Tag a' másikat után a' magossabb szólló helyröl maga szándékát mondá; igen nagy figyelmetesség váa; huszonhatan különbféle okok, és hozzá tételek alatt vokoltak, a' többi hat száz, kilentzvenhárom, az első kérdést igaznak lenni állította.

Ennekutánna a' második kérdésre vokoltak, t. i. a' teendő ítéletet helybe ha-

gyás véget a' nép elejbe kellett é terjeszteni: itten igen különböző vala a' vélekedés. Mind öszve, 707 személyek voksoltak; mivel a' fenn említetteken kívül, még hárman bizonytalan okból meg nem jelentek, és tízen tellyességgel nem akartak voksolni. A' hét száz, hét voksok közül, két száz, nyóltzvanhárom helyben hagyók, és négy száz, hufzonnégy nemmel felelők valának. Meg határozottatott tehát, hogy a' Nemzeti Konventnek teendő ítélete, a' Községre nem fog bízattatni.

Végre 16-dikán voksoltak a' harmadik kérdésre. Elfivéli kilentz óráig, még tsak harminznyóltz Deputátusok adák elő az ő indító okaikat, 's ezek között hufzonheten a' Király halálára voksoltak.

A' voksolás 17-dikén folytattatott, és végtére ki tettzett, hogy három száz, hatvanhatan a' Királyt halálra, és három száz, tizenkilentzen, rész szerént egész életébéli rabságra, rész szerént számkivetésre, rész szerént a' háborúnak végezele után élete

vesztésére ítélték, és ámbár csak negyvenhétel többen valának, a' kik halálra ítélték, még is halál mondatott a' Szerentsétlen Király' fejére. *Desze*, a' Király szószóllója azt kívánta, hogy ezen Sententziának bé tellyesítése három holnapokra halasztassék; de haszontalanúl. Sőt inkább azt végezte a' Konvent, hogy 19-dikén az irtóztató Király meg ölése végben vitelének napja, és módja meg határozassék.

A' Nemzeti Konventnek egy kevesse józanabb felekezete azt kívánta, hogy legalább a' halálos sententziának, melly Bóldog Asszony Havának 17 dikén ki mondatott, végben vitele el halasztassék, és meg is nyerte, hogy ezen el halasztás véget 19-dikén újra voksolnának, de ezen akarat, melly mellett három száz tíz, vokszok valának, három száz, nyóltzvan vokszok által meg vettetett; a' Végre hajtó Tanátsnak tehát meg parantsoltatott, hogy 20-dikán hírt adjon azon rendelésekről, mellyeket fog tenni a' halálos sententziának végben vitelére, mellynek 24 óra alatt meg kellene lenni.

Az Igazságra ügyellő Minifter, 20-dikán a' Konventben jöven, hírül adá, hogy a' Minifterek mind seregessen a' Királyhoz menvén, egy Titoknok által elejbe adaták, a' Nemzeti Konventnek, Bóldog Afzszony Havának 15, 16, 17, 18, és 19 dik napjain hozott végzéseit; a' Király mindeneket álhatatos tsendességgel halgatott, 's annakutánna levél tartójából egy írást húza ki, és a' Miniftereknek által adá.

A' Konvent kívánságára ezen írás felolvasztatott, és e' következendő foglalatú vala:

„ Kivánok három napi halasztást, hogy
 „ magamat az Isten előtt való meg jele-
 „ néstre el készíthessem. Kivánom, hogy
 „ azon személyekkel, a' kiket meg fo-
 „ gok nevezni a' Tanátsnak, magányossan
 „ beszélhessek. Kivánom, hogy szabadí-
 „ tódjam fel a' Tanátsnak reám való vi-
 „ gyáztatása alól, melly egynehány na-
 „ poktúl fogva szünés nélkül tart. Kivá-
 „ nom, hogy vérséggemmel szabadon, és
 „ magányossan beszélhessek. Kivánom,

„ hogy a' Konvent vegye fel tanátskozása
 „ tárgyául az én vérségem állapotját, ki-
 „ vánom, hogy ez oda meheffen, a' ho-
 „ vá való menetelét, maga, jónak talá-
 „ landja. Ajánlom a' Nemzetnek azon
 „ személlyeket, a' kik hozzám hívek vól-
 „ tak, és a' kik között sokaknak nints
 „ egyebek a' miből éllyenek, azon mér-
 „ séklet ajándék fizetésnél, mellyet én
 „ adtam nékiek, valamint azon magányos
 „ személlyeket is, a' kik személlyemért a'
 „ magok egész vagyonjokat f l áldozták.
 „ *Jobert Ed.* Úr, vagy *Fermont* Úr azok
 „ a' személlyek, a' kiket magamhoz ki-
 „ vának. “

L a j o s.

A' Konvent ugyan Lajos kívánságá-
 nak végben vitelére, tellyes hatalmat ada
 az igazságra ügyellő Minifternak, a' ki által
 az is tudtára adta Lajosnak, hogy a' Nem-
 zetnek goodja fog lenni az ő familiájára;
 de a' kívánt három napi halasztásnak meg-
 engedése helyet, Lacroix (*Lecroix*) Polgár-
 rak javallására, között akaratul, a' rend-
 berént való munkájához fogott.

Mihelyt a' fejére ki mondott halált, meg hallotta a' szerentsélen Király, familiájával kívánt beszélni, ez azonnal hozzá hivatott, és a' Király két óránál tovább magányosan beszélgete vele.

Malesherbes a) könyveiben úszván, estve lábaihoz borúlt a' Királynak, a' ki belsőképben meg illetődven, fel emelé, 's szívéhez szorítván vigasztalni igyekeze őtet, és mondá: *Kedves Malesherbesem! ha engemet szeret, miért trügyl nekem azt az egyetlen egy menedék helyet; melly illy sok szerentsétlenségek után nekem fen maradt! — Oh! kedves Királyom! (felelé a' bánat miatt csak alig szólható Malesherbes) még nagyon reménység, a' nép nagy lelkű, és igaz. — — Nints, nints, (mondá a' Király) már semmi reménység; halálot akarják, és én kész vagyok! Ne sírjon, kedves Malesherbesem! valaha meg látjuk még egymást, a' jobb világon.*

---

a) Ezen Úr 87 ezrendős, kétszer viselt Minislerséget.

Más napra kelvén, reggel ollót kívánt a' Király, hogy maga, magának el nyírhesse a' haját, és mivel az ebbéli kívánsága nem tellyesítetett: *ti talán* (úgy mond) *olly alaton lelkűnek gondoltok engemet, hogy én magam gyilkossa lehetnék?* Midőn a' korona örökölle hallotta, hogy az ő Attyának meg kellett halni, a' Templomban lévő Biztosokhoz folyamodot, izemei a' könyhullajtásnak patakiban úszkáltak, és a' melyje egészlen fel fújódot, midőn zokogva, és térden álva könyörgött, hogy kegyelmezzenek meg az Attyának. Ennekutánna el futván, a' frá'sa kérdé, hová akarna menni? *Az útzára* (úgy mond) *akarok menni, és a' népet kérni, hogy kegyelmezzenek meg az Atyámnak.* De a' frá'sa vissza igazítá. Az alatt meg gyónt a' szterentsétlen Király, és midőn meg áldozott, nyitva hagyá a' szobája' ajtaját. Egy Feszület előtt térdeire esvén, így szóllott: *A' Te szenvedésedben talállok en Uram vigasztalást, erősíts engemet az én halálomra.* A' szent Aldozás után, néki, újult, és erősödött. Még imádkozott a' Gyóntató Attyával, és mondá néki: *Kecves Atyám! mondja meg minden*

embereknek , hogy a' Religió egyedül való
vigasztalások, a' szerentsétleneknek; ha min-
denektől meg fosztattnak is: ez velek ma-
rad, és ez , az ő leg nagyobb győzedelmek.

Ennekutánna a' Párisi Tanátsnak ál-
tal adatott a' Király egy kötés írást , melly-
ben az ő Testamentoma foglaltatott, melly
érzékeny új bizonytságot szolgáltatott , ezen
Felségnek nemes, és jámbor gondolatiról,
és e' következő való:

„ A' tellyes Szent Háromság' Atya,
Fiú, és Szent Lélek Istennek nevében.
Ma Karátson Havának 25 dikén 1792-dik
esztendőben. Mivel én XVI. Lajos, Fran-
tzia országuak Királlya, régebben tartatom
már négy hólnapoknál Vérségemmel egy-
gyütt a' Templom' tornyába azok által
bé zárva , a' kik ennek előtte Alattivalóim
valának; ezen kívül mivel mindennemű
társalkodástól, és a' mi nagyobb már e'
folyó Hólnapnak 11 dikétől fogva, még a'
Vérségemmel való együtt lételeitől is meg
fosztattam , és egy olly per foly ellenem,
mellynek ki menetelét, az embereknek kü-
lönbbféle indulati miatt lehetetlen előre lát-

ni, és a' mellyre se leg kissebb szint, sem okokat nem lehet találni egy álló Törvényben is; és mivel az Isten kívül nincs más Tanúja az én gondolatimnak: Ennek jelenlétében tehát ki fejezem az én utolsó akaratomat, és gondolatimat. Lelkemet ajánlom az én Teremtő Istenemnek, 's kérem, hogy fogadja bé azt, a' maga könyörületességébe, és ne ítélje önnön érdemeim; hanem a' mi Megváltó Urunk Jézus Krisztus érdemei szerént, a' ki mi érentünk emberekért áldozatul mutatta bé magát az ő Mennyei Szent Attyának, akár melly méltatlanok legyünk is mi arra, és kivált én.

Én, a' mi Szent Anyánknak, a' Római, Katholika, és Apostoli Anyaszentegyháznak egygyességében halok meg, melly szakadatlan folyamattal hozza le a' maga hatalmát Szent Pétertől, a' kire bízta azt a' Jézus Krisztus.

Én hiszem erőssen, és vallom mind azt, a' mi a' Hit Agozatiban, az Istennek, és Anyaszentegyháznak parantsolatiban, a' Szent Szentségeiben, és Titkokban fog-

Teljes szívemből sajnálom azon Atyámfiait, a' kik hibázhatnak, de én nem ítélem meg őket, és a' keresztényi szeretet tudománya szerint mindnyájokat szeretem, a' Jézus Krisztusban. Kérem az Istent, hogy bocsássa meg nékem minden bűnemet; szorgalmaztam meg vizsgáltam lelkeim ismertetét, hogy bűnemet meg ismérjem, gyűdjem, és az ő Szent színe előtt magamat meg alázzam; és mivel

nints Katholikus Papom, a' kinek szolgálatjával erre a' végre élhetnék: tehát kérem az Istent, fogadja el az én gyónásomat, és leg inkább bűneim miatt való mély bánatomat, hogy olly rendelések alá írtam nevemet, (jól lehet akaratom ellen) mellyek ellenkezhetnének a' Katholika Anyaszentegyháznak rendtartásával, és Hitével, a' mellyhez én mindenkor szívemből hív voltam. Kérem az Istent, vegye bé erős fel tett szándékomat, melly szerént hogy ha életben meg tart: mihe-lyest módom lesz benne, azonnal Katholikus Pap szolgálatjával fogok élni, minden bűneimet meg gyónni, és a' Penitencia Szentségével élni.

Kérem mind azokat, a' kiket vigyázatalanságból meg bánthattam (mert nem emlékezem, hogy valakinek szántszándékkal lettem volna bántására) valamint azokat is, a' kiknek rossz példát adhattam, vagy botránkoztatásra szolgáltatthattam alkalmatosságot, hogy engedjenek meg, ha ellenek vétettem. K é r e m mind azokat, a' kikben felebaráti szeretet va-

gyon, hogy egyesítsék könyörgéseket az enyémmel, hadd nyerhessem Istentől büneimnek tellyes bocsánatját.

Tellyes szívemből meg bocsátok azoknak, a' kik nékem ellenségeimmé lettek; ámbár erre soha se szolgáltattam nékik leg kisebb alkalmatosságot is. Kérem az Istent, kegyelmezzen meg mind ezeknek, mind pedig azoknak is, a' kik hamis, vagy rosszul értett buzgóságból sok rosszat követtek el velem.

Istennek ajánlom Feleségemet, Gyermkeimet, Húgomat, Nénéimet, 's ötszömet, mind azokkal egyetemben, a' kik vagy a' vérség által, vagy más akár mely módon köttettek közelébről hozzám. Kérem különösen az Istent azért, fordítsa a' maga könyörületességének szemeit az én Feleségemre, Gyermkeimre, és Húgomra, a' kik régtől fogva szenvednek már velem; gyámolítsa őket a' maga kegyelmével, hogy ha tőlem meg találjanak fosztatni, mind addig, méglen ezen a' mulandó világon fognak élni.

Ajánlom, magzatimat Feleségemnek, soha se kételkedtem én, az ő Anyai indúlatja eránt, mellyel hozzájok viseltetett. Mindenek felett ajánlom néki, hogy belölők jó kerefztényeket, 's emberséges embereket neveljen; úgy nézeffe velek ennek a' világnak dütsősségeit, (ha talán azoknak birodalmára kárhoztattnának) mint veszedelmes, és el múltó jókat; 's egyedül fordíttassa velek szemeiket az örökké valóságnak állandó, és meg maradandó boldogságára. Kérem a' Húgomat, tartsa fel továbbra is gyermekeim eránt mutatott érzékeny indúlatját, és hogy ha édes Anyoktúl szerentsétlenül meg fosztattnának, váltsa fel ennek helyét.

Kérem az én Feleségemet, botsásson meg nékem mind azokért, mellyeket érettem szenved, és azon kedvetlenségekért, mellyeket okozhattam néki házassági életünknek folyamatjában; valamint ő is bizonyos lehet az eránt; hogy semmit ellene fenn nem tartok, a' mivel talán gondolná, hogy engemet meg bántott.

Igen nagyon szívekre kötöm Gyermekeimnek, hogy azon kötelességek után, melyekkel az Istennek tartoznak, és a' mellyek mindenkor mindenek felet valók, első kötelességeknek tartsák lenni, az egymás között való békességes élest, az Anyok eránt való alázatos engedelmességet, és a' meg hálálást, minden gondoskodásiért, és bajlakodásiért, mellyeket el követ mellettek, és rólam meg emlékeztvén. Kérem őket, hogy úgy nézzék az én Húgomat, mint második Anyyokat.

Javaslom a' Fiamnak, ha az a' szerentsétlenség éri, hogy Királlyá talál lenni, gondolja meg, hogy egészlen a' maga Polgár Társainak boldogságokra tartozik gondot viselni; hogy kötelessége, nem adni szívében helyt a' gyűlölségnek, és bosszú állás kivánságának, nem tekinteni mind nevezetessen azokra, a' mik illetik az én szerentsétlenségemet, 's azon nyomorúságokat, mellyeket szenvedek; hogy tsak a' Törvények szerént való orízáglás által mozdíthattja előbb a' Népnak boldogságát: de egyfzer'smind, hogy nem másképpen

szerezhet tiszteletet egy Király is a' Törvé-
nyeknek, és hajthatja végre azt a' jót,
a' mit szíve kíván, hanem ha szükséges
hatalommal bír, és ha meg vagyon kötve
a' maga munkálkodásiban, 's nem eszkö-
zölhet tiszteletet, többet árt, mint hasz-
nál az o r s z á g n a k. Ajánlom a'
Fiamnak, a' mennyire környül állásai
fogják engedni, hogy gondja legyen mind
azon személlyekre, a' kik szolgálatomban
váltak. Ajánlom néki, gondolja meg,
hogy Szent adósság az, melyet azoknak
gyermeikeikért, 's Attyokfiáiért magamra
vettem, a' kik meg hóltak, vagy szeren-
tsétlennékké lettek érettem.

Tudom, hogy az én szolgálatomban
vált személlyek között egynehányan nem
úgy viselték magokat, a' mint tartoztak
vólna, 's még háláadatlanságot is mutat-
tak hozzám; de én nékik meg engedek:
(a' háborgás, és fel zendülés szempillan-
tásaiban nem bír az ember gyakran ma-
gával) és én kérem a' Fiamat, hogy ha
módja lesz benne, nézzen egyedül azoknak
szerechtsétlenségekre.

Kivánom itt meg bizonyítani azok eránt való háládatosságomat , a' kik valóságos , és magok halzna nélkül való hajlandóságokat mutattak hozzám. Ha egy részről fájdalmas meg illetődést szerzett bennem azon embereknek háládatlanságok , és hívségtelenségek , a' kiket mind magokat , mind rokonaikat , és barátjait szakadatlan folyamatú jókkal tetéztem; vígasztalásomra vólt más részről azon hajlandóságnak , 's ingyen való hozzám vonzódásnak tapasztalása , melyet sokan mutattak hozzám. Kérem fogadják el ezért való közönetemet. A' melly állapotban vagynak még most a' dolgok , attúl tartanék , hogy őket veszélybe ejteném , ha világossabban szóllanék ; de különösen meg hagyom a' Fiamnak , hogy keressen alkalmatosságot ezen személlyeknek meg ismérhetésekre.

Ugy hiszem mindazonáltal , hogy rágalmazása gyanánt szolgálna az a' Nemzetnek , ha nyilván nem ajánlanám a' Fiamnak , *Chamilly* , és *Hue* Úraimékat , a' kiket arra bírt a' hozzám vonzó igaz haj-

landóság, hogy bé záratták magokat velem együtt ezen szomorú helybe, és majd csak nem szerentsétlen áldozati lettek hajlandóságoknak. Ajánlom néki *Cleryt* is, a' ki nek szorgalmatosságát elegendőképpen nem ditsérhetem, 's mint hogy ő mind végig mellettem maradott, kérem Tanátsbéli Uraimékat, hogy adják néki az én ruháimat, zsebbéli órámat, erszényemet, és más aprólékos ingó, bingó jószágaimat, mellyek le vagynak téve a' Tanátsházba.

Még azoknak is örömet meg engedek, a' kik ditséretes tselekedeteknek tartották, a' velem való rosz bánásokat, és erőszakoskodásokat. Talál am néhány érzékeny, és könnyörülő lelkeket. Bár csak az a' belső tsendességek lehetne ezeknek, a' millyent az ő gondolkozásoknak módja érdemel. Kérem *Malesherbes*, *Trouchet*, és *Deseze* Uraimékat, fogadják el tőlem, érettem el követelt minden gondoskodásaikért, 's bajaikért való köszönetemet, 's az én érzékeny szívemnek ki fejezését.

Vallást tészek végtére az Isten előtt abban a' szempillantásban, mellyben kész vagyok előtte meg jelenni, hogy egyben sem érzem magamat bűnösnek lenni azon vétkek közzül, mellyekkel engemet vádolnak. Adattatott a' Templom tornyában, Karátson Havának 25-ikén 1792-dik esztendőben. “

L a j o s.

Azomban rendelkezések tétettek, az írtóztató Fejvételre, melly Bóldog Alfzony Havának 21-dikén végben is vitetett. Ennek valóságos el belzeilésén lehet kételkedni, mivel tsak a' Frantzia újságokból tudjuk. A' dolognak sommája e' következő:

Már reggeli hét, és nyóltz óra között készen állott az egész fel fegyverkezett hadalom, és minden Batáliók el foglalák a' nékik rendelt helyeket. A' Király még huszadikán este votsorált, és egész ejtszaka tsendessen aludt; 21-dikén, reggeli hat órakor hirtelen fel ébredet, ki ugrott az ágyából, és maga fel öltözött, egy szót

fe szólván. Az ő ruhája vala, egy setét barna színű kabát, fehér lajbli, izürke színű nadrág, és fehér harisnya. Kilentz óra felé, minekutánna el bútsúzott a' Familiájátúl (kinek fájdalmát le nem írhatjuk, hanem csak gondolhatjuk) semmit nem evén, egy zöld hintóban ültettetett, hogy a' Fej vesztő helyre vitettnék. Véle vala a' Gyóntató Atya, és egy katona Tiszt a' királyi Testőrök közül; a' menés közben semmit fe szóllott, hanem gondolkodni látzatott, de tsüggedés nélkül, és ottan ottan buzgón imádkozott.

Az egész menésközben halgatás, és tsendesség vala, tsak midőn már a' Templom kapuján kívül vólt a' hintó, egynehány *Kegyelem! Kegyelem!* kiáltások hallattak. Tiz óra után egy fertállyal érkezett az úgy nevezett Revolútzio, (ez előtt XV. Lajos) piatzára. A' Guillotine, (Gilotin) vagy is fejevő alkotvány, azon az oszlop talpon állott, melyen még négy holnapok előtt a' Király Össének oszlop képe vala. Itten egynehány minútaig a' hintóba marada, végre Gyóntató Attyá-

val ki szállott, és bátran fel ment arra a' magasabb helyre, a' hol a' gyászos alkotvány el készítve vala. Fel emeltt fejvel ment egész a' széleig, és tsendesen körül nézvén a' lokaságot, annakutánna a' néphez fordula, és nagy fennszóval mondá: *Frantziák! én ártatlan halok meg, ezen végző helyről, abban a' szempillantásban, mellyben kész vagyok meg jelenni az Isten előtt, mondom néktek ezt az igazságot! mindazonáltal én meg engedek az én ellenségemnek, és kívánom, hogy Frantzia ország — — —* Ekkor a' dobok verettettek, hogy a' Királynak, és a' Kegyelem kiáltóknak szavai el fojtassanak. Az egész fej vétel nem töltt nyóltz *minutum secundumba*, és alig esett el a' Király' feje, midőn a' gyilkosok által, (kétség kívül) ki bérlett gyűléveltség, ördögölsen kurjongatni kezdett. *Éljen a' Nemzet! Éljen a' Közönséges Társaság!* Ennekutánna a' meg öletett Király' fejét kezében vette a' hóhér, 's a' népnek mutogatá: a' Telle egy kosárba vetetett, és a' Magdolna Templomához vitetett, 's ottan tizenket lábnyi mélységű, és hat

lábnyi hosszágú oltatlan mésszel meg
töltött sírba el temettezt.

Illy gyalázatos, de az igazán ítélő
Világ szemei előtt inkább dütsösséges, mint
gyalázatos halállal halt meg XVI. Lajos,
életének 39-dik, uralkodásának 18-dik ez-
tendőjében; a' ki mindenkor úgy ural-
kodott, mint nagy, nemes szívű, és min-
den bünt utáló Fejedelem; a' ki szüntelen
az ő népe' boldogságának elő mozdításá-
ban fáradozott; a' ki az ő Alattvalóitúl
mind addig tiszteltetett, és szerettetett,
méglen a' szerentsétlen Revolúzió el nem
kezdődött, és mind az erköltsöknek, mind
a' hívségnek köteleit el nem szaggatta.

LYDoVICVs XVI. MortVVs InnoCens.

tIzenhatóDik LaIos frantzIa kIráLy ártatLanVL
öLétett Meg. IanVárIVsnak XXI-dikén.

A nyomtatásban esett Hibák.

<i>Lap.</i>	<i>Rend.</i>	<i>Hiba.</i>	<i>Olvasd.</i>
2	1	helyén	helyén
12	11	részre	részét
—	17	ajánlásokat	ajánlókat.
13	16	öttse	öffe
24	25	1774-dik	1774-dikben
27	25	nékiek	néki.
36	1	vették	vette
41	6	Ánglia	Ángliai
42	12	adá	ada
49	13	küldé	küldé.
57	8	szolgák	szolgákkal
73	9	birodalmát	bizodalmát
75	22	millió	milliön
80	1	Hollandusbéliek	a' Hollandusbéliek'
82	17	Ánglia	Ángliai
83	6	hozzá	hozá
90	9	katoná	katonát
93	6	szegénységére	szegénységre
94	18	présöltek	présölték.
95	21	ösve	ölzve
—	22	fortélyossággal	fortélyossággal
—	24	felyes	feles
98	21	vala, melly	valamelly
99	19	alatt	(ad hozzá) az ofírom
101	18	azt	az
105	3	botsájták	botsájtattak
108	13	gyakorta	a' gyakorta
—	22	adosság	adóssága
121	4	Brigantnia	Brigántina
—	11	Kapitánnya	Kapitány
125	11	tsürök	tsüröket.
—	22	ki kötő	ki kötöt
129	1	Colonne	Calonne
—	8	megy	megyen
132	24	pazarlás	pazárlás
137	16	lemmit	lemmi
139	11	ő szinteségiért	őszinteségiért
141	3	tételre	tételére

Lap. Rend. Hiba.

Olvasd.

143	10	leni	lenni
144	8	rendetlenségeket	rendetlenségek
148	9	tanátskozásokra	tanátskozására
—	22	Mirabó	Mirabót.
156	20	vetettné	vétettné
162	17	álltok	állotok.
163	3	ördögtúl	ördögöktül
166	23	felettebb	felett
168	13	útközetben	út közben
171	19	N. Henriknek	IV. Henriknek
174	7	fügtek	függöttek
175	12	mentegették	mentegétek
176	17	az hogy	hogy az
177	15	borították	borítottak
179	5	tsendesíteni	le tsendesíteni
180	3	kegyetlenkedő	a' kegyetlenkedő
—	23	Attyoknak	Attyok'
181	6	vetetnék	vétettnék
183	14	látta	látá
184	1	akadozó	zadakozó
—	15	névü	névű
188	14	vitték	vitték
191	25	kozogtattván	kozogtatván
196	12	méné egy magos izmos gaz ember, nagy	méné egy magos izmos gaz ember, nagy
	13	süveggel, és hosszú szakállal) méné egy	süveggel, és hosszú szakállal) méné egy
		nagy süvegű, és hosszú szakállú magas	nagy süvegű, és hosszú szakállú magas
		izmos gaz ember	izmos gaz ember
199	22	végben	vége
201	7	mind	mint
—	13	pazarlásibúl	pazarlásibúl
207	9	patvarkodnák	patvarkodnak
210	4	országna	ország
218	20	vizsgálta	visgálta
221	6	mindent	minden
222	9	munkákat	munkák
230	4	Tanátsal	Tanátsval
235	9	emberektül	embereitül
244	25	el labbadott	fel labbadott
245	8	Montmoroney	Montmorency
248	12	Montonorency	Montmorency
263	10	bontott	borított
267	1	szélein	szélin

PA 3464

203

1.200

BORDA ANTIKVARIVM
BUDAPEST
XIII. BALZAC U. 50/A